یامعین　　　　هوالكل　　　　۷۸۶

ફુતુહુલ ઇસલામ

હિસ્સા છઠ્ઠા.

ઉરદુ ઝબાન ઓર ગુજરાતી હરફમે.

લિખનેવાલે

નિઝામુદદીન અમીરૂદદીન કુરેશી

તીન દરવાઝા, અહમદાબાદ.

પબ્લીશર

નિઝામીયા બુક ડિપો કે લીયે.

સરદારખાન ફૈઝુદદીનખાન હસની

તીન દરવાઝા, અહમદાબાદ.

પહેલી મરતબા　　કોપી ૫૦૦

હિજરી ૧૩૩૬　　સને ૧૯૧૮

કીમત એક રૂપીઆ.

અમદાવાદ—પાનકોરના નાકે ધી મનહર પ્રીન્ટીંગ
પ્રેસમાં મોતીલાલ ગણપતરામે છાપ્યું.

ગુઝારિશ.

કુતુહલ ઇસ્લામકા પાંચવાં હિસ્સા શાયે હોને કે તીન મહીને કે બાદ ખુદાવંદે કરીમકે ફઝલો કરમ ઓર હઝરત મોહમ્મદ સલ૦ કે સદકેસે આજ છઠ્ઠા હિસ્સા શાયે હો રહા હે.

ઉમ્મીદ તો થી કે પાંચવેં હિસ્સે કે શાયે હોને કે બાદ હી છઠ્ઠા હિસ્સા ભી શાયે હોજાયગા મગરઃ—

મા દરચે ખ્યાલેમો ફલક દરચે ખ્યાલ;

કા મિસ્દાક હુવા. ખુદાકો ઇસ કદર જલ્દ શાયે હોના મનઝુર ન થા ઇસલિયે તીન મહીનેકા અરસા ગુઝર ગયા. ફિર ભી ખુદાકા શુક્ર હે કે આજ ઉસને શાયે કરનેકી તાકત અતા ફરમાઇ.

કાગઝકી ગિરાની ઓર છાપખાનેકી તકલીફકા ઝિક્ર બાર બાર કરના મેં પસંદ નહીં કરતા તો હમ કુચ્છ ન કુચ્છ તો ઝુરૂરકી અર્ઝ કરના ચાહીયે બકોલ શખ્શે કેઃ—

કયા કહું કુચ્છ કહા નહીં જાતા;
બે કહે ભી રહા નહીં જાતા

જો કાગઝ દો આને પાઉંડ કે હિસાબસે મિલતા થા આજ વો

દસ ઓર સાડે દસ આને પાઉંડ કે ભાવસે મિલતા હે. ઇસ તરાહ જીલ્દ બંદીકા, કપડા, દફતીન, સુનેહરી પાઉડર, મઝદુરી વગેરેકી ગીરાનીકા હાલ ભી હે મગર ઇસ કિતાબકે ખરીદારોંકી તેઅદાદકા જો નંબર પહેલે થા અબ ભી વોહી હે શાયદ કુચ્છ ખરીદ્સા ઇઝાફા હુવા હો જો કિસી શુમારમેં નહી.

ખેર મેં શિકાયત કરના નહી ચાહતા મગર અપને ભાઇયોંકી ખિદમતમે મુકરર અર્ઝ કરતા હું કે વો ઇસ કિતાબકો પઢેં ઓર ઓરોંકો પઢનેકી તરગીબ દેકર ઇસકી ઇશાઅતમેં કોશીશ કરેં તાકે મેરા હોસલા બઢે ઓર ઇસસે ઉમદા કિતાબોંકી તાલીફમેં મેં અપના વકત સર્ફ કરૂં.

ઇસ હિસ્સેસે ઝિયાદા દિલચસ્પ હાલાત સાતવેં હિસ્સે મેં હે જીસકી મુખતસિર ફેહરીસ્ત ઇસ કિતાબ મેં મુલાહીઝા ફરમાઇયે. મેં કોશીશ કર રહા હું કે અબ દસ હીસ્સે જલ્દ ખતમ હો જાવેં ખુદા મેરી મદદ કરે.

તા૦ ૧૦–૩–૧૭.

નાચીઝ.

નિઝામુદ્દીન કુરેશી.

૭૮૬

પેશકશ.

જનાબ મોઅલ્લા અલકાબ દરબાર
મલેક ઝૈનખાનજી સાહબ બહાદુર
દામે ઇકબાલહુ વાલીયે રિયાસતે દસાડા

યે આપહીકી નઝર કીમીયા અસરકા બાઅસ હે કે આજ ફુતુહુલ ઇસ્લામકા છઠઠા હિસ્સા શાયે હો રહા હે ઈસ લિયે મેં ઈસ હિસ્સે કો ભી આપકી ખિદમતમેં પેશ કરનેકા ફક્ર હાસલ કરતા હું

કમતરીન,

નિઝામુદદીન.

ફેહરિસ્તે મઝામીન

બાબ | સફા

ગુજરાતની બે મુસ્તનદ તવારીખ.

મિરાતે એહમદી.

આ ફારસી ભાષાની તવારીખનું ગુજરાતી ભાષાંતર છે. એમાં ઇસલામની જાહોજલાલી અને ગુજરાતમાં ઇસલામી રાજ્યની સંપૂર્ણ હકીકત દર્શાવવામાં આવી છે. ગુજરાતના સુલતાનો ઉપરાંત દીલ્હીના બાદશાહોનાં સુબાઓની સુબાગીરીનું પુરેપુરૂં વૃત્તાંત છે. તવારીખના શોખીનોએ આ પુસ્તક ખાસ વાંચવું જોઇએ. ઉંચા ગ્લેઝ કાગળ, સોનેરી નામ સાથની અંગ્રેજી બાંધણીના દળદાર પુસ્તકની કીંમત પાંચ રૂપીઆ.

મિરાતે સિકંદરી.

આ પણ ખાસ ગુજરાતના સુલતાનોના સમયની મહાન ફારસી તવારીખનો ગુજરાતી તરજુમો છે જેમાં ગુજરાતના સુલતાનોની વંશાવળી અને ગુજરાતનો સંપૂર્ણ ઇતિહાસ લખવામાં આવ્યો છે. ગુજરાતના થઇ ગએલા પંદર સુલતાનોના રાજ્યની સંપૂર્ણ હકીકત ઉપરાંત ગુજરાતના કેટલાક અવલીયા અલ્લાહોની કરામતો તથા મુબારક જીંદગીનો એહવાલ લખવામાં આવેલો છે. પાવાગઢ અને જુનાગઢની ફતેહોનું સંપૂર્ણ બ્યાન છે. સુલતાન એહમદશાહનો ઇનસાફ અને સુલતાન મેહમુદ બેગડાની બહાદુરી ખાસ વાંચવા લાયક છે.

ઉંચા કાગળ, સુંદર છપાઇ, સોનેરી નામ સાથની કપડાની પાકી બાંધણીના લગભગ પાંચસો પાનાના દળદાર પુસ્તકની કીંમત ફક્ત એક રૂપીઓ પોસ્ટેજના ચાર આના વધુ.

ફુતુહુલ ઇસલામકા છઠ્ઠા હિસ્સા ખતમ હુવા

અબ

સાતવાં હિસ્સા.

૭૫ રહા હે. જીસ્મેં ફતેહ મદાયન, જંગે હલુલા, તકરીત ઓર મુસલકી ફતેહ, બસરે ઓર કુફેકી બુનીયાદ, ખુઝીસ્તાન, નિહાવન્દ, ઓર દુસરે ઇરાન કે સુબોંકી ફતેહ, ફતેહ ઇસફહાન, હમદાનકી બગાવત, કોમસ વ રે કી ફતેહ, આઝુર બાયજાન, કોહેકાફ, દરબંદકી ફતેહ, ફારસ્તાન, ખુરાસાન વગેરાકી ફતેહ ઓર હઝરત ઉમર રદી૦ કી શહાદત ઓર આપકી ઝીંદગીકે મુબારક હાલાત ઓર યુરોપીયન મોઅરરિખોંકી આપકે મુતઅલ્લીક રાયોંકા ઝખીરા ખાસ પઢનેકે કાબિલ હે. પિછલે હિસ્સોંસે બઢા ચઢા હુવા યે હિસ્સા હે. કીમત એક રૂપીઆ.

નિઝામીયા બુક ડિપો.

તીન દરવાઝા—**અહમદાબાદ.**

૭૮૬

ફુતુહુલ ઈસલામ

હિસ્સા છઠ્ઠા.

બાબ ૧.

રિયાસતે હીરા.

જબ મારબ દારૂલખિલાફા યમનકા બડા બન્દ કસરતેં સેલાબકી વજેહસે ટુટ ગયા જીસકા ઝમાના પહેલી સદી ઈસ્વી કરાર દીયા જાતા હય ઓર સેલાબકી વજેહ સે મારબ ઓર ઉસકે ગિરદો નવાહપર તબાહી છા ગઈ તો યમની કબીલે શિમાલકી તરફ બઢને શુરૂ હુએ કુચ્છ તો હિજાઝમેં ઠયર ગયે ઓર કુચ્છ ઓર આગે બઢકર અરબકી શિમાલ મગરિબી ઓર શિમાલ મશરિકી સરહદકે પાર જાકર આબાદ હો ગયે વોહ બની ગસ્સાન કહેલાને લગે ઓર ઉન્હોંને વહાં અપની સલતનત કાયમ કરલી જીસકા ઝિક્ર ફુતેહ શામમેં આ ચુકા હય. ઓર જો લોગ શિમાલ મશ-

રિફકી તરફ આબાદ હુએ ઉન્હોંને કદીમ બાબુલકે કરીબ દરીયાએ ફુરાતકે મગરિબી સાહેલ પર એક સલતનતકી બિના ડાલી જો સલતનત હીરાકે નામસે મશહુર હુઇ, દરિયાએ દજલા ઓર ફુરાતકા ઝેરીન ઇલાકા ખિલીજે ફારિસકે સાહેલ તક કલદીયા કહેલાતા હય. કલદીયા કે ઉપર દરીયાએ ફુરાતકે મગરિબ ઓર મશરિકકા ઇલાકા બાબલુસ્તાન કહેલાતા થા જહાં બાબુલકી મશહુર સલતનત કાયમ હુઈથી. બાબલુસ્તાન કે ઉપર દરીયાએ ફુરાત ઓર દરીયાએ દજલેકા દરમ્યાની ઇલાકા મેસોપોટેમીઆ કહેલાતા થા. એહલે અરબ કલદીયા ઓર બાબલુસ્તાનકો મિલાકર ઇરાકે અરબી કેહતે હંય ઓર મેસોપોટેમીયાકો અલ જઝીરા બોલતે હંય.

યમની અરબોંકી સલતનત હીરામેં સને ૧૯૫ ઈસ્વી મેં કાયમ હુઇ ઓર ઉનકા પહેલા બાદશાહ માલિક અસદી થા. માલિક અપને બડે બેટેકો તીર અંદાઝીકી ખુદ મશ્ક કરાયા કરતા થા. એક દિન ઇતતિફાકસે બેટેકા તીર બાપકો લગા ઓર મોહલિક સાબિત હુઆ કે માલિક ઉસી ઝખ્મકી વજેહસે મર ગયા. માલિકને મરનેસે પહેલે એક શયર મોઝું કિયા જીસકા મઝમૂન યેહ હય.

“ મેંને અપને બેટેકો દિનરાત મહેનત કરકે તીર

અન્દાઝી સિખાઇ મગર જબ ઉસકા બાઝુ તાકતવર હો ગયા તો મુઝકોહી ઉસને નિશાના બનાયા ”

યેહ શેઅર ઝરબુલ મસલકે તોરપર એહલે અરબમેં મશહુર હુઆ ગાલેબન શેખ સાઅદી રહ૦ને ઈસી ઝરબુલ મસલકો ફારસીમેં યું અદા કીયા–

કસ નયા મોખ્ત ઈલ્મ તીર અઝ મન
કે મરા આકેબત નિશાના ન કર્દ

માલિકકે બાદ ઉસકા બેટા ખદીમતલ અબરશ તખ્ત નશીન હુઆ. ઉસને અપની સલ્તનતકી બિના નિહાયત મઝબૂત કી ઓર ગિરદો નવાહકી અકવામપર અપના તસલ્લુત બખુબી કાયમ કર લીયા. ખદીમા બડા મગરૂર ઓર મુતકબ્બિર થા. વોહ કીસીકો અપના હમસર નહીં સમઝતા થા ઓર કીસીકો અપના નદીમ નહીં બનાતા થા. કીસીકો મજાલ નહીંથી કે ઉસકે સાથ કોઇ બાત બે તકલ્લુફ કર સકે. વોહ બુત પરસ્ત થા ઓર દો સઇયારોંકે નામપર દો બુત સોને કે બનવા રખ્ખેથે જીનકો અલફરકદાનકે નામસે પુકારતા થા. વોહ ઈનકી ઇબાદત કીયા કરતા થા ઓર મયે નોશીકે વકત પહેલે એક એક પ્યાલા ભરકર બુતોંકે આગે રખ દેતા ઓર ફિર આપ પીની શુરૂ કરતા. ઈસકા એક ગુલામ થા જીસકા નામ અદી બિન નસરથા ઓર જો ખદી-

માકા નિહાયતહી મંઝુર નઝરથા. તીબરીને ઇસ ગુલામકે મુતઅલ્લિક એક અજીબ રિવાયત લિખ્ખી હય.

ઇરાકકી મગરેબી હદપર એક કોમ બની લખમ આબાદથી ઉસકા સરદાર નસર બિન રબીઆથા ઉસકા બેટા જીસકા નામ અદીથા બડા ખુબસૂરત ઓર ઝહીનથા. જબ ખદીમાકે કાન તક ઉસકી શોહરત પહોંચી તો ઉસને નસરકો કહેલા ભેજા કે " અદીકો મેરે પાસ ભેજ દો મે ઉસે અપને બેટેકી તરાહ અપને પાસ રખુંગા ઓર ઉસકો અપના ખાસ મોઅતિમદ બનાઉંગા. " નસરને ઇસ દરખ્વાસ્તકો રદ કીયા. ખદીમાને ફીર કહેલા ભેજા કે " હમ તુમ કરાબતી હંય યેહ મુનાસિબ નહીં કે એક ખફીફસે મુઆમિલે પર હમમેં બાહમ જંગ છીડ જાય." મગર નસરને ફિર ભી ઇન્કાર કીયા ઇસપર ખદીમા આગ હો ગયા ઓર લશ્કર લેકર નસરપર ચઢ આયા. ખદીમા અપને બુત હમેશા અપને સાથ રખતા થા. બુતોંકો ઝરરીન લિબાસ પહેનાકર ઘોડાંપર સવાર કીયા જાતા ઓર મકામકે વકત ઇલાહીદા ખેમેમેં ઉતારા જાતા. જીનકી હિફાઝતપર દસ ચીદા સીપાહી મુતઅઇયિન હોતેથે. જબ ખદીમાને બની લખમકી આબાદી કે બાહેર કેમ્પ લગા દીયા તો નસરને દસ આદમીયોંકો રાતકે વકત ખદીમાકે લશ્કરમેં ભેજ દીયા વોહ બુતોંકે ખેમેકે મુહાફિઝોંકે પાસ ગયે ઓર

ઉનકો શરાબ પિલાકર ખુબ બદમસ્ત કીયા. જબ વોહ બદમસ્ત હો ગયે તો બની લખમ દોનોં બુત ઉઠાકર નસરકે પાસ આ ગયે.

ખદીમા હસબે માઅમૂલ સુબેહકે વકત બુતોંકે ખેમેમેં ગયા ઓર બુતોંકો મોજુદ ન પા કર સખ્ત દિલગીર હુઆ ઉસી વકત નસરકા કાસિદ ખદીમાકે પાસ પહોંચા ઓર નસરકી તરફસે ખદીમાકો યેહ પયગામ દીયા કે " તુમારે દોનોં ખુદા રાતકો મેરે પાસ આ ગયે હંય વો તુમારા શિકવા કરતે હંય કે તુમ બડે ઝાલિમ હો ઓર લોગોંપર નિહાયત જફા વ સિતમ કરતે હો ઇસ લીયે વોહ તુમસે નારાઝ હો ગયે હંય ઓર વો મુઝકો હુકમ કરતે હંય કે મેં તુમારે સાથ લડાઇ કરકે તુમકો કત્લ કર દું " યે પયગામ સુનકર ખદીમા સખ્ત ઘભરાયા ઓર ઉસને કાસિદકો કહા " મેરી તરફસે નસરકો કહે દો કે મેને લડાઇકા ઇરાદા તર્ક કર દીયા હય મેરે ખુદા મુઝકો વાપિસ ભેજ દો ઓર અગર તુમ મેરી દરખ્વાસ્ત અપને બેટેકે બારેમેં મંઝુર કર લો તો ઇસમેં તુમારા કયા હરજ હય ? " કાસિદને નસરકો જાકર ખદીમાકા પયગામ સુનાયા. નસરકે હમરાહીયોંને ઉસકો કહા કે– " ખદીમા અબ નર્મ હો ગયા હય ઉસકો ઝિયાદા દિક કરના અચ્છા નહીં બહેતર હોકે અદીકો ઉસકે પાસ ભેજ

દીયા જાયે કયા અજબ હય કે ખદીમા ઉસકો અપના વારિસ બનાયે ઓર બની લખમકો ઉસકી રિયાસત મિલ જાયે ” નસરને ઇસ તજવીઝકો માન લીયા ઓર ખદીમાકો મિલકર ઉસકે ખુદા ઉસકો ભેજ દીયે ઓર અપને બેટે અદીકો ભી ઉસકે હવાલે કર દીયા. ખદીમા ખુશ હો કર વાપિસ આ ગયા.

અદી બિન નસર ખદીમાકા મુઅતિબર ગુલામ બન ગયા ઓર લોગોંમેં ઉસકી બડી ઇઝઝત ઓર તવકીર હો ગઈ. ખદીમાકો ઉસપર ઇસિ કદર એતિબાર પયદા હો ગયા થા કે યેહ હર વકત ઉસકો અપને સાથ રખતા ઓર હરમસરામેં ભી અપને સાથ લે જાતા.

ખદીમાકી એક બહેનથી જીસકી અભી શાદી નહીં હુઇથી. અદીકે સાથ ઉસકો ઉલફત પયદા હો ગઈ ઓર ઉસને અદીકે પાસ ખ્વાહીશ ઝાહિરકીકે ઉસકે સાથ શાદી કરે. અદીને કહા કે—

“ બિદુંં ખદીમાકી મરઝીકે અયસા કબ હો સકતા હય ? ” લડકીને કહા.

“ તુમ ખદીમાકે પાસ મેરી બાબત દરખ્વાસ્ત કરો ઉમીદ હય કે વોહ તુમારી દરખ્વાસ્ત મંઝુર કર લેગા કયોંકે વોહ તુમકો બહોત ચાહતા હય ” અદીને કહા કે—

" મુઝમેં ઈતની જુરાઅત નહીં કે મેં ખદીમાકે પાસ દરખ્વાસ્ત કરૂં કયોંકે વોહ બડા ગુયુર આદમી હય મુમકિન હયકે મેરી દરખ્વાસ્ત સુનકર વોહ નારાઝ હો જાયે ઓર મુઝકો કત્લ કર દે. " લડકીને ઉસકો કહા કે–

" જબ વોહ શરાબમેં મસ્ત હોતો ઉસ વકત ઉસસે ઈજાઝત માંગના. ઉમીદ હયકે નશેકી હાલતમે વોહ ઝુરૂર તુમકો ઈજાઝત દે દેગા ઈધરમેં નિકાહ ખ્વાનીકા ઈન્તિઝામ કર રખુંગી. "

અદીને એક શામ ખદીમાકો નિહાયત મહેરબાન પાકર શાદીકી દરખ્વાસ્ત કર દી. ખદીમાને નશેમેં બિલા-તઆમુલ મંઝુર કર લી. અદીને ઉસી રાત ઉસકી બહે-નસે શાદી કર લી. જબ દિનકે વકત અદી ખદીમાકે પાસ હસબે માઅમુલ હાઝિર હુઆ તો ખદીમાને ઉસકો લિબાસે ઉરૂસી પહેને દેખકર પુછા કે–

" યેહ લિબાસે ઉરૂસી તુમને કહાંસે પાયા ? " અદીને કહા–

" આપહીને અપની બહેનકે સાથ મેરી શાદી કર દી હય કયા આપકો યાદ નહીં? " ખદીમાને કહા.

" મુઝકો મુતલક યાદ નહીં " અદીને કહા કે–

" મેંને જો કુચ્છ કીયા આપકી ઇજાઝતસે કીયા. "
ખદીમા ઉસી વકત અપની બહેનકે પાસ ગયા ઓર ઉસકો મલામતકીકે—

" તુંને કયું એક ગુલામકે સાથ શાદી કર લી. "
બહેનને કહા કે—

" જબ તુમને ખુદ મુઝકો ઉસકે હવાલે કર દીયા તો મેં કયા કર સકતીથી, મુઝસે કિસ તરાહ તુમારી હુકમ ઉદુલિ હો સકતીથી ઇસમેં મેરા કયા કુસૂર હય મેંને તો સિર્ફ તુમારે હુકમકી ઇતાઅતકી. " ખદીમા યેહ સુનકર દિલમેં સખ્ત રંજીદા હુઆ ઓર ઉસને સમઝાકે અદીને ધોકા દેકર ઇસસે ઇજાઝત હાસિલકી હય ઇસપર ઉસને નારાઝ હોકર અદીકો કત્લ કરનેકા ઇરાદા કીયા મગર અદી યેહ દેખકરકે ખદીમા અપને કોલસે પશેમાન હુઆ હય ફિલ્ફોર ભાગ ગયા ઓર અપની કોમમેં ચલા ગયા. કુચ્છ અરસે બાદ ઉસકી અપની કોમકે દો આદમીયોંને કીસી કીનેકી વજાહસે ઉસે કત્લ કર ડાલા.

ખદીમાને અપની બહેનકો કુચ્છ ન કહા વકતપર ઉસકે હાં લડકા પયદા હુઆ જીસકા નામ ઉમરૂ બિન અદી રખ્ખા ગયા. જબ લડકા ચાર સાલકા હુઆ તો ઉસકી માને લડકેકો ખદીમાકે પાસ ભેજા. ખદીમા ઉસકો દેખકર

બહોત ખુશ હુઆ ઔર અપને બેટેકી તરાહ પરવરીશ કરને લગા, જબ વોહ કુચ્છ બડા હુઆ તો ઇત્તિફાકન કહીં ગુમ હો ગયા. ખદીમાને હરચંદ તલાશકી મગર ઉસકા કુચ્છ પતા ન મિલા. ઉમરૂ જંગલમેં દીવાનોંકી તરાહ ઘુમતા રહા ઔર કુચ્છ અરસે તક યેહી હાલત રહી એક દિન વોહ ઇત્તિફાકસે એક ઝુંપડીમેં ગયા વહાં દો ભાઇ રહેતેથે એકકા નામ અકીલ ઔર દુસરેકા નામ માલિક થા. ઉન્હોંને નવ જવાન ઉમરૂકો દેખકર તાઅજ્જુબ કીયા ક્યોંકે ઉસકે કપડે ફટે હુએથે ઔર બાલ ઔર નાખુન બહોત બઢે હુએથે. ઉન્હોંને તરસ ખાકર ઉસે અપને પાસ રખ લીયા ઔર ઉસકે બાલ નાખુન તરાશ કર ઉસકો કપડે પહેનાય ફિર ઉસકા હાલ પુછા. ઉમરૂને અપના હાલ બતાયા. યેહ સુનકર દોનોં ભાઈ ઉમરૂકો ખદીમાકે પાસ લે ગયે ખદીમા ઉસકો દેખકર નિહાયત શાદ હુઆ ઔર દોનોં ભાઇયોંકો કહા કે " ઇસ ખિદમતકે ઇવઝ જો ચાહો મુઝસે માંગ લો " દોનોં ભાઇયોંને કહા કે " આપકે પાસ આલા ઇઝતકા ઓહદા ચાહતે હંય આપ હમકો અપના મુસાહિબ બના લેં. " ખદીમાને અબતક કોઈ મુસાહિબ નહીં રખ્ખા થા ક્યોંકે બવજેહ મગરૂરી વોહ કીસીકો અપની મુસાહેબતકે કાબિલ ન સમઝતા થા મગર અબ વો કોલ દે ચુકાથા ઉસને ઇસલીયે ઇન દોનોં ભાઇયોંકો અપના નદીમ (ખાસ મુસાહિબ) બના લીયા.

ઊમરૂ બિન અદી અબ ફિર શહેઆદોંકી તરાહ રહેને લગા ઓર ફને હરબમેં બડા માહિર હુઆ ઓર માલિક ઓર અકીલભી સલ્તનતે હીરામેં અવલ દરજેકે રઈસ સમઝે જાને લગે. ખદીમા બડા શુજાઅ ઓર બહાદુરથા ઉસકો અપને એક હમસાએ કે સાથ જો જઝીરેકે એક ઈલાકે દરીઆએ પુરાતકા રઇસથા ઓર નામ ઉમરૂ બિન ઝરીબથા સખ્ત મઆરિકા પેશ આયા. ઊમરૂ બિન ઝરીબને ખદીમેકે ઈલાકે પર હમલા કીયાથા ખદીમા ભી અપની ફોજ લેકર મુકાબિલેકે લીયે નિકલા. તરફેન મેં ખુંરેઝ લડાઇ હુઈ ઓર આખિર દોનોં રઇસોંકે બાહમી મુકાબિલેપર નવબત પહોંચી. ખદીમાને ઊમરૂ બિન ઝરીબકો સરે મયદાન કત્લ કીયા ઓર ઉસકી ફોજકો શિકસ્ત દેકર અપને દારૂલ ખિલાફા મેં વાપિસ આ ગયા.

ઊમરૂ બિન ઝરીબકી દો નવ જવાન બેટીયાં થી મગર અભી ઉનકી શાદી ન હુઇથી એકકા નામ નાયલા ઝુબ્બા ઓર દુસરીકા ઝયનબ. ઝુબ્બાને બાપકે કત્લકી ખબર સુનકર ઓર અપની ફોજકો જો શિકસ્ત ખાકર ભાગ આઈથી દિલાસા દે કર હુકુમત અપને હાથમેં લી ઓર બાપકા કિસાસ લેનેકી ફિક્રમેં ગલતાં પેચાં રહેને લગી.

વો બડી દિલેર ઓર બાહિમ્મતથી ઊસને અપની

બહેનકે સાથ યેહ મશવિરા કીયા કે " વોહ ફોજ લેકર અપને બાપકા બદલા લેનેકે લીયે મુલકે ખદીમાપર ચઢાઈ કરે " ઉસકી બહેનને ઝુબ્બાકો કહા. "ફોજ લે જાના અચ્છા નહીં મુમકિન હય તુમકો શિકસ્ત હો ઓર તુમ દુશ્મનકે હાથ અસીર હો જાઓ બહેતર હય કે કીસી તદબીરસે દુશ્મનકા કામ તમામ કરકે અપને બાપકી રૂહકો ખુશ કીયા જાએ." દોનોંને બાહમી મશવિરે સે એક તજવીઝ સોચી ઓર ઉસકે મુતાબિક ઝુબ્બાને ખદીમાકો કહેલા ભેજા કે–

"મેં અપની કોમકી સરદાર હું લેકિન મેં એક અવરત હું સરદારી મરદોંકો ઝેબ દેતી હય મુઝકો અન્દેશા હય કે આસપાસકે સરદાર મેરી કમઝોરીસે ફાયદા ઉઠાકર મેરે મુલકપર કાબિઝ ન હો જાયેં ઇસલીયે મેંને પસંદ કીયા હય કે મેં તુમારે સાથ શાદી કરલું ઇસ તરાહ મેરી તાકત મઝબૂત હો જાયગી ઓર કોઈ દુશ્મન મેરી મુખાલિફતકી જુરાઅત ન કરેગા અગર તુમકો મંઝુર હો તો સિર્ફ અપને ચંદ મુસાહિબ હમરાહ લેકર આવ મેં યહાં શાદીકા સામાન તૈયાર કર રખ્ખુંગી "

ખદીમા અપને કિલે બકાઅમેં થા જબકે ઝુબ્બાકે કાસિદ ઉસકે પાસ પહોંચે. ખદીમાને અપને સરદારોં ઓર મુસાહિબોંકે સાથ મશવિરાહ કીયા સબને કહા " હાલમેં

કાલા હય અગર ઝુબ્બાકી નિયયત નેક હય તા કર્યાં વોહ ખુદ યહાં નહીં આ જાતી. " ઝુબ્બાકે કાસિદાંને કહા કે–" ઝમાનેકા દસ્તુર અબ તક યેહી ચલા આતા હય કે દુલહા ખુદ દુલહનકે ઘર જાતા હય દુલહન કભી શાદી કરને કે લીયે દુલહાકે પાસ નહીં આતી " ખદીમાને કહા " અચ્છા મેં ચલતા હું " સરદારાંને હરચંદ મના કીયા મગર ખદીમાને નમાના. ખદીમાકે એક મોઅતમિદ સરદારને જીસકા નામ કુસીર થા કઈ ઢંગસે ખદીમાકો ટાલા મગર વોહ બાઝ ન આયા ઓર કહા " જો હા સા હા મગર યેહ કોઈ ન કહે કે ખદીમાને એક અવરતકે પાસ જાનેસે ખોફ ખાયા " કુસીરકો ભી અપને હમરાહ લીયા ઓર મુખ્તસરસી જમાઅતકે સાથ ઝુબ્બાકી તરફ રવાના હુઆ. જબ કિલ્લેકે કરીબ પહોંચે તો ઝુબ્બાકી ફોજ કિલ્લેકે બાહિર ઉનકો દિખાઇદી. ખદીમાને કહા કે–

" ઉનવાન તો બુરે નઝર આતે હ‌ંય" કુસીરને જવાબ દીયા.

" અબભી મોકા હય અપને ઘોડેપર સવાર હોકર નિકલ જાઓ " ખદીમાકે પાસ એક ઘોડા થા જીસકી નિસ્બત મશહુર થા કે કોઇ ઓર ઘોડા દોડમેં ઇસ તક નહીં પહોંચ સકતા થા મગર ખદીમાને કહા કે–

" મુઆમિલા તો બકાઅમેં ફયસલ હો ચુકા થા

અબ મુંહ કયા ફેરના હય" મગર યેહ કહાવત એહલે અરબમેં ઝરબુલ મસલ બન ગઇ. ઇતનેમેં ઝુબ્બાકી ફોજ કરીબ આ ગઈ. ખદીમાને કહા–

" અબ બતાવ કયા એહતિયાત કરેં" કસીરને કહા–

" અહેતિયાત તો તુમ બકઆમેં છોડ આયે, અબ દેખો અગર ફોજ સલામ કરકે એક તરફ હો જાયે તો સમઝો ખયર હય ઓર અગર તુમકો ઘેર લે તો સમઝો કે મોત સામને હય" ઝુબ્બાકી ફોજને ખદીમાકો ઘેર લીયા. કસીર ઉસી વકત ખદીમાકે તેઝ રફતાર ઘોડેપર જો ખાલી હમરાહ જારહા થા દોડકર સવાર હો ગયા ઓર ઉસકો એડી લગાકર ફોજકે બીચમેં સે ગુઝર ગયા. કીસીને ઉસકા પીછા ન કીયા ઓર અગર કોઈ પીછા કરતા તો ઉસકો પકડ ન સકતા. ખદીમાને અપને આપકો ઘિરા હુઆ પાકર કોઈ મુઝાહિમત ન કી. સિપાહી ઉસકો પકડકર મહેલમેં ઝુબ્બાકે રૂબરૂ લે ગયે. ઝુબ્બાને કહા કે " મેંને તુમકો સિર્ફ ઇસ લીયે તકલીફ દી હય કે આસાનીકે સાથ અપને બાપકા બદલા લેકર ઉસકી રૂહકો ખુશ કરૂં. મેં મર્દ નહીંથી કે સરે મયદાન તુમસે મુકાબિલા કરતી. ઇસલિયે ઓરતોંવાલા ઢંગ ઇખ્તિયાર. કરકે મતલબ હાસિલ કર લીયા હય અબ તુમ યહાં

બયઠ જાઓ ઓર મેં તુમારા એક કતરા ખુન ભી ઝાયે નહીં જાને દુંગી ” યે કેહકર ખદીમાકો બિઠાયા ઓર ઉસકી શર્યાનમેં નશતર લગાદી ગઈ ઓર એક બરતનમેં ઉસકા ખુન જમા કીયા ગયા. ફિર ઉસીમેં રૂઇ ભિગો કર ઓર સુખલા કર એક બકસમેં બંદ કરકે રખદી ગઇ ઇસ તરાહ ઝુબ્બાને અપને બાપકા બદલા લીયા.

ઇસકે બાદ ઝુબ્બાને દરીયાએ ફુરાતકે દોનોં કિનારોંપર દો મહેલ બનવાયે ઓર દરીયાકે નીચે એક સુરંગ બનાકર દોનોંકો મુલહિક કર દીયા. એક મહેલમેં ઉસકી બહેન ઝેનબ રહેતીથી ઓર દુસરે મહેલમેં વોહ ખુદ રહેતીથી ઓર સુરંગકે રાસ્તે એક દુસરેકો મિલતીથીં.

જબ કુસીર ભાગતા હુઆ હીરામેં પહોંચા તો ઉસને ઊમરૂ બિન અદીકો કુલ હાલસે આગાહ કીયા. ઊમરૂ બિન અદીને ઝુબ્બાપર ચઢાઇ કરનેકા ઇરાદા કીયા મગર કુસીરને કહા “ વોહ બડી ચાલાક અવરત હય ઉસકે સાથ મયદાનમેં મુકાબિલા કરના અચ્છા નહીં જીસ તરાહ ઉસને ખદીમાકો ફરેબસે કત્લ કીયા હય ઉસી તરાહ હમભી ઉસકો ફરેબસે કત્લ કરીંગે તુમ અભી કુચ્છ દિન ખામોશ રહો ઓર બદલા લેનેકા ખ્યાલહી દિલમેં ન લાઓ. ” ઊમરૂબિન અદીકો ખદીમાકી જગે તખ્ત નશીન કીયા ઓર

વોહ ઇરાકકા બાદશાહ કરાર દીયા ગયા ઇસસે લખમી ખાનદાનકા આગાઝ હુઆ.

જબ કુચ્છ અરસા ગુઝર ગયા તો કુસીરને ઊમરૂ-બિન અદીકો કહા કે “ અગર ઇજાઝત દો તો મેં ઝદી-માકા બદલા લેનેકી તદબીર કરૂં. તુમ મેરી નાક કાટ દો. મેં બુરે હાલમેં ઝુબ્બાકે પાસ જાઉંગા ઓર તેરી શિકાયત કરકે ઉસકા એતિબાર અપને ઉપર જમાઉંગા જબ મોકા બદલા લેનેકા આયગા તો તુઝકો ઇતતિલાઅ દુંગા.” યેહ તજવીઝ કરકે કુસીરનાક કટાકર ઝુબ્બાકે પાસ ગયા ઓર કહાકે—“ ઊમરૂબિન અદીને મુઝપર ઝુલ્મ કીયા હય મેરી નાક કાટ દી હય ઓર મેરી જાયદાદ વ ઇમલાક ઝબ્ત કર લી હય મેં ભાગ કર તુમારે પાસ પનાહ લેને આયા હું ” ઝુબ્બાકો ઉસકે હાલપર રહમ આયા ઓર ઉસકો અપને પાસ ઠયરનેકી ઇજાઝત દી. કુસીરને ઝુબ્બાકો કહા કે—

“ મુઝે કુચ્છ રૂપયા દો તો મેં ઇસસે માલ તૈયાર કરકે ઇરાકમેં લે જાઉંગા ઓર વહાં ફરોખ્ત કરકે અહોતસા મુનાફા લાઉંગા. ” ઝુબ્બાને ઇસ બાતકો મંઝુર કર લીયા ઓર કુસીર માલ તૈયાર કરાકર ઇરાકમેં લે ગયા ઓર ઊમરૂ બિન અદીકો ખુફિયા મિલકર ઉસસે

કુચ્છ રૂપયા લીયા ઓર ઉમીદસે ઝિયાદા મુનાફા બતાકર ઝુબ્બાકે રૂબરૂ પેશ કર દીયા. ઝુબ્બા બડી ખુશ હુઇ ઓર ઉસપર બડા ભરોસા કરને લગી. કુસીરને કહા કે–

"ઇસ દફામેં અપના માલ ફરોખ્ત કરકે ઇરાકસે બહોતસા રૂપયા લાઉંગા તાકે દુગના ફાયદા હાસિલ હો" ઝુબ્બાને બખુશી માન લીયા. કુસીરને એક દિન ઝુબ્બાકો મહેરબાન પા કર કહા–

"બાદશાહોંકા દસ્તુર હયકે અપને બચાવકે લીયે કોઈ ઇમારત બના છોડતે હુંય જો અડે વકતપર ઉનકી જાન બચાનેકે કામ આયે. મુઝે ઇજાઝત દો તો મેં એક મહેલ આપકે લીએ તૈયાર કરાઉં" ઝુબ્બાને કહા કે–

"મેને ઇસ બાતકા ઇન્તિઝામ પહેલેહી કર રખ્ખા હય." યે કેહકર ઉસકો હમરાહ લે જા કર વોહ સુરંગ દિખાઇ. કુસીરને ઝુબ્બાકી દાનાઇકી બહોત તઆરીફકી ઓર કહા કે "ઇસસે બહેતર જગે હિફાઝતકે લીયે નહીં હો સકતી" ફિર વોહ માલ તૈયાર કરાકર ઇરાકમેં લે ગયા ઓર ઉમરૂ બિન અદીકે સાથ મશવિરા કરકે બજાએ અસબાબકે એક હઝાર જવાન બોરીયોંમેં બંદ કરકે ઉંટોંપર લાદદીયે ઓર ઉમરૂ બિન અદીકો બતોર મુલાઝિમકે અપને હમરાહ લે લીયા. જબ યેહ કાફલા ઝુબ્બાકે કિલેમેં દાખિલ હુઆ તો ઝુબ્બા અપને મહેલસે દેખકર બહોત ખુશ હુઇ. કુસીર એક મહેફુઝ જગેમેં અપને કાફલેકો લે ગયા ઓર

રાત હોનેપર આધે સિપાહી ઊમરૂ બિન અદીકી સર કરદગીમેં ફુરાતકે દુસરે કિનારે ભેજ દીયે ઓર નિસ્ફ સિપાહી આપ લેકર ઝુબ્બાકે મહેલપર હમલા કર દીયા. ઝુબ્બા શોર સુનકર સુરંગકે રાસ્તે દુસરે મહેલકી તરફ દવડી ગઇ મગર ઊમરૂ બિન અદીકો મુહાસિરા કાંયે હુએ પાયા. વોહ ઉલટે પાઉં અપને મહેલકી તરફ લોટી મગર ઉધર કુસીરકો મહેલકે દરવાઝે તોડતે દેખા ઇસ તરાહ વોહ નરગેમેં ફંસ ગઈ ઓર અપની અંગુઠીમેંસે ઝેહેરે હલાહલ ચુસ કર ખુશીકે લહેજેમેં યે કહેતી હુઈ મર ગઈ " મેં અપને હાથસે મરતીહું ઊમરૂ બિન અદીકે હાથસે કત્લ નહીં હુઈ. "

ઊમરૂ બિન અદી બિન નસર ઈરાક ઓર હીરાપર અરસે તક હુકમરાં રહા. ઉસકે ખાનદાનમેં પાંચવી સદદી મસીહ કે ઈબિતિદામેં નોઅમાન બાદશાહ હુઆ જીસકા લકબ અલ અઉર (એક ચશ્મ) થા.

નોઅમાનને હીરા કે મુત્તસિલ હદીકકા આલીશાન મહેલ તઆમીર કીયા ઓર ઉસમેં કુચ્છ અયસે મખફી રાસ્તે બનવાયે કે મહેલ કે તૈયાર હોનેપર ઉસને રૂમી કારીગરોંકો જીસને નકશા તજવીઝ કીયા થા ઈસ ખ્યાલસે કે કીસીકો અન્દરૂની હાલાતસે ઈત્તિલાઅ ન મિલે મહેલસે ગિરાકર મરવા ડાલા થા.

એક દિન નોઅમાન અપને વઝીરકે હમરાહ મહે-લમેં બયઠા હુઆ બાતેં કર રહાથા ઓર સાથહી મહેલકે ગિરદ નિહાયત લતીફ નઝઝારા દેખ રહા થા કે યકાયક વોહ બોલ ઉઠા—

"ક્યા તુમને ઈસસે પેહલે બહેતર ખુશનુમા નઝઝારા કભી દેખા હય જો મુઝે નસીબ હુઆ હય" વઝીરનેભી ચાર તરફ નઝર દવડાકર ઓર કુરાતકે સાહે-લપર સબઝા ઝાર દેખકર કહા—

"ઇસસે બહેતર ખુશનુમા નઝઝારા ઓર કોઇ નહીં હો સકતા બશરતેકે યેહ હમેશા રહે" નોઅમાનને ચોંક કર પુછા—

"હમેશે રહેનેવાલી ક્યા ચીઝ હો સકતી હય ઓર વોહ કિસ તરાહ હાસિલ હો સકતી હય ?" વઝીરને જવાબ દિયા—

"હમેશા રહેનેવાલા સિર્ફ ખુદા હય ઓર ખુદાકો હાસિલ કરનેકે લીયે દુનિયાકી તમામ ના પાયદાર ચીઝેં છોડકર સિર્ફ ખુદાકા ધ્યાન કરના ચાહીએ ફિર ઇન્સાનકો ખુદા મિલ જાતા હય ઓર વોહ ખુદાકે પાસ નિહાયત ખુશી ઓર સુરૂરમેં રહેતા હય ઓર ઉસકી હાલતમેં તગઈયુર નહીં આતા" નોઅમાનકે દિલપર ઇસ બાતને

અથસા અસર કીયા કે વોહ ઉસી રાતકો શાહાના લિબાસ ઉતાર કર ફકીરી લિબાસ પહેન જંગલમેં નિકલ ગયા ઓર ફિર ઉસકા કોઈ પતા નહીં મિલા.

બાઝ મોઅરરિખોંકા ખ્યાલ હયકે નોઅમાનને દીને ઇસ્વી કુબુલ કર લીયાથા મગર યેહ ગલત હય. બેશક દીને ઇસ્વી ઉસ વકત ઈરાકમેં દાખિલ હો ગયાથા ઓર એક બિશપ પાદરીને વહાં જાકર કાયમ કીયા થા જીસપર નોઅમાનને કોઇ એતિરાઝ ન કીયા થા મગર અભી ઇસ્વી-યતકો ઇરાકકે બાદશાહોં તક રૂસુખ હાસિલ ન હુઆ થા. નોઅમાનકે બાદ ઉસકા બેટા મન્ઝર તખ્તપર બયઠા જો બની લખમ ખાનદાનમેં બડા તાકતવર બાદશાહ ગુઝરા હય. વોહ ઇતના તાકતવર થા કે યઝદેજરદ અવ્વલકી વફાતપર ઉસને બઝોર શમશીર ઉસકે બેટે બહેરામ ગોરકો ઈરાનકે તખ્તપર બિઠાયા જીસકો ઇરાની ઉમરા ઓર કાહિન રદ કર ચુકેથે.

ફિર જબ ઈરાન ઓર રૂમમેં જંગ શુરૂ હો ગઇ તો મન્ઝરને શાહે ઈરાનકો બડી ઇમદાદ દી ઓર રૂમીયોંકે સાથ ખુબ મુકાબિલા કરતા રહા મગર આખિરેકાર સને ૪૨૧ મેં રૂમીયોંને ઉસકો શિકસ્તે ફાશ દી. મંઝરકે બાદ ઈરાકમેં ચંદ એક બાદશાહ હુએ જો ચંદાં કાબિલે ઝિક્ર

નહીં મગર છટ્ટી સદીકે શુરૂમેં હીરાકે તખ્તપર મંઝર
દોવુમ બેઠા જો તાકત ઔર ઇકતિદારમેં અપને હમનામ
મન્ઝર અવ્વલસે ભી બઢ ગયા. ઉસકી સલતનત બડી પુર
શવકતથી, સિર્ફ અપની ઝિંદગીમેં ઉસકો એક મનહુસ
વાકેઆ પેશ આયા.

હિજાઝમેં યમની કબીલા બની કન્દાહને એક સલ
તનતકી બિના ડાલીથી મગર યેહ સલતનત યમનકે માતે-
હત સમઝી જાતીથી. સને ૪૮૦ મેં બની કન્દાહકે સરદારને
જીસકા નામ હજર થા ઝોર પકડ કર નજદ ઔર શિમાલી
અરબપર કબઝા કર લીયા ઔર તમામ અકવામકો અપને
માતેહત મુતતહિદ કર લીયા. અરબકા મશહુર શાયર
અમરઅલ કયસ ઇસ હજર નસલસે થા. હજરકી તાકત
ઇસ કદર ઝબરદસ્ત હો ગઇકે ઉસકી સલતનત હીરા ઔર
ઇસાઈ સલતનતોંકે બરાબર સમઝી જાને લગી. હજરકી
વફાતપર બની કન્દાહકી તાકત ટુટ ગઇ મગર સને ૫૦૦
ઇસ્વીકે કરીબ ઉસકે પોતે હારિસ બિન ઉમરૂને ફિર વસ્તી
ઔર શિમાલી અકવામે અરબકો અપને માતેહત મુત
તહિદ કર લીયા ઔર ઈરાકકી સલતનતપર હમલા કરકે
મન્ઝર દોવુમકો હીરાસે નિકાલ દીયા. ઇસકી યેહ વજેહ
હુઇ કે શાહે ઈરાન મન્ઝર સોવુમસે નારાઝ હો ગયા થા

ઓર ઉસકે ઈશારેસે હારિસ બિન ઉમરૂને હીરાપર અપના વસલ્લુત કર લીયા. કયોંકે હીરાકે બાદશાહ ઈબતિદાસે શાહાને ઇરાનકે માતેહત સમઝે જાતે થે મગર મંઝરને ચંદ દિન બાદ અપની સલતનત વાપિસ લેલી ઓર હારિસકો સરે મયદાન કત્લ કીયા ઓર પચાસ આદમી હારિસકે ઘરાનેકે કેદ કરકે કત્લ કર દીયે. ઉસકે બાદ બની કન્દાહકી સલતનતકા ખાતેમા હો ગયા ઓર હારિસકે બેટોંને અપની વિરાસત આપસમેં તકસીમ કર લી. અરબકે શાઅરોંકા સરદાર અમરઅલ કયસ જીસકા કસીદા સબઆ મઅલ્લેકા મેંસે એક હય હારિસકા પોતા થા. ઈસી તરાહ બની લખમ ઓર બની કન્દાહમેં દુશ્મની ઓર અદાવત બઠ ગઇ ઓર ઉનકી નસલોં તક જારી રહી.

મંઝર સોવુમને અપને હરીફપર ગલબા પાકર શાહે ઈરાનકો ખુશ કરનેકે લીયે રૂમીયોંકે ઇલાકે શામપર ચઢાઇ કી ઓર શામકો ગારત કરતા હુઆ એનતાકીઆ તક જા પહોંચા ઓર એક ઈસાઈ ખાનકાહસે ચારસો તારિક ઓરતોંકો ગિરફતાર કરકે અપને બુત (દેવતા) કી ભેટ ચઢા દીયા. શાહેરૂમ જસટનટીનને મજબુર હોકર અપને માતેહત ગસ્સાની બાદશાહ હારિસ બિન જબલાકો કહેલા ભેજાકે " હીરાકે બાદશાહકા કુચ્છ તદારૂક કરે ઓર શામકો ઉસકે દસ્ત બુર્દસે બચાયે રખ્ખે " ઇસપર બની ગસ્સાન

ઔર બની લખમમેં તલવાર ચલને લગી ઔર એક દુસ-રેકે મુલ્કપર હમલા કરકે આફત બપા કરને લગે. એક માઅરિકેમેં ગસ્સાન હારિસકા બેટા મંઝર સોવુમકે હાથ અસીર હો ગયા મંઝરને ઉસકો અપને બુત ઉઝઝાકી ભેંટ ચઢા દીયા મગર સને ૫૫૪ મેં હારિસ બિન જબલાને મંઝરકો ચાલાકીસે ઘેર કર કત્લ ડાલા.

મન્ઝર સોવુમકે મુતઅલ્લિક એક રિવાયત મશહુર હય કે ઉસકે દો નદીમથે જીનકે સાથ વોહ મયનોશી કીયા કરતા થા. એક દિન શરાબકી તરંગમેં મન્ઝરને નારાઝ હોકર ઉનકે કત્લકા હુકમ દે દીયા. સિપાહીયોંને ફિલ્ફોર ઉન્હેં બાહિર લે જાકર કત્લ કર દીયા. જબ સુબેહ હુઇ તો મંઝરને ઉનકો બુલાયા મગર સિપાહીયોંને કહા કે “ વોહ તો આપકે હુકમસે રાતકો કતલ કર દીયે ગયે. ” મંઝર સખ્ત પશેમાન હુઆ ઔર ઉસને ઉનકે દો મકબરે બનવાયે ઔર યેહ દસ્તુર મુકરર કીયા. કે સાલમેં દો દિન વોહ મકબરોંપર જાતા ઔર વહાં કુચ્છ દેર બયઠ કર વાપિસ આ જાતા. ઔર ઇન દો દિનોંમેંસે એક દિન જો શખ્સ ઉસકો મિલતા ઉસકો કત્લ કરકે ઉસકા ખુન મકબરોંપર બહાદેતા ઔર યેહ રસમ અરસે તક જારી રહી. એક દફે અયસા ઇતતિફાક હુઆ કે એક શખ્સ બની-તયે મેંસે જીસકા નામ હનઝલા થા મનહુસ દિનમેં મંઝ-

રકો સબસે પહેલે મિલા. મંઝરને ઉસકો કત્લ કરનેકા હુકમ દીયા મગર હનઝલાને એક સાલકી મોહલત માંગી તાકે ઈસ અરસેમેં વોહ અપને વતનમેં જાકર અપને કારોબારકા ઇન્તિઝામ કર આયે. મંઝરને કહા કે “ અગર તુમ કોઈ ઝામિન પેશ કર દો તો તુમકો મોહલત દી જાયગી”. હનઝલાને હીરાકે બાશિન્દોમેંસે એક શખ્સકો ઝામિન પેશ કીયા. મંઝરને ઝમાનત મંઝુર કર લી ઓર હનઝલાકો ઈજાઝત દે દી. એક સાલ ગુઝરનેકે બાદ હનઝલા અપને વાઅદેકે મુતાબિક કત્લ હોનેકે લીયે મંઝરકે પાસ હાઝિર હો ગયા. મંઝર ઉસકી વાઅદા વફાઈપર અશ અશ કર ઉઠા ઓર ઉસકી જાન બક્ષકર આયન્દા કે લીયે યેહ ખુંખ્વાર રસમ તર્ક કર દી.

મંઝર સોવુમકી વફાતપર ઉસકા બેટા ઉમરૂ તખ્તે ઈરાક (હીરા) પર મુત્મક્કિન હુઆ. ઉસકો અરબ ઊમરૂ બિન હિન્દ કહેતે હૈંય. ઈસલીયે કે વોહ મંઝરકી બેગમ હિંદકે બતનસે થા. હિન્દ બની કન્દાહકી શહેઝાદીથી ઓર દીન ઈસ્વી રખતીથી. ઉસને હીરામેં એક ઈસાઈ ખાનકાહકી બિના ડાલી થી. ઊમરૂ બિન હિન્દકે ઝમાનેમેં હીરા ઈલ્મકા મરકઝ બન ગયા. બડે બડે મશહુર શાયર ઉસકે દરબારમેં આતે થે. ઊંમરૂકે બાદ ઉસકે દો ભાઈ યકે બાદ દીગરે તખ્ત નશીન હુએ જીનકા નામ કાબુસ ઓર મંઝર

ચહારૂમ થા. મંઝર ચહારૂમકે બાદ ઉસકા બેટા નોઅમાન સોવુમ તખ્તપર બેઠા જો લખમી ખાનદાનકા આખરી બાદ-શાહ થા. વોહ સને ૫૮૦ સે સને ૬૦૨ તક ઓર બકોલ બાઅઝ ઈ. સ. ૫૮૫ સે ઇ. સ. ૬૦૭ તક ઇસ ખાનદાનકા ઇરાકપર હુકમરાં રહા. ઉસને હીરાકે એક શરીફ ઈસાઇ ઘરાનેમેં તઆલીમ વ તરબીયત પાઇથી. ઈસિ ખાનદાનકા મેમ્બર ઝેદ બિન અમાદ થા યેહ વોહી ઝેદ થા જીસકા બેટા અદી મશહુર શાયર ગુઝરા હય.

નોઅમાન સોવુમ હીરાકા પહેલા ઈસાઈ અરબ બાદ શાહ થા ઓર રિઆયામેંભી મઝહબ ઇસવીકો તરકકી ન-સીબ હુઈ મગર ઇસ્વીયતને ઉસકે અખલાકપર બુરા અસર ડાલા. વોહ–દિનરાત મખમૂર રહેતા ઓર ઓરતોંકે સાથ રંગ રલીયાં મનાતા. રિઆયાકી બહેતરીકા ઉસે મુતલક ખ્યાલ ન થા. બલકે વોહ ઝુલ્મ ઓર તશદુદકો રવા રખ-તાથા. ઉસને અપની સોતેલી માકો જો બડી ખુબસુરત થી અપને હરમસરામેં ડાલ લીયા. અલબતા વોહ શાયરોંકા બડા કદરદાંથા. ખુસરૂ પરવીઝ શાહે ઇરાનને સને ૬૧૦ ઈ-સ્વીમેં નોઅમાન સોવુમકો કત્લ કરકે હીરાકી સલ્તન-તકો મિટા ડાલા ઓર વહાં એક ઇરાની ગવરનર મુકરર કરદીયા. ઈસકી વજેહ યેહ હુઇ કે ખુસરૂ પરવીઝકો અપ-ની હરમસરા પુર કરનેકે લીયે મુખતલિફ મમાલિકકી

ખુબસુરત ઓરતેં તલાશ કરનેકા બડા શોક થા. એક દરબારીને જો નોઅમાનકા દુશમનથા શાહે ઈરાનકો ઇતતિલાઅ દી કે શાહે હીરાકે પાસ બડી ખુબસુરત ઓરતેં હેંય ઉસસે મંગા લીજીયે. ખુસરૂને ઉસ શખ્સકો ઇસિ કામકે લીયે ભેજ દીયા. જબ નોઅમાનકો શાહી હુકમસે ઇત્તિલાઅ દી ગઈ તો નોઅમાનને હયરાન હોકર પુછા કે- "ક્યા ઇરાનકી ગિઝાલ (હરન) ઇરાનકે લીએ કાફી નહીં?" ઉસી વકત કાસિદ વાપિસ ચલા આયા ઓર ઉસને બાદશાહકો ઇતતિલાઅદી કે "શાહે હીરાને આપકી સખ્ત હતક કી હય ઓર કહાકે ક્યા ઈરાનકી કાહનેં આપકે લીયે કાફી નહીં?" ખુસરૂ પરવીઝકો યેહ સુનકર સખ્ત ઇશ્તેઆલ આયા ઓર ઉસને નોઅમાનકો કત્લ કરાકે બાદશાહતકો ઈરાનકે સાથ મુલહિક કર લીયા. મગર ઉસકા નતીજા યેહ હુઆ કે સરહદે અરબકી બદવી કોમેં ઇરાકપર ધાડેં મારને લગીં જીનસે તંગ આકર શાહે ઇરાનને ઇરાની ગવરનરકે માતેહત હીરાકે એક શાહઝાદેકો બરાયે નામ સરદાર કર દીયા તાકે વોહ સરહદી બદવીયોંકી સુરશોંકો રોકે રખે.

હીરા ઓર ઉસકે મકામાતમેં દીન ઇસ્વીકી ઇબતિદા ચોથી સદી મસીહમેં પાઈ જાતી હય.

દીને ઇસ્વી બની ગસ્સાન જો શામકે જુનુબમેં

આબાદથે વોહ બવજેહ રૂમી સલતનતકે માતેહત હોનેકે પહેલે ઈસાઈ હો ચુકેથે મગર જબ મઝહબ ઇસ્વીમેં કઈ એક ફિરકે પડ ગયે ઓર એક ફિરકેને દુસરે ફિરકેપર તશદ્દુદ શુરૂ કીયા ઓર ઉનકો ઇઝા ઓર દુઃખ દેને બલકે ઉનકો કત્લ કરના જાયઝ કરાર દીયા તો કઈ લોક હલાકતસે બચનેકે લીયે ભાગકર હીરાકે ગિર્દોનવાહમે આગયે ઓર ઉનકે અસરસે હીરાકી આબાદીમેંભી દીને ઇસ્વીકા રિવાજ શુરૂ હો ગયા.

દીને ઇસ્વી બુત પરસ્ત અરબોંકે લીયે ચંદાં અજનબી ન થા કયોંકે ઈસાઇભી હઝરત મરીયમ ઓર હઝરત મસીહ ઓર સલીબકી તસાવીરકી પુજા કરતેથે. અરબ અકવામકે લીયે યેહ મઝહબભી બુત પરસ્તીકે બરાબર થા. મા સિવાયે ઉસકે દીને ઇસ્વી કોઈ અખલાકી પાબંદીભી અપને મુરીદોંપર આયદ નહીં કર સકતાથા. કીસી નશેકી ચીઝોંકી મુમાનેઅત ન થી. ઉનકી અખલાકી હાલત અરબ બુત પરસ્તોંકે બરાબર થી. ઇસલીયે હીરાકે અરબ બાદશાહભી દીને ઇસ્વીકો બુરા ન સમઝતેથે બલકે ઉન્હોંને ઉસકી ઈશાઅતમેં કીસી કિસ્મકી રોક પયદા ન કી. બિલ આખેર હીરાકા આખેરી બાદશાહ નોઅમાન સોવુમભી ઇસાઇ હો ગયા ઓર ઇસાઇ હોનેસે જીસકદર ઉસને અખલાકમેં તરક્કી કી ઉસકા ઝિક્ર ઉપર હો ચુકા હય.

બાબ ૨

ફ્તેહ ઈરાક

નાઝેરીનકી સુહુલતકી ખાતિર ફ્તેહ શામ ઓર ઇરાકકા મુસલસિલ તઝકિરા કીયા ગયા હય અબ ફ્તેહ ઇરાક વ ઈરાનકા સિલસિલા ઈબતિદાએ ખિલાફ્ત હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦સે શુરૂ કીયા જાતા હય.

એહલે યમન જબ ઈરાકમેં આબાદ હુએ તો ઇરાકકી શાદાબ ઓર ઝરખેઝ ઝમીનકી કાશ્તકારીમેં મસરૂફ હો ગયે ઓર કુચ્છ રેગીસ્તાને અરબકી સરહદપર આબાદ હોકર બદસ્તુર ખાને બદોશ તર્ઝપર ઝિંદગી બસર કરને લગે. ઉન્હોંને અપની સહેરાઈ આદાતમેં કીસી કિસ્મકા તગઈયુર ન હોને ન દિયા, ઓર કબીલે કબીલેમેં ચરાગાહોંકી વજેહસે બરાબર લડાઈ શુરૂ રહેતીથી. જો સુરત શામકે જુનુબમેં ગસ્સાન અરબકીથી બ જિન્સહુ વોહી સુરત ઇરાકી અરબોંકી થી. ઉનકે તાઅલ્લુકાત મોહબત ઓર અદાવતકે અહેલે અરબકે સાથ બરાબર ચલે આતેથે. ખુસુસન બની બખમ ઓર કન્દાહકી બાહમી અદાવતકી વજેહસે, જીસકા ઝિક્ર પિછલે બાબમેં હો ચુકા હય. એહલે અરબ ઓર એહલે ઇરાકમેં કુશ્તોખુનકે માઅરિકે હોતે રહતેથે ઓર

ઇરાકી અરબ બવજેહ એહલે ઇરાનકે ઝેર સાયે હોનેકે સર-
હદ્દે અરબ ઓર ઇરાકપર હમેશા ફિતના વ ફસાદકી આગ
ભડકતી રહેતીથી. જબ ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબ-
કર રદી૦ને અરબમેં અમન કાયમ કરનેકે લીયે મુખતલિફ
સિમતોંમેં લશ્કરકે દસ્તે તજવીઝ કરકે રવાના કીયે તો
મુસના બિન હારિસ શીબસાની રદી૦ને જો ઇરાકકે રહેને-
વાલેથે ઓર મુસલમાન હો ચુકેથે ખલીફએ અવ્વલ
રદી૦કી ઇજાઝતસે ઇરાકે અરબકી સરહદપર અમન કાયમ
કરનેકા બીડા ઉઠાયા ઓર અપને કબીલેકે લોગોંકો જમા
કરકે બહેરેનમેં સરહદી ફિતનેકો મિટાનેકી કોશિશ શુરૂ
કી. મગર મુસના રદી૦કી ઇસ લશ્કરકશીસે સરહદી ઓર
ઇરાકી અરબોંમેં ઓર ઝિયાદા ઇસ્તિકલાલ પયદા હુઆ
ઓર મુસના રદી૦ને લાચાર હોકર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦
કી ખિદમતમેં ફોજી ઇમદાદકી દરખ્વાસ્ત કી.

ઇસપર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ને ખાલિદ બિન
વલીદ રદી૦ કો ઇરાકે અરબકી સરહદપર અમન કાયમ
કરનેકે લીયે રવાના ફરમાયા. મગર મશીયતે એઝદીસે
ઇરાકે અરબમેંભી વોહી સૂરત પેશ આઇ જો શામમેં
આઇ થી. યાઅને જીસતરાહ શામકી સરહદપર અમન
કાયમ કરનેકે લીયે અહેલે અરબકો રૂમી સલતનતકે સાથ
મુકાબિલા પેશ આયા. ઇસી તરાહ ઇરાકકી સરહદપર અમન

કાયમ કરતે હુએ અહેલે અરબકો શાહે ઇરાનકી તાકતવર સલતનતકે સાથ મુકાબિલા કરના પડા. મગર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કે ઇમાને કામિલ ઓર અલ્લાહ તઆલાપર કામિલ ભરોસેકી નઝીર દુનિયા ભરમેં પાઇ નહીં જાતી. જીન્હોંને એકહી વકતમેં નિહાયત કલીલ સામાન ઓર કલીલ તેઅદાદકે સાથ દુનિયાકી દો ઝબરદસ્ત ઓર તાકતવર સલતનતોંસે ઇસ પુખ્તા એતિકાદકે સાથ મુકાબિલા શુરૂ કર દીયા કે અલ્લાહ તઆલા ઇસ્લામકો ફતેહ ઓર નુસરત દેગા ઓર રૂમીયોં ઓર ઇરાનીયોંકો ઝિલ્લત ઓર ખ્વારીમેં મુબતિલા કરેગા. દુનિયાકી તારીખેં છાન મારો, યેહ ઇમાન, યેહ ભરોસા, ઓર યેહ એતિકાદ, કહીં ન પાઓગે. ઈસ્લામમેં ભી યેહ ખુસુસીયત ઓર યેહ ફઝીલત સિર્ફ સીદ્દીકે અકબર રદી૦ કોહી નસીબ હુઇ ઓર યેહ ઉન્હીકા હિસ્સા થા કે અમસા અચંબા ઓર નાદિરૂઝ ઝુહુર કરિશમા કુદરતે ઇલાહીકા દુનિયાકે રૂબરૂ કામિયાબીકે સાથ પેશ કર દીયા.

બાબ ૫૫ કે મુલાહિઝાસે સાફ સાબિત હોતા હય કે ઝુહુરે ઇસલામકે વકત દુનિયા ભરમેં સિર્ફ યેહ દો સલતનતેંથીં જો એક દુસરેકા જવાબથીં ઓર કોઈ તાકત ઉનકે સાથ મુકાબિલા નહીં કર સકતીથી. મગરિબમેં રૂમી-

ચોંકા ઠંકા બજ રહા થા ઔર મશરિકમેં ઇરાનીયોંકા તુતી બોલ રહા થા. ગોયા મગરિબ ઔર મશરિકકો ઇન દોનોંને બાહમ તકસીમ કર રખ્ખા થા. અગર રૂમીયોંને કહીં મુંહકી ખાઈ તો સિર્ફ ઇરાનીયોંસે ઔર અગર ઇરાનીયોંકા ગલા દબાયા તો સિર્ફ રૂમીયોંને. ઔર કોઈ કોમ ઉનકે મુકાબિલેપર ઠયર નહીં સકતી થી. ઈધર રૂમીયોંકા કબ્ઝા અગર શામ, ફિલિસ્તિન, એશિયાએ કુચક ઔર મિસરપર થા તો ઉધર ઇરાનીયોંકા કબ્ઝા ઇરાકે અરબી જઝીરા, કોહેકાફ, માઝિન્દ્રાન, અફગાનિસ્તાન ઔર તુર્કસ્તાનપર થા. અયસી દો ઝબરદસ્ત સલતનતેં એકહી વકતમેં અરબકે મુકાબિલેપર આઇ જીસકી વોહ દોનોં કોઇ હસ્તી ન સંમઝતેથે ઔર જીસકો વોહ કીસી કિતાર શુમારમેં ન લાતે થે. દુનિયાકી બડી કોમોંમેં અહેલે અરબકી કોઈ જગે ન થી. તમામ કોમેં ઉનકો હકીર સમઝતી થીં ઔર ઉન્હેં વહેશી ઔર જંગલી ખ્યાલ કરતીથીં મગર અલ્લાહ તઆલાને ઈસ કસમપુર્સ કોમપર રહેમકી નઝરકી ઔર ઇસ જલતે રેગીસ્તાનપર અબ્રે રહેમત બરસાયા જીસને ઈસ સરઝમીનકી કાયા પલટ દી ઔર ઉસમેં એક હિદાયતકા ચશ્મા જારી હો ગયા. જીસકે ફયઝસે ઉનકી વહેશત ઔર જહાલત દૂર હો ગઈ ઔર વોહ અલ્લાહ તઆલાકી એક બરગુઝીદા કોમ બન ગઈ ઔર દુનિયાસે ઝુલ્મ

ઓર સિતમ ફિત્નઓ ફસાદ દૂર કરકે જહાંમેં રાસ્તી ઓર અદલ, અમનો અમાન કરને વાલે હુએ.

ચેહ અમરભી નાઝરીનકે ગોરકે કાબિલ હય કે ઈરાકે અરબી, જઝીરા, શામ, ફિલિસ્તીન ઓર મિસરકી રિઆયા ખુદ મુખ્તાર ઓર આઝાદ નથી બલકે ઉન મમાલિકકી રિઆયા મફતુહ અકવામથી. જીનપર ઈરાની ઓર રૂમી હુકમરાં થે. ઈરાન ઓર મિસરકી તારીખકે મુલાહિઝેસે જો મુખ્તસર તવરપર દી ગઈ હય ચેહ બાત અચ્છી તરાહ નાઝરીનકે ઝહેનનશીન હો ગઇ હોગી કે ચેહ શાદાબ ઓર સર સબ્ઝ મમાલિક જિન્હેં કુદરતે ખુદાવંદીને દજલા, ફુરાત ઓર નીલ જયસે ફયઝરસાં દરિયા બક્ષકર ઝમીનપર બહિશ્ત બના રખ્ખા થા. આચે દિન બેરૂની હમલાઆવરોંકે શિકાર બને હુએથે ઓર વહાંકી રિઆયા મુતવાતિર જંગો જદલકી વજેહસે તબાહ ઓર પરેશાન હો રહીથી. હરેક હમલા આવર કોમને ઈન મમાલિકકો નબુર્દ આઝમાઈકા તખ્તએ મશ્ક બના રખ્ખા થા. જિસ કોમને સર ઉઠાયા ઉસને પહેલે ઉન મમાલિકકા લાલચ ખાયા. ઉન મમાલિકકી પયદાવાર અસલ માલિકોંકે હાથસે છીની જાકર બેરૂની ભેડીયોંકે પેટમેં ચલી જાતીથી. ઓર અસલી બાશિંદે કુદરતકે દીયે હુએ અતીયેસે મેહરૂમ રહે જાતે થે. ઇન બેચારોંકી હાલત ગુલા-

મોંસે બદતર હો રહીથી. ઉનકી પયદાવાર ઉનકી જાયદાદ સબકી સબ બેરૂની હુકમરાનોંકે લીયે હોતીથી. જબ વોહ ચાહતે ઉનકો લુટ ઘસુટ લેતેથે કોઈ ઉનકા પુરસાને હાલ નહોતા થા. કોઇ ઉનપર રહેમ ઓર તરસ ન ખાતાથા. ઉનકી ઇઝઝત ઓર આબરૂકા કોઇ પાસ નહીં કીયા જાતાથા ઉનકી જાન ઓર માલ હરવકત ખતરેમેં રહેતી ઓર કોઈ કાનુન ન થા જો ઉનકો હુકમરાનોંકી દસ્ત બુર્દસે મહેફુઝ રખ સકતા થા. આખિર અલ્લાહ તઆલાને ઈન પરેશાન હાલ લોગોંકી ફરિયાદ સુની ઓર ઉસને એક અયસી કોમ ચુનકર તૈયારકી જીસને હુકમે ઇલાહીસે ઝુલ્મ ઓર સિતમ નારાસ્તી ઓર તશદદુદ, જોરો જફા, ફિતનઓ ફસાદ, હક તલફી ઓર મરદુમ આઝારીકે ખિલાફ તલવાર ઉઠાઈ. યેહ એક બે સરો સામાન ઓર કમઝોર કોમથી મગર અલ્લાહ તઆલાને ઉનકે દિલ મઝબુત કર દીયે ઓર હયબતે ઇલાહી ઉનકે સાથ શામિલ કરકે દુનિયાકે રૂબરૂ એક ઝિન્દા ઓર હમેશા રેહનેવાલા મોઅજીઝા પેશ કિયા. વોહી વો ખુદાકી બરગુઝીદા ઓર ઝમીનપર ખુદાકી મરઝી ફયલાને વાલી કોમથી જો સીદ્દિકે અકબર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કે હુકમસે રેગીસ્તાને અરબસે નિકલકર રૂમીયોંકે ટડીદલ ફોજકો શિકસ્તપર શિકસ્ત દેતી હુઇ. શામ ઓર ફિલિસ્તીનસે ગુઝર કર મગરિબમેં મિસર તક

પહોંચી ઓર યેહી વોહ કોમથી જીસને ઉસી વકત અરબકે શિમાલ મશરિકી ગોશેસે નિકલકર ઈરાકકી સરહદમેં કદમ રખ્ખા. અબ નાઝેરીન ઝરા ઠંડે દિલકે સાથ પઢેં કે યેહ કોમ મશરિકકી તરફ ઉસ થોડેસે અરસેમેં કહાં તક પહોંચી ઓર ઉસને ખુદાકી મઝલુમ મખલુકકો ઝાલિમોંકે પંજેસે છુડા કર કયા નફા ઓર ફાયદા પહોંચાયા ઓર ઉન ગુલામ અકવામકો કહાં તક આઝાદી ઓર ખુશહાલીકે મેઅરાજ તક પહોંચાયા.

જબ ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો બહેરેનકી તરફ મસના બિન હારિસ રદી૦કી ઇમદાદકે લીયે રવાના કીયા તો આપને ઉસકે બાદ અયાઝ બિન ગનમ રદી૦કો એક મુખ્તસિરસા લશ્કર દેકર દુમતુલજનદલકી તરફ રવાના કીયા જો નજદકે શિમાલમેં અરબકે સેહરાયે આઝમકે સરપર હય. મકસુદ યેહ થા કે અયાઝ બિન ગનમ રદી૦ દુમતુલજનદલકે ગિર્દોનવાહકી અકવામકો મુતીઅ કરકે ખાલિદ રદી૦ કે લશ્કરકે સાથ જા મિલે. મગર અયાઝ રદી૦કો દુમતુલજનદલમેં અયસી મુશ્કિલ પેશ આઇકે વોહ આગે બઢ ન સકે.

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ બિલા રોકટોક યમામાકે રાસ્તે બહેરેનમેં પહોંચ ગયે. મસના બિન હારિસ રદી૦ ભી અપને લશ્કર સમેત ખાલીદ રદી૦ કે પાસ પહોંચ

ગયે. ખાલીદ રદી૦કે હમરાહ સિર્ફ પંદરાસો જાંબાઝ અ-
રબ આયેથે મગર મસના રદી૦કા લશ્કર મિલાકર ખાલીદ
રદી૦કી માતેહતીમેં કરીબન દસ હઝાર આદમી હો ગયે.
ખાલીદ રદી૦ને બહેરેન ઓર હજરકી અકવામકો જો ઝિયા-
દાતર બની બક્, બની રબીઆ ઓર બની નસરકી થી
બહોત જલ્દ અપના મુતીઅ કર લીયા ઓર ઈસતરાહ
ખાસ અરબકી શિમાલ મશરેકી હદમેં અમન કાયમ હો
ગયા. મગર મસના રદી૦ને ખાલીદ રદી૦કો યેહ સલાહ દી
કે જબતક ઇરાકી અરબોંપર અપના સિકકા ન બિઠાયા
જાયગા તબતક સરહદપર અમન કાયમ કરના નિહાયત
મુશ્કિલ હય. કયોંકે ઇરાકકી સરહદી કોમેં હમેશા અર-
બકી હદપર છાપા મારતી રહેંગી ઓર હરવકત અમને
આમ્માહમેં ખલલ ડાલતી રહેંગી ઇસપર ખાલીદ બિન
વલીદ રદી૦ને ઇરાકી અરબોંકી સરકોબીકા ઇરાદા કીયા.

હજર

અરબકા શિમાલ મશરિકી ગોશા હય ઓર ઇરાકે
અરબીકે ઝેરીન હિસ્સે (ડલ્ટા) કે સાથ
પેવસ્ત હય. મકામ હઝીર અરબ ઓર
ઇરાકકી દરમ્યાની હદ થા યાઅને વહાં-
તક ઇરાકે અરબીકા ઇલાકા શુમાર કીયા જાતાથા જો શા-
હાને ઇરાનકે માતેહત થા. ઇરાકકે ડલ્ટાકા હાકિમ ઉસ
વકત શાહે ઇરાનકી તરફસે હુઆથા જો બડા મશહુર ઓર

નામી પહેલવાન થા. એક તરાહસે શાહે ઈરાનકા વાઈસ-રાય થા ઓર અપને ઓહદેકે લિહાઝસે દસ્તુરકે મુઆ-ફિક છોટા તાજ પહેનતાથા. કયોંકે ઈરાનકે બડે બડે સુબોંકે હાકિમ છોટે બાદશાહ સમઝે જાતેથે ઓર શાહે ઈરાન ઇસ લિહાઝસે શાહેશાહાન કહેલાતાથા.

ખાલીદ રદી૦ને પેશ્તર હજરસે રવાના હોનેકે હુરમઝકો આં હઝરત સલ્લ૦કે હુકમ ઓર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ કી વસીઅતકે બમુજબ યેહ પયગામ ભેજાકે "તુમારી દીન દુનિયાકી ભલાઈ ઓર બહેતરીકી ખાતિર હમ તુમકો દાવતે ઈસ્લામ કરતે હંય અગર ઈસ્લામ કુબુલ કરકે રહેમતે ઇલા-હીમેં શામિલ હો જાઓગે તો તુમારા હાલ હમારે બરાબર હો જાયગા. તુમ ઈસ્લામકી બરકાતસે મુસ્તફીદ હોકર હમારે ભાઈ ઓર યગાને બન જાઓગે. હમ એક દુસરેકે સાથ હમદર્દીસે ફાયદા ઉઠાઈંગે ઓર તુમ દીન ઓર દુનિયામેં સુર્ખરૂ રહોગે ઓર તુમારી આકેબત સંવર જાયગી. અ-ગર તુમ ઇસ્લામકી બરકાતસે ફયઝ હાસિલ કરના નહીં ચાહતે તો તુમ હમારી હિફાઝતમેં આ જાઓ. ઇસ તરાહ અરબ ઓર ઇરાકકે હુદુદમેં હમેશાકે લીયે અમન કાયમ હો જાયગા ઓર એક કોમ દુસરી કોમકે અમનમેં ખલલ નહીં ડાલ સકેગી. હમ તુમારે સાથ નેક સુલુક કરીંગે ઓર જો એહદ કર લેંગે ઉસકે પાબંદ રહીંગે. હમારે હાથસે

તુમકો કભી અઝીયત ન પહોંચેગી. હમ કભી વાયદાશિકની ન કરીંગે. ઓર તુમારી મઝહબી ઓર શોશીયલ આઝાદીમેં હરગિઝ મદાખલત ન કરીંગે. બલકે હરવકત તુમારે જાનોમાલકી હિફાઝતકે લીયે તૈયાર રહીંગે. અગર તુમારી સમઝમેં ઉન દોનોં બાતોંકી કુચ્છભી વકઅત ન હો ઓર અમન ઓર સુલેહકે ફુયુઝસે તુમ મહેરૂમ રહેના ચાહતે હો તો ફિર હમ તુમારે સાથ લડાઇપર મુસતઅદ હંય ઓર ઇસ આયે દિનકી સરહદી શોરિશોંકો એકદમ મિટાનેપર તૈયાર હંય. અલ્લાહતઆલા મયદાને જંગમેં હમારે તુમારે દરમ્યાન ફૈસલા કર દેગા. યકીન જાનો કે મેરે હમરાહ અયસે લોગ હંય જો મોતકો ઇતનાહી યાદ કરતે હંય જયસાકે તુમ અપની ઝિંદગીકો યાદ કરતે હો.”

જબ હુરમઝને યેહ પયગામ સુના તો વોહ તમસખુર કરને લગા. ઉસકી નિગાહમેં અરબ ઓર અહેલે અરબકી હકીકતહી કયા થી. વોહ ઉનકો એક ઝયીફ ઓર કમઝોર કોમ સમઝતાથા. ઉસકે ખ્યાલમેં યેહ બાત આતીથી કે “એહલે અરબકે દમાગમેં કુચ્છ ખલલ આ ગયા હય. અરબ કયા? ઓર ઈરાની સલતનતકા મુકાબિલા કયા? જીસ સલતનતને રૂમ જયસી ઝબરદસ્ત તાકતકો કયી બાર પંજા દિખાયા ઉસકે મુકાબિલેપર એહલે અરબ કબ ઠયર સકતે હંય. એક નંગી, ભુકી કોમ બે સરોસામાન જીનકો

અપના મુલ્ક પેટભર અનાજ નહીં દેતા, વોહ ઇરાનકી બા સામાન ઓર પુર શવકત સલતનતકા કયા મુકાબિલા કર સકીંગે ? ઉસને યેહી સમઝા કે એહલે અરબકો ઉનકી મોત ઈસ તરફ લે આઇ હય. વર ન વોહ ઊંટનીકે દુધ-પર ગુઝારા કરનેવાલે, ઓર ખજુરેં ખાનેવાલે એક દવ-લતમંદ ઓર બાહશમત સલતનતસે કયા જંગ કર સકતે હુંય.”

હુરમઝને ખાલીદ રદી૦કે કાસદકો બહોત રૂખી સુ-નાઈ ઓર ઉસકો નિહાયત હિકારતકે સાથ રૂખસત કરકે લશ્કરકો તૈયાર હોનેકા હુકમ દીયા ઓર મુકમ્મિલ તૈયા-રીકે બાદ ખુદ અરબપર હમલા કરનેકી નીયતસે કુચ કરકે હઝીરકે કરીબ પાનીકે ચશ્મોંકે પાસ કેમ્પ લગા દીયા. મ-ગર પેશ્તર રવાનગીકે ઉસને મલેકએ ઈરાનકો અસલ કય-ફીયતસે ઇતિલાઅ દેદી. જીસપર મલેકએ ઇરાનને અહેલ-વાઝકે હાકિમકો જીસકા ઇલાકા ઈરાકસે મિલા હુઆ થા લિખ ભેજા કે “વોહ અપની ફોજ લેકર હુરમઝકી ઈમ-દાદ કરે ઓર ઉસકે સાથ મિલકર અરબ હમલાઆવરોંકો નેસ્તો નાબુદ કરે” મગર હુરમઝને ઉસકા ઇન્તિઝાર ન કરકે ઓર અપને આપકો અરબ હમલાઆવરોંકે મગલુબ કરનેકે લીએ કાફી સમઝકર જલ્દી કુચ કર દીયા.

ખાલીદ રદી૦કો અપને પયગામકા જવાબ મિલ ગ-

યાથા ઔર વોહ હુજ્જત તમામ કરકે અલ્લાહકા નામ લેકર હજરસે ચલ પડેથે. સરહદપર પહોંચકર ઉનકો દુ-શ્મનકા લશ્કર દિખાઇ દીયા તો ઉન્હોંનેભી દુશ્મનકે મુકાબિલ અપના લશ્કર ઉતારા.

જંગે સલ્લાસલ્લ

ઇરાની લશ્કરકી તેઅદાદ ખાલીદ રદી૦કે લશ્કરસે તીન ગુની ઝિયાદાથી. ઔર ઉસમેં ઇરાની બા કાયદા ફોજ ઔર જંગજુ અરબી અકવામ શામેલ થીં, મગર ખાલીદ રદી૦ જીનકો અપને અલ્લાહ ઔર રસુલે અકરમ સલ૦કે વાઅદોંપર પુરા યકીન થા ઇસ કસરતસે મુતલક ન ગભરાયે. ઔર અપને હમરાહીયોંકો મયદાને જંગમેં લાકર યું ખિતાબ કીયા.

" મેરે ભાઇઓ ! આજ હમ અરબસે બાહેર નિક-લકર ગેર મમાલિકકે લશ્કરકે મુકાબિલ હુએ હંય. ઇસસે પહેલે તો હમ આપસમેંહી હિસાબ કિતાબ દુરસ્ત કરતે રહે. લેકિન અબ હમારા મુકાબિલા ઇરાની લશ્કરકે સાથ પડા હય ઔર યેહ બડી તાકતવર સલતનત હય. કોઇ શુબાહ નહીં કે વોહ હમકો હકીર સમઝતે હંય. કયોંકે હમ બ વજેહ ખાના જંગીયોંકે લડતે ભીડતે રહેતે થે ઔર અપની તમામ તાકત બાહમી કુશ્તો ખુનમેં સર્ફ કર દેતેથે લેકિન અબ અલ્લાહતઆલાને હમકો અપને

કર્મો ફઝલસે એક કોમ બના દીયા હય. ઈસ્લામકે નુરસે હમકો મુનવ્વર કર દીયા હય ઓર અપને પ્યારે હબીબ ઓર રસુલ સલ૦ કી તુફેલ હમકો ગુમરાહીસે નિકાલ કર હિદાયત બક્ષી હય. હમારે બાહમી તફરકે મિટ ગયે હંય, હમારી બાહમી અદાવતેં દુર હો ગઈ હંય ઓર હમ અલ્લાહતઆલાકી બરગુઝીદા કોમ બન ગયે હંય. હમ અલ્લાહકે હંય ઓર અલ્લાહ હમારા હય. દેખો દુશ્મનોંકી કસરતસે ન ગભરાના. અલ્લાહ તઆલાને હમારે સાથ લશ્કરે ઈસ્લામકો હમેશા દુશ્મનોંપર ફતેહ દી હય. તુમ ખુબ યાદ રખ્ખો કે અલ્લાહ તઆલા હમારે સાથ હય ઓર હઝરત રસુલ સલ૦કા યેહ વાઅદા સચ્ચા હય કે અલ્લાહ તઆલા કયસરો કિસરાકે ખઝાને મોમેનોંકો અતા ફરમાયેગા. તુમ ઉન ખઝાનોંકા ખ્યાલહી ન કરો. વોહ દુન્યવી ચીઝ હય ઓર ના પાયદાર હય. લેકિન એક અજીબ વાઅદા જો રસુલુલ્લાહ સલ૦ને અપને સહાબા રદી૦સે કીયાથા ઓર જીસકી ખુદ અલ્લાહ તઆલા તસ્દીક કરતા હય વોહ યેહ હય કે જો લોગ અલ્લાહકી રાહમેં અપની જાન કુરબાન કરીંગે ઉનકો અલ્લાહતઆલા બેહિસ્તે બરીંમેં જગે દેગા. ઓર અપને પાસ હમેશા રખેગા. ઓર બહેશ્તકી લાઝવાલ નેઅમતેં ઉનકે લીયે મોહય્યા કરેગા. જીનમેં વોહ હમેશા ફરહત ઓર સુરૂરકે સાથ રહા કરીંગે, ઈસલીયે તુમ ફતેહકા ખ્યાલ દિલમેં લાઓ ન શિકસ્તકા.

તુમ ઇસ નિય્યતસે મયદાનમેં જાઓ કે તુમકો શહાદત નસીબ હો ઓર તુમ અલ્લાહ તઆલાકી નેઅમતોંકે મુસ્ત હક બન જાઓ. ખુબ યાદ રખ્ખોકે જો શખ્સ મયદાનસે પીઠ ફેરેગા વોહ અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦કા ના ફર-માન હોગા. અલ્લાહ તઆલાકા હુકમ હય કે જબ દુશ્મ-નકે મુકાબિલેપર નિકલો તો ઉસકો પીઠ મત દિખાઓ. કયોંકે પીઠ દિખાનેસે તુમ અપને અલ્લાહ ઓર રસુલ સલ૦કો દુશ્મનોંકી નિગાહમેં શર્મસાર કરોગે. મંય અ-એલાન કરતાહું કે જીસ શખ્સકે દિલમેં કમઝોરીકા મર્ઝ હય ઓર ઉસકો અપની જાન ઇસ્લામસે ઝિયાદા અઝીઝ હય વોહ ઇસ લશ્કરસે જુદા હો જાયે ઓર ઇસલામકે નામકો બદનામ કરનેવાલા ન બને. ઇસ્લામ કયા હય? બસ યેહીકે અલ્લાહ તઆલાકી મરઝીપર અપને આપકો છોડ દેના. જાન ઉસકી, જીસ્મ ઉસ્કા, માલ ઉસકા, સબ કુચ્છ ઉસકા, હમ કયા હંય? સિર્ફ અલ્લાહકી મરઝી દુનિયામેં ફયલાને વાલે. યેહ અમાનત હમારે સિપુર્દ હુઇ હય અગર હમ ઇસ અમાનતકો પુરે તવરપર અદા કર ગયે તો અલ્લાહકી રઝામંદી હાસિલ કર ગયે વર ન સિરાતિલ મુસ્તકીમસે દુર જા પડે.

મેરે ભાઇયો! અરબકે ગુયુર બેટો! આજકા દિન ફિર નહીં આયગા. આજ ફિર હમ ઇસ્લામકે લીયે જીસ-

કદર હિમ્મત ઓર હોસલા દિખાઇંગે વોહ હમારી આયંદા નસલોંકે લીયે એક નઝીર હોગી. અરબકી ઇઝઝત કાયમ કરનેવાલા, જીસકી બદવલત હમ જહાલતો વહેશત ઓર બુતોંકી ગુલામીસે નિકલકર બાખુદા ઇનસાન બન ગયે હુંચ ઉસકી ઇઝઝત ઓર ગયરતકા પાસ રખ્ખો ઓર યકીન જાનો કે ઉસકી નઝર તુમારી તરફ હય. વોહ દેખ રહા હય કે તુમ ઉસકી ઉમ્મત દુનિયાકે સામને કયા નમુના પેશ કરતે હો. ઉસકે હુકમકે બ મુજબ સિર્ફ એક અલ્લાહપર અપના ભરોસા રખો. વોહી હય જીસકે હાથમેં ફતેહ વ શિકસ્ત હય વોહી હય જો કોમોંકો ઇઝઝત દેતા હય. ઓર વોહી હય જો કોમોંકો ઝલીલ કરતા હય. મગર ઉસકા વાઅદા હય કે વોહ અપને ખાસ બંદોંકો કભી ફરામોશ નહીં કરતા બલકે ઉનકો દોનોં જહાનમેં ઇઝઝત ઓર કામયાબી દેતા હય."

યેહ તકરીરસે ઇસ્લામી લશ્કર સખ્ત મુતઅસ્સિર હુઆ ઓર સબ આબદિદા હોકર કહેને લગે કે "અલ્લાહ તઆલા હમકો મયદાનસે પીઠ ફેરતે ન દેખે. હમ જાનપર ખેલ જાઇંગે, મયદાનમેં કટકર મર જાઇંગે મગર મયદાનસે મુંહ ન મોડીંગે."

ઉધર હુરમઝનેભી અપને લશ્કરકો આરાસ્તા પયરાસ્તા કરકે મયદાનમેં નિકાલા. ઉસને એક દસ્તા ફોજકો

ઝંજીરોંસે બાહમ જકડ દીયા તાકે વોહ મયદાનસે ભાગ ન સકેં; ઇસ વજેહસે ઇસ લડાઇકા નામ જંગે સલાસલ યાઅને ઝંજીરોંકી લડાઈ રખ્ખા ગયા. ફિર ઉસને અપની ઇરાની ફોજકો યું ખિતાબ કિયા.

" અય ઈરાનકે પહેલવાનો ! યેહ નંગે ભુકે અરબ તુમારે મુકાબિલેપર આયે હંય. કોઇ શુબ્હા નહીં કે મોત ઉનકે સરપર સવાર હય. ઇસલીયે પહેલે ઇરાનીયોંકે મુકાબિલેપર સરહદી અરબોંકે સાથ કઈ બાર ઇરાનીયોંને મુકાબિલા કીયા ઓર હમેશા ઈરાની ફતેહમંદ હોતે રહે. એક એક ઇરાની સિપાહી દસ દસ અરબોંપર ગાલિબ આતાથા ઓર આજ તો ઉનકી તેઅદાદ નિસ્બતન થોડી હય બસ દો સાઅતમેં ઉનકા કામ તમામ કરદો ઓર ઉનકો ઉનકી બેહુદગી ઓર દીવાનગીકા મઝા ચખા દો."

ફિર ઉસને ઈરાકી અરબોંકો કહા કે-" યેહ સહેરાઇ અરબ તુમારે ભાઇબંદ હંય જો તુમારે મુકાબિલેપર આયે હંય. ઉનકા યેહ મનશા હય કે તુમકો તુમારી શાદાબ ઓર સર સબ્ઝ ઝમીનસે નિકાલકર આપ ઉસકે માલીક બન જાયેં. ઉનકો તુમપર કુચ્છ ફવકીયત હાસિલ નહીં. વો બે સરો સામાન હંય ઓર તુમ બા સામાન ઓર એક ઝબરદસ્ત તાકતકી રિઆયા હો. ઇન ભુકે અર-

ઓંકો મયદાનમેં કત્લ કરો યા ઉનકો વાપિસ રેગિસ્તા-નોંમેં ભગા દો. તાકે વોહ ફિર ઇસ તરફકા રૂખ ન કરેં ઓર તુમ બ દસ્તુર અપની ઝમીનોંકે માલિક બને રહો. તુમારે સામને ઇનકી હયસીયતહી કયા હય લહેઝાભરમેં તુમ ઉનકા કામ તમામ કર દોગે."

ઈસકે બાદ હુરમઝને અપને લશ્કરકો હમલા કરનેકા હુકમ દીયા. ઉધર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ભી અપને લશ્કર સમેત આગે બઢે. દરમ્યાન દોનોં લશ્કરોંકી ટકકર હુઇ. ખાલિદ રદી૦ કા હમલા બગોલેકી તરાહ થા જીસકે સામને ઇરાની લશ્કર લડખડા ગયા. એહલે ઈસ્લામને પહેલે હમલેમેં હી ઇરાનીયોંકો પસપા કર દીયા. હુરમઝ દેખકર સખ્ત હયરાન હુઆ ઓર ખુદ મયદાનમેં નિકલ-કર અપને લશ્કરકો ઈશતેઆલ દિલાને લગા. ઇરાની ઓર ઈરાકી ફિર જમકર લડને લગે મગર ખાલિદ રદી૦કી તલવાર ઉનમેં ક્યામત બપા કીયે હુવેથી. થોડી દેરમેં ઈરાની ઓર ઈરાકી સિપાહીયોંકી લાશોંસે મયદાન ભર ગયા. ખાલિદ રદી૦કે હમરાહી ઈરાનીયોંકો બરાબર દબાતે ચલે જાતેથે. બિચારે વોહ સિપાહી જો ઝંજીરોંમેં જકડે હુએથે પીછે હઠ નહીં સકતેથે ઓર સિવા ઈસકે ઉનકે લીયે ઓર કોઈ ચારાહ ન રહા કે સબકે સબ કટકર મયદાનમેં ઢેર હો ગયે. હુરમઝ એહલે અર-

બકી યેહ શિદ્દત દેખકર સખ્ત તઅેશમેં આયા ઓર મયદાનમેં નિકલકર પુકારા કે—

" એહલે અરબકા સરદાર મેરે મુકાબિલ આયે. ઓર મુઝસે તનહા જંગ કરે અગર મેંને ઉસકો માર લીયા તો એહલે અરબ મેરે સામને હથિયાર ડાલ દેં ઓર અગર ઉસને મુઝકો માર લીયા તો મેરી ફોજ ઉસકી ઇતાઅત મંઝુર કર લે. નાહક સિપાહીયોંકા ખુન કયું ગિરાયા જાયે. ઓર હમ દોનોં સિપેહસાલાર બાહમ લડકર ફતેહ વ શિકસ્તકા ફયસલા કર લેં." ખાલિદ રદી૦ યેહ સુનકર હુરમઝકે મુકાબિલ આ ગયે. મગર હુરમઝને મયદાનમેં નિકલનેકે પેસ્તર એક દસ્તા ફોજકો અલગ કરકે કમીનગાહમેં છુપા દીયા ઓર ઉનકો તાકીદ કરદી કે અગર વોહ અરબી સરદારકો ગાલિબ આતા દેખેં તો ફિલફોર હમલા કર દેં. હુરમઝ બડા તનુમંદ ઓર દિલાવર થા ઓર ઉસકો અપને ઝોર ઓર તાકતપર બડા નાઝથા. મગર અરબોંકે હમલેકી શિદ્દત ઓર ખાલિદ રદી૦ કી તલવારકે જવહર દેખકર ઉસને અપને બચાવ ઓર ખાલિદ રદી૦ કો કત્લ કરનેકે લીયે યેહ એહતીયાત કરલીથી. જબ ખાલિદ રદી૦ હુરમઝકે મુકાબિલ હુએ તો હુરમઝ ઘોડેસે ઉતર પડા ઓર કહેને લગા કે—

" આવો હમ પ્યાદા લડેં." ખાલિદ રદી૦ ભી

ઘોડેસે ઉતરકર પ્યાદા હો ગયે. લડાઇ શુરૂ હુઇ પહેલા વાર ખાલિદ રદી૦ ને કીયા મગર હુરમઝપર ઉસકા કુચ્છ અસર ન હુઆ ઉસપર હુરમઝને તલવારકા વાર બડી શિદ્દતકે સાથ કીયા. જીસકો ખાલિદ રદી૦ને કીસી કદર મહેસુસ કીયા. ખાલિદ રદી૦ને તલવારકો યકદમ હાથસે ફેંકકર ઓર પુરતી કરકર હુરમઝકો કમરસે પકડકર ઝમીનસે ઉઠા લીયા. હુરમઝકે સવાર યેહ દેખકર કમીનગાહસે મયદાનકી તરફ દોડે. મગર ઉસી વકત ઇસ્લામી લશ્કરસે કઅકા બિન ઉમરૂ તમીમી રદી૦ ચંદ સવાર લેકર ખાલિદ રદી૦ કી ઇમદાદકો પહોંચે ઓર ઇરાની સવારોંકો રોક લીયા. ઇસી અરસેમેં ખાલિદ રદી૦ ને નિહાયત ઇતમિનાનકે સાથ હુરમઝકો ઝમીનપર પછાડ દીયા. હુરમઝને હરચંદ હાથ પાઉં મારે મગર ખાલિદ રદી૦ કે ફવલાદી પંજેસે વોહ કબ નિકલ સકતાથા. ખાલિદ રદી૦ને ઇરાની સવારોંકો મયદાનમેં બઢતે દેખર જલ્દી કરકે હુરમઝકા સર તનસે જુદા કર દીયા ઓર અલ્લાહો અકબરકા નાઅરા મારકર હુરમઝકા સર ઇરાની સવારોંમેં ફેંક દીયા. ઇરાની લશ્કર હુરમઝકો કત્લ હોતે દેખકર યકબારગી હમલાઆવર હુઆ. મગર ખાલિદ રદી૦ ઓર કઅકા રદી૦ને એક સાઅતમેં ઉનકો મારકર ભગા દીયા. જબ ઇરાની લશ્કર સરપર પાઉં રખકર ભાગા તો ખાલિદ રદી૦ને મસના બિન હારિસ રદી૦કો એક દસ્તેકે સાથ ઉનકે તઆકુબમેં

રવાના કીયા ઓર ઉસકે બાદ ઈરાની કેમ્પકો લૂટનેકા હુકમ દીયા. બેશુમાર માલો અસબાબ એહલે અરબકે હાથ આયા જીસમે હુરમઝકા સુનેહરી તાજ ઓર એક હાથી ભી થા. ખાલિદ બીન વલીદ રદી૦ ને માલે ખુમુસકે હમરાહ હુરમઝકા તાજ ઓર વોહ હાથી ભી ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ કી ખિદમત મેં ભેજ દીયા. ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ ઉસ ફતેહકી ખબર સુનકર અલ્લાહ તઆલાકા શુકરિયા બજા લાયે ઓર હાથીકો મદીનેકે ગિર્દ એક ચકકર દેકર વાપિસ ખાલિદ રદી૦ પાસ ભેજ દીયા.

મસના બિન હારિસ રદી૦ પુરાત ગુઝર કર ઈરાની-યોંકા બરાબર તઆકુબ કરતે ચલે ગયે. જો બે તહાશા ડલટાકી તરફ ભાગ જા રહેથે. રાસ્તેમેં મસના રદી૦ ને દો છોટે છોટે કિલે ભી ફતેહ કર લીયે જો એક ઇરાની શેહઝાદીકી મિલકિયતમે થે ઓર ઈરાની શહેઝાદીને ઇતાઅત કુબુલ કરકે મસના રદી૦ કે ભાઈકે સાથ શાદી કરલી.

મસના રદી૦ બઢે જા રહેથે કે હાકિમે અહેલવાઝ જીસકા નામ કારનથા પંજ હઝાર ફોજકે સાથ ડલ્ટા મેં પહોંચ ગયા ઓર હુરમઝકે ભાગે હુએ સિપાહીયોંકો અપને સાથ શામિલ કરકે આગે બઢા. મસના રદી૦ કસીર લશ્કર સામને દેખકર અપને કદમોંપર ઠયર ગયે ઓર ખાલિદ

રહી૦ કો ઉસ નઈ ફોજકી ઇત્તિલાઅ ભેજ દી. ખાલિદ રહી૦ ફિલ્ફોર બાકી માન્દા લશ્કર લેકર મોકેપર પહોંચ ગયે. ઓર ઉસમેં કોઇ શુબ્હ નહીં કે અગર ખાલિદ રહી૦ જલ્દી ન પહોંચતે તો મસના રહી૦ ઓર ઉનકે હમ-રાહી ઈરાનીયોંકી તલવારોંકા લુકમા બન જાતે.

ખાલિદ બિન વલીદ રહી૦ કે પહોંચનેપર લડાઈ શુરૂ હુઈ. ઈરાનીયોંને હરચંદ ઝોર મારા મગર ઉનકી કુચ્છ પેશ ન ગઇ. ખાલિદ રહી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંને ચુનચુનકર ઈરાની પહેલવાન કત્લ કર દીયે ઓર ફિર યકબારગી હમલા કરકે ઉન્હોંને બીસ હઝાર ઈરાની કત્લ કર ડાલે. કારન ઓર ઉસકે હમરાહી દો શહેઝાદે ભી કત્લ હુએ. ઇસપર ઇરાની ફોજ ઘભરાકર ભાગ નિકલી ઓર મયદાન ખાલિદ રહી૦ કે હાથ રહા. બેશુમાર સાઝો સામાન એહલે ઈસ્લા-મકે હાથ આયા ઓર વોહ ઇસ ફતેહ કે લીયે અલ્લાહ તઆલાકા શુક્રીયા બજા લાયે.

જબ પય દર પય દો શિકસ્તોંકી ખબર મદાયનમેં પહોંચી તો મલેકએ ઇરાન ઓર ઉસકે દરબારી ઘભરા ગયે

જંગે વલજા

અબ ઉન્હોંને સમઝા કે જીસ કોમકો હકીર ઓર કમઝોર ખ્યાલ કીયાથા વોહ તાકતવર સાબિત હુઈ ફિરભી ઈરાનકે મુકાબિલેપર એહલે અરબકી કુચ્છ હકીકત ખ્યાલ

ન કી જાતી થી. ઓર મલેકએ ઈરાનકી તાકત બડી મઝબૂત થી. બડે નામી જરનેલ ઓર સરદાર મોજુદ થે ઓર લાખોખા લશ્કર મયદાને જંગમે ભેજા જા સકતા થા. સિર્ફ દો સરદારોંકે મારે જાને ઓર દો શિકસ્તેં ખાનેસે ઈરાનકી તાકતમેં કુચ્છ ફર્ક ન આ સકતા થા.

બાદ મશવિરા યેહ કરાર પાયા કે અરબોંકે મુકાબિલેપર અરબ નસલકે જવાન ભેજને ચાહીએં. ઇસપર મલેકએ ઈરાન કે હુકમસે બની બક્ર ઓર દીગર કબાયલે અરબસે જો ઈરાનકે ફરમાં બરદારથે એક ફોજ તૈયાર કી ગઈ ઓર ઉનપર એક અરબ સરદાર મુકરર કરકે એહલે અરબકી પેશ કદમી રોકને કે લીયે ઉનકો રવાના કીયા ગયા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦બી સરહદે ઈરાકપર એક મુખત સિરસી ફોજ છોડકર તાકે પીછેકી તરફસે દુશ્મન ઉનકે લશ્કરપર હમલા ન કર સકે મુકામે વલજા પર જહાં દરિયાએ દજલા ઓર ફુરાત મિલતે હંય દુશ્મનકા મુકાબિલા કીયા. ઓર ઇસ જગે ભી દુશ્મનકો ફાશ શિકસ્ત દી. જબ ખાલિદ રદી૦ને ઈસિ સર સબ્ઝ ઓર શાદાબ કિતેઅકા નઝઝારા કીયા તો અપને હમરાહીયોંકો કહા "અલ્લાહ તઆલાકા શુક્રીયા બજા લાઓ કે ઉસને મેહેઝ અપને ફઝલો કરમ ઓર અપને પ્યારે હબીબ સલ૦કી બદવલત યેહ ઝમીની બેહેશ્ત અતા કીયા અગર મેહેઝ દુનિયાકી નઝરસે દેખો

તો ભી યેહ સર ઝમીન ઇસ કાબિલ હય કે અપના ખુન બહાકરભી ઈસપર કબઝા રખ્ખેં, લેકિન તુમકો તો અલ્લાહ તઆલાને અપને વાઅદેકે મુતાબિક યેહ ઝમીન બ લિહાઝ અલ્લાહ કે સાલેહ બંદે હોનેકે અતા કી હય ઓર તુમકો અપની મહેરબાનીસે ઇસકા વારિસ બનાયા હય તાકે ઈસ કુફ્રિસ્તાનમેં એક વાહિદ અલ્લાહકા નામ પુકારા જાયે ઓર ઈન્સાફો અદલ કાયમ કીયા જાયે. તુમારા યેહ આલા ફર્ઝ હય કે અલ્લાહકી દી હુઇ નેઅમતકી કદર કરો ઓર ઇસકો અલ્લાહ તઆલાકી અમાનત સમઝ કર અપને કબઝેમેં રખ્ખો. અલ્લાહ તુમારા હાફિઝો નાસિર હય”

દરિયાયે ખુન.

ઈન લડાઇયોંકે નતીજેસે અરબ અકવામમે જો ઈરાક એહલવાઝ, જઝીરા ઓર ફુરાતકે મગરિબી સાહિલપર આબાદથી બડા જોશ પયદા હુઆ ઓર ઉનકે સરદારોંને દરબારે ઈરાનમેં અરઝીયાં ભેંજી કે જીસ તરાહ હો સકે હમલા આવર અરબોંકો મુલ્કસે દૂર કરના ચાહીએ. અગર દરબારે ઈરાન તાકતવર ફોજકે મુકાબિલેકે લીયે લશ્કર રવાના કરે તો હમ સબ ઉસકે સાથ શામિલ હોકર હમલા આવરોંકા મુકાબિલા કરીંગે. ઇસપર મલેકએ ઈરાનને એક તજરૂબેકાર જરનેલકો જીસકા નામ બહેમન થા ઇસ મુહિમપર મામુર કીયા. બહેમનને હમલા આવ-

શેંકો મુલ્કસે નિકાલનેકા બીડા ઉઠાયા ઓર સાઝો સામાન દુરસ્ત કરનેમેં મસરૂફ હુઆ. મગર પેશ્તર ઇસકે ઉસને એક સરદારકો જીસકા નામ ચાબાન થા ઇસ કામપર મામુર કીયા કે વોહ ઇરાની રિઆયાકી અરબ અકવામકો એક જગા જમા કરે. લેકિન મુકાબિલેકે લીયે આગે ન બઢે જબ તકકે ખુદ બહેમન મએ ઇરાની ફોજકે ઇસકે પાસ પહોંચ ન જાયે. ચાબાનને અરબ અકવામકો લેસમેં જો અબુલા ઓર હીરાકે બયન વસ્તમેં ફુરાતકી શાખપર વાકેઅ થા કેમ્પ લગાયા ઓર વહાં ચારોં તરફસે અરબ અકવામ આકર જમા હો ગઇ ઇનમેં એક અરબ પહેલવાન થા જો હઝાર સવારકે સાથ મુકાબિલા કરનેમેં મશહુર થા.

જબ ખાલિદ રદી૦ કો ઇત્તિલાઅ મિલી કે ઇરાની ઇલાકોંકી અરબ અકવામ મકામ લેસપર જમા હુઇ હુંય ઓર ઇરાની સિપેહ સાલારકી આમદકા ઇનતિઝાર કર રહી હુંય ઓર ઇનમેં એક પહેલવાન હઝાર સવારકી તાકતકા હય તો ખાલિદ રદી૦ ને મુનાસિબ સમઝાકે પેશ્તર ઇરાની ફોજ પહોંચનેકે વોહ અરબ અકવામપર હમલા કરદેં. ઇસપર ઉન્હોંને ડલ્ટામેં મુખતસિર ફોજ મુતઅયીયન કરકે ઓર અપના અકબ મહેફુઝ કરકે લેસપર ચઢાઇકી. ચાબાન ઇતમિનાનકે સાથ કેમ્પ લગાએ હુએ બહેમ-

નકા ઇનતિઝાર કર રહા થા. ઈસને અરબ અકવામકી દિલ જોઈકી ગર્ઝસે એક દિન ઉનકો પુર તકલ્લુફ ઝિયાફતદી. વોહ અભી ઝિયાફતપર બયઠેહીથે કે ખાલિદ રદી૦કા લશ્કર અચાનક વહાં પહોંચ ગયા. વોહ ફવરન ખાનેસે હાથ ઉઠાકર મયદાનમેં નિકલ આયે. મગર ખાલિદ રદી૦ કા હમલા બડા સખ્ત થા. અરબ અકવામ બડી જાંફિશાનીસે લડીં ઓર ઉન્હોંને મરદાનગીકા હક અદા કીયા. ખાલિદ રદી૦ને મયદાનમેં લલકાર કર ઉસ મશહુર હઝાર પહેલવાન સવારકો લડાઈકે લીયે તલબ કીયા. વોહ બડી સખ્તીકે સાથ ખાલિદ રદી૦કે મુકાબિલ હુઆ. મગર ખાલિદ રદી૦ને પહેલેહી હમલેમેં ઈસ ઝોરકે સાથ નેઝા મારા કે મુખાલિફકે પેટ પર બયઠા. જીસકે સદમેસે હઝાર સવાર પહેલવાન ઘોડેસે અલગ હોકર સરકે બલ ઝમીનપર ઉંધા ગિરા ઓર ગિરતેહી ઉસકા દમ હવા હો ગયા. યેહ દેખકર દુશ્મનકે લશ્કરપર એક સન્નાટેકા આલમ તારી હુઆ. મગર લડાઈ બ દસ્તુર જારી રહી. દુશ્મનકે મકતુલોંકા કોઇ અંદાઝા ન રહા. ખુન પાનીકી તરાહ મયદાનમેં બેહ રહા થા. ઈરાકી બડી સાબિત કદમીકે સાથ મયદાનમેં અડે રહે મગર નતીજા યેહી હુઆ કે ભેડ બકરીયોંકી તરાહ ઝિબેહ હો રહે થે. ઈસ્લામી અરબોંકી તલવાર પયગામે અજલ લીયે હુએ ઉનપર બરસ રહીથી. જીસકે સરપર પડી ઉસકો ટુકડે ટુકડે કર દીયા મગર

કબતક ચેહ સુરત કાયમ રહે સકતીથી. ઓર કબ તક ઇલાહી હયબતકે સામને વોહ ઠયર સકતે થે. આખિર ઉનકે પાઉં ઉખડ ગયે ઓર વોહ હિમ્મત હારકર ભાગ નિકલે ઓર લશ્કરે ઇસ્લામ મુઝફ્ફરો મનસુર હુઆ.

અહેલે અરબકી ચેહ આદતથી કે વોહ હરએક વાકેઅકા નામ રખ દેતે થે. ચુનાંચે ઇસ લડાઇકા નામ ઉન્હોંને દરિયાયે ખુન રખ્ખા. ઇસલીએ કે મયદાને જંગમેં દુશ્મનકા ખુન પાનીકી તરાહ બહેતા થા મગર ઇસ નામકી વજેહસે મોઅરરિખોંને બડી ઠોકર ખાઈ. ઓર ઉન્હોંને સચમુચકા દરિયાએ ખુન બતાનેકે લીયે એક રિવાયત ભી મોજુ કર લી. વોહ રિવાયત ચેહ હયકે જબ ખાલિદ રદી૦ને લેસ પર ચઢાઈ કી તો ઉન્હોંને લડાઇ શુરૂ હોનેસે પહેલે ચેહ કસમ ખાઇકે અગર ઇસ લડાઇમેં મુઝકો ફતેહ હુઈ તો મેં ઇસ કદર દુશ્મનોંકા ખુન બહા-ઉંગાકે ઉસ નહેરમેં બજાએ પાનીકે ખુન જારી હોગા. ચુનાંચે જબ ખાલિદ રદી૦કો ફતેહ હુઇતો ઉન્હોંને અપને લશ્કરીયોંકો હુકમ દીયા કે તઆકુબ કરતે હુએ કીસી દુશ્મનકો કત્લ ન કરો બલકે સબકો કયદ કર લાઓ. ચુનાંચે હઝારહા કયદી ગિરદો નવાહસે પકડ લાય ગયે. ઓર ખાલિદ રદી૦ને ઉનકો નહેરકે કિનારે ખડે કરકે કત્લ કરનેકા હુકમ દીયા ઓર ઇસ કસરતસે આદમી કત્લ

કીયે ગયે કે નહેરમેં ઇન્સાની ખુન કઈ દિન તક જારી રહા." (તિબરી) સર વિલ્યમ મ્યોરને ઇસપર યેહ તરકકી કી હય કે "નહેર ખુશ્કથી જબ ગિરોહ દર ગિરોહ આદમી વહાં કત્લ કીયે ગયે તો રેત ખુનકો જઝબ કરતી ગઈ ઓર ખુન જારી ન હુઆ. ઇસપર ખાલિદ રદી૦ને ઓર કયદી પકડ કર કત્લ કરાયે. તાકે નહેરમેં ખુન જારી હો, ઓર ઉસકી કસમ પુરી હો મગર ફિરભી ખુન જારી ન હુઆ આખિર એક શખ્સને સલાહદી કે નેહેરમેં પહેલે પાની છોડના ચાહીએ તબ ખુન જારી હોગા ઓર કસમ પુરી હોગી ચુનાંચે અયસાહી કીયા ગયા ઓર ખાલીદ રદી૦કી કસમ પુરી હુઇ. ઇસિ નેહેર પર આટા પીસનેકી પવન ચક્કીયાં ભી થીં ઓર તીન દિન તક ખુની પાનીસે આટા ફોજકે લીયે પીસા જાતા રહા."

ઈન મહેરબાનોંને અયસી રિવાયાત વઝેઅ કરતે વક્ત ઇસબાતકા મુતલક ખ્યાલ નહીં કીયા કે કુરાનકી તાલીમ ઓર આં હઝરત સલ૦કી હમનશીનીકા સહાબએકિબાર રદી૦ પર કયા અસર થા ? ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ આં હઝરત સલ૦કે જલીલુલ કદ્ર ઓર મુમતાઝ સહાબીયોંમેંસે થે. વોહ કુરાનકી તાલીમ ઓર આં હઝરત સલ૦ કી સોહબતકે પુરે ફ્યઝ યાફતા થે. આં હઝરત સલ૦ ને ઉનકો સયફુલ્લાહ (ઈલ્લાહી તલવાર) કા

લકબ અતા ફરમાયા થા. હઝરત અબુબક્ર સીદીક ખલી-
ફએ અવ્વલ રદી૦ જો મુજસ્સિમ ઈમાન ઓર મુજસ્સિમ
કુરાન થે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ પર બડા એતેમાદ
કરતે થે ઓર ઉનકા પુરા એતેકાદ થા કે ખાલિદ રદી૦
કી તલવાર યાઅને (ઈલાહી તલવાર) કીસી બે ગુના-
હકા ગલા નહીં કાટ સકતી. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦
એકહી મુસલમાન ઓર કુરાનપર અમલ કરને વાલે થે.
યેહ દુરસ્ત હયકે કુરાને મજીદમેં અલ્લાહ તઆલાકા હુકમ
હય કે " જો લોગ તુમપર ઝયાદતી કરેં ઉસી તરાહ
તુમભી ઉનપર ઝયાદતી કરો. " મગર મોઅરરિખોંને ઈસ
બાતકી કોઈ વજેહ નહીં લિખ્ખી કે ઇરાકીયોંને ખાલિદ
રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંપર કયા ઝયાદતી કીથી જીસકી
બિનાપર ઉન્હોંને અયસી કસમ ખાઈ. ઇરાકીયોંકા ખાલિદ
રદી૦કે મુકાબિલેકે લીએ જમા હોના ઇસ કસમકી
માઅકુલ વજેહ નહીં હો સકતા. ઉનકા હક થા કે વોહ
સરે મયદાન હમલા આવરોંકે સાથ જંગ કરતે ઓર ખાલિદ
રદી૦ભી ઈસબાતકો ખુબ સમઝતે થે કે ઇનકો ઈરાની
સલતનતકે સાથ કઈ એક મુકાબિલે કરને પડીંગે. બલકે
ખાલિદ રદી૦કી તરફસે તો પહેલે અએલાન હો ચુકા
થા કે ઇસ્લામ નહીં કુબુલ કરતે યા હમારી હિફાઝતમેં
નહીં આના ચાહતે તો મયદાને જંગમે નિકલ કર હમારે

સાથ ફયસલા કર લો. ચુનાંચે વોહ મયદાનમેં નિકલે ઓર મયદાને જંગમેં ફરીકેનકો હક હાસિલ થા કે અપની તાકતસે એક દુસરેકા ખુન બહાયેં; યેહ શુજાઅતકા કામ થા ઓર ઉસકો મરદાનગી ઓર તહુવ્વરસે તાઅબીર કીયા જાતા હય ઓર બિલ્લા શુબાહ ફરીકેનને મયદાનમેં અપના પુરા ઝોર ખર્ચ કીયા. ઇરાકીયોંને એહલે ઇસ્લામકા ખુન બહાનેકે લીયે અઝહદ કોશીશ કી મગર યેહ હયબતે ઇલાહીથી, જીસને ખાલિદ રદી० ઓર ઉનકે હમરાહીયોંકો દુશ્મનોંકે હાથસે મહેફુઝ રખ્ખા ઓર ઉનકે બાઝુઓંને વોહ ફોકુલ આદત ઝોર મારાકે ઉન્હોંને અપને દુશ્મનોંકો મયદાને જંગમેં ઝિબેહ કર ડાલા. લેકિન ખાલિદ રદી० કો કયા ઇતની દિક્કત પેશ આઇથી કે વોહ ખિલાફ તાઅલીમે ઇસ્લામ ઇસ કિસમકી લાયાની કસમ ખાતે ? ઓર ઉનકો કયા હાજત બાકી રહીથી કે વોહ બે ગુનાહ કેદીયોંકા ખુન ખિલાફ હુકમે ખુદા ઓર રસુલ સલ० નદીમેં બહાતે ? કયદીયોંકે લીયે સાફ હુકમ થા કે " યાતો ઉનકો ગુલામ બના લીયા જાય ઓર યા ઝરે ફિદીયા લેકર ઉનકો છોડ દીયા જાએ. કયદીકા કત્લ યા અમાનખ્વાહકા કત્લ ઇસ્લામમેં જાયઝ ન થા. સિવા ઇસ સુરતકે કે કયદી એહદ શિકન, ગદ્દાર યા બાગી હોતા. મગર યહાં કોઈ અયસી સુરત દરપેશ ન થી. બલકે ખલિફએ અવ્વલ રદી० ને તો અરબકે બાગીયોંકો ભી જબ વોહ અમાન ખ્વાહ

હુએ મુઆફી દે દીથી. અબુ ઉબેદા બિન જર્રાહ રદી૦ ને શામમેં ઓર ઉમર બિન આસ રદી૦ને મિસરમેં યેહી ઉસુલ બરતા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦નેભી તમામ મુઆરેકોંમેં યેહી ઉસુલ મદ્દે નઝર રખ્ખા. ઉન્હોંને એક બે ગુનાહકા ખુન ભી રવા નહીં રખ્ખા. મયદાને જંગમેં ઉન્હોંને હઝારોં કત્લ કીયે મગર જીસને ઉનસે અમાન માંગલી ઉસકો કત્લ નહીં કીયા, જીસને ઉનકી ઈતાઅત કુબુલ કર લી ઉસકો દુઃખ નહીં દીયા. ચુંનાંચે ઇરાકમેં ઉન્હોંને ઝમીનદારોંકે સાથ અયસા અચ્છા સુલુક કિયા કે ઉસસે પહેલે ઈરાકકી તારીખમેં ઇસકી નઝીર નહીં મિલતી.

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કોઈ સફફાક ઓર બે રહેમ ન થે. કે મયદાને જંગમેં દુશ્મનોંકા જાયઝ તવરપર ખુન બહાકરભી બેકસ અસીરોંકે ખુનસે સચમુચકી ખુની નેહેર જારી કરતે. વોહ કોઇ બુત પરસ્ત જાહિલ અરબ ન થે કે મંઝર સોવુમ (શાહે હીરા) કી તરાહ ચારસો ઈસાઇ તારેકોંકો અપને બુતકી કુરબાની ચઢાતે. વોહ સિકંદર યુનાની ન થે કે એક તવાયફકી તહેરીકપર ઇરાનકે દારૂલ ખિલાફે અસ્તખરકો જલાકર રાખ કર ડાલતે. ઓર અમાનકે અંદર આયે હુએ બાશિન્દોંકો તહે તેગ બે દરેગ કરકે આગ ઓર ખુનસે અપની યાદગાર કાયમ કરતે. વોહ રૂમી શહેનશાહ ન થે કે કૂબતી યા હઝો કે સુન્નેપર

ઇસકંદરીયેકે આબાદ શહેરમેં કત્લેઆમ કરકે તમામ શહેરકો વીરાન ઓર ઉજાડ કર દેતે. બલકે વોહ અલ્લાહ તઆલાકા ડર રખતે થે ઓર અહેકામે ઇસ્લામકે પુરે પાબંદથે. ઓર અપની ફતેહકી યાદગાર નમાઝે ફતેહ ઓર નમાઝે શુકરાના બારી તઆલાકે હુઝુર સિજદેમેં ગિર કર કાયમ કરતે થે. વોહ અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦ કો રાઝી કરને ઓર બેહેશ્તકી નેઅમતોંકા અપને આપકો હક્દાર બનાનેકે અઝહદ ખ્વાહિશમંદ થે. ફિર અયસે ચાલ ચલન ઓર રવૈયેકે આદમીકે સાથ કિસ તરાહ અયસા સફ્ફાકાના, કસ્સાબાના બલકે બુઝદિલાના ફેઅલ મનસુબ કીયા જા સકતા હય. ઇસમેં કોઇ શુબાહ નહીં કે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે ઝિમ્મે અયસા ઝબુન ફેઅલ લગાના સરાસર ઇફ્તરા ઓર બોહતાન હય. ઓર અગર ઝિયાદા નરમ અલફાઝમેં કહા જાએ તો મોઅરરિખોંકા મુગાલેતા હય.

ઇસ્લામકી તાઅ્લીમ હુકુકે ઇન્સાનીકી રિઆયત ઓર મખલુકે ખુદાકે સાથ શફ્કતકે સાથ પેશ આનેકે મુતઅલ્લિક અલગ રખ્ખકર ઉસ ફેઅલકો અરબકે ઝમાનએ જાહેલીયતકી નઝરસે દેખા જાયે તોભી યેહ ફેઅલ એહલે અરબસે ઝહુરમેં નહીં આ સકતા થા. ઓર ફિર ખાલિદ રદી૦ જયસે જરી ઓર શુજાઅ આદમીસે. જો શુજાઅતે

મુજસ્સીમ ઓર મરદાનગીકા કામિલ નમુના થે. બલકે આયડીયલ થે. એહલે અરબમેં યેહ દસ્તુર થા કે અગર કોઇ શખ્સ કિસી મુખાલિફકે ખેમેકી રસ્સીકો પકડ લેતા થા તો સાહેબે ખેમેકી હિફાઝતમેં આ જાતા થા ઓર સાહેબે ખેમેકા ફર્ઝ હો જાતાથાકે અમાનખ્વાહકો ઉસકે દુશ્મનોંસે મહેફુઝ રખ્ખે. ખ્વાહ ઉસકી અપની જાન ભી ઉસકી હિફાઝતમેં ચલી જાયે. અગર અમાન ખ્વાહને સાહેબે ખેમેકે હકીકી બેટેકો ભી કત્લ કીયા હોતા તો ભી ઉસસે કિસાસ ન લીયા જાતા ઓર ઉસકો બરાબર પનાહ મિલતી.

ફિર કિસ તરાહ બાવર કીયા જા સકતા હય, કે ખાલિદ રદી૦ને એક અરબ ઓર ફિર મુસ્લીમ હોકર ઇરાકી કયદીયોંકો જો ઉનકી અમાનમેં આ ગયે થે અયસી બે રહેમી ઓર બે દરદીકે સાથ કત્લ કરકે ખુનકી નહેર જારી કર દી જીસસે તીન દિન તક આટા પિસતા રહા !!!

જબ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંને દુશ્મનકે કેમ્પપર કબઝા કીયા તો વહાંકી પકી પકાઇ ઝિયાફત મોજુદ પાઇ. ખાલિદ રદી૦ને અપને હમરાહીયોંકો કહા કે " અલ્લાહકા નામ લેકર ઝયાફતપર બયઠ જાઓ ઓર અલ્લાહકા શુક્ર કરતે હુએ ઝયાફત નોશે-

જાન કરો." ઝિયાફત નિહાયત પુર તકલ્લુફથી ઓર એહલે અરબને બડે શોકસે ખાઈ. ફિર અલ્લાહુકા શુક્ર અદા કરકે માલે ગનીમત જમા કરનેમેં મસરૂફ હુએ. ખાલિદ રદી૦ને ખુમ્સકો મદીને રવાના કિયા ઓર ફુતેહકી કેફીયતભી લીખ ભેજી. એહલે મદીના ખબર સુનકર નિહાયત ખુશ હુએ ઓર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ને અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર અદા કરનેકે બાદ ફરમાયાકે—

"અરબકી અવરત દુસરા ખાલિદ ન જનેગી."

લેસકે કરીબ એક બઠા આબાદ શહેર મઝીયા થા. ખાલિદ રદી૦ને ઈસ શહેરપર હમલા કીયા મગર એહલે શહેરને અમાન માંગલી ઓર ખાલિદ રદી૦કી હિફાઝતમેં આગયે. ખાલિદ રદી૦કા ઈરાદા ઈરાકસે મદાયનકી તરફ બઢનેકા થા. મગર જબ ઉન્હોંને દેખાકે મકામ લેસપર પુરાતકે મગરિબી ઓર મશરિકી સાહિલકી તમામ અરબ કોમેં ઉનકે મુકાબિલેકે લીયે જમે હો ગઈ તો ઉન્હોંને પહેલે ઉન અકવામકો મુતીઅ કરનેકા ખ્યાલ કીયા. કયોંકે અગર વોહ બિદું ઉનકે મગલુબ કરનેકે મદાયનકી તરફ બઢ જાતે તો યેહ કોમેં ઉનકે અકબમેં હમલા આવર હોકર ઘેર લેતીં ઓર અરબકે સાથ ઉનકા તાઅલ્લુક કાટ દેતીં. મગર ખાલિદ રદી૦ જીનકો અલ્લાહ

તઆલાને ઝોરે બાઝુ ઓર ફોકુલ આદત શુજાઅતકે સાથ તદાબીરે જંગમેં કામિલ મહારત અતા ફરમા રખ્ખીથી ઓર જીન્હોંને કઇ એક ખતરનાક મોકોંપર અપની જરનેલી કાબલિયત ઓર જંગી હુનરમંદીકે અજીબ અજીબ સુબુત દીયે થે પહેલેહી તાડ ગયે કે મદાયનકી તરફ બઢનેસે પહેલે અકવામે અરબકો મુતીઅ કરના ઓર અપને અકબકો મહેફુઝ કર લેના ઝુરૂરી હય. ઈસિ ખ્યાલસે ઉન્હોંને હીરાપર જો અબ બરાએ નામ અરબી સલતનત રહે ગઇથી ચઢાઇ કર દી.

ફતેહ હીરા. જબ ખાલિદ રદી૦ હીરાકે કરીબ પહોંચે તો ઈરાની ગવરનર ઓર અયાસ બિન કબીઆ જો બરાએ નામ બાદશાહથા મુકાબિલે પર નિકલે. મગર ખાલિદને પહેલે હમલેમેંહી દુશ્મનકો ભગા દીયા. શાહે હીરાકો તો મયદાનમેં કત્લ કીયા ઓર ઉસકે બેટેકો અસીર કર લીયા. મગર ઈરાની ગવરનર જાન બચાકર મદાયનમેં ભાગ ગયા ઓર અહેલે શહેર કિલાબંદ હોકર કુચ્છ દિન મુકાબિલેપર અડે રહે. ખાલિદ રદી૦ને હીરાકો મુહાસિરેમેં લે લીયા. આખિર હીરાકે ચંદ સરદારોંને ઝિયાદા મુઝાહિમત ફુઝુલ સમઝ કર ખાલિદ રદી૦સે સુલેહકી દરખ્વાસ્તકી. ખાલિદ રદી૦ને સુલેહ મંઝુર કરલી. ખાલિદ રદી૦ને ઉનકો

ઇસ્લામકી દાઅવત દી મગર ઉન્હોંને ઇનકાર કીયા. ફિર તમામ લશ્કર મુઝફ્ફરો મનસુર કિલેમેં દાખિલ હુઆ. ખાલિદ રદી૦ને શહેરમેં પહોંચતેહી યેહ એલાન જારી કીયા.

“ અહેલે હીરાકા જાન વ માલ મહેફુઝ હય. ઉનકો મઝહબી ઓર સોશિઅલ આઝાદી પુરે તઓરપર હાસિલ હય. ઉનકી અરાઝી ઓર જાયદાદ બદસ્તુર ઉનકે કબઝેમેં રહેગી. ઉનકે ઇબાદતખાનોંમેં કીસી કીસ્મકી મદાખિલત ન કી જાયગી. વોહ શોકસે નાકુસ બજાયા કરેં. ખુલે બંદોં અપને ઇબાદતખાનોંમેં જાયા કરેં, હસ્બ દસ્તુર મઝહબી ઓર સોશિયલ જુલુસ નિકાલા કરેં, કોઇ ઉનકા મોઅતરિઝ ન હોગા, બલકે એહલે ઇસ્લામ દિલોજાનસે ઉનકી હિફાઝત કરીંગે. ”

ઇસ એલાનકે જારી હોતેહી ગિર્દોનવાહકે ઝમીનદાર જોક જોક ખાલિદ રદી૦કે પાસ આને લગે ઓર +રઝા વ રગબતસે એહલે ઇસ્લામકી હિફાઝતમેં આ ગયે.

+ તીબરીને એક રિવાયત લિખ્ખી હય કે જબ હીરા ફતેહ હુઆ તો એક લશ્કરી જીસકા નામ સવીલ થા ખાલિદ રદી૦કે પાસ આયા. ઓર ઉસને કહા કે “ મુસલમાન હોનેસે પેસ્તર હીરાકે એક નામી અમીર અબ્દુલ મસીહકી લડકીપર જીસકા નામ કરામા હય આશિક થા. વોહ બડી ખુબસુરત થી, મગર ઉસતક રસાઇ ન હો સકતી થી. ફિર જબ મેં મુસલમાન હોકર આં હઝરત સલ૦કી

યેહ પહેલા દારૂલ ખિલાફા થા જો અરબકે બાહિર એહલે અરબકે કબઝેમેં આયા. ખાલિદ રદી૦ને ઉસકો અપના હેડકવાર્ટર મુકરર કીયા ઓર નમાઝે શુકરાના અદા કી. નમાઝકે બાદ ઉન્હોંને અપને હમરાહીયોંકો કહા—

" મેરે ભાઈયો ! તુમને અલ્લાહકી રાહમેં બડી જવાંમરદી ઓર શુજાઅત દિખાઈ હય. જંગે મોતામેં નવ તલવારેં મેરે હાથમેં ટુટી હંય મગર વહાં મુઝે અયસે બહાદુર દુશ્મનોંકે સાથ સાબેકા ન પડાથા જયસેકે તુમકો ઇસ જગે સખ્ત જંગજુઓંકે સાથ મઆરિકા પેશ આયા હય. ખુસુસન લેસકે મકામપર હમારે હરીફ બડે ઝબરદસ્ત થે ઓર મેહેઝ અલ્લાહ તઆલાકી તાઇદસે હમને

ખિદમતમેં રહેને લગા તો એક દિન આં હઝરત સલ૦ને ફરમાયા કે " હીરા ઓર ઇરાકપર મેરી ઉમ્મતકા કબ્ઝા હો જાયગા " ઉસપર મેંને અર્ઝ કી કે " યા હઝરત ! મેરી યેહ અર્ઝ કુબુલ કી જાએ કે જબ હીરા ફતેહ હો તો અબ્દુલ મસીહકી લડકી મુઝે દી જાયે. " આં હઝરત સલ૦ને ઇસ અર્ઝકો મંઝુર કર લીયા. અબ ચુંકે હીરા ફતેહ હો ગયા હય ઓર મેંને સુના હય કે કરામાને અબ તક શાદી નહીં કી બલકે તારિક બયઠી હુઇ હય, આપ આં હઝરત સલ૦કે વાઅદેકે મુતાબિક અબ્દુલમસીહકો કહેકર કરામા મુઝે દિલા દેં, તાકે મેં ઉસકે સાથ શાદી કર લું. ખાલિદ રદી૦ને કહા કે " અપને બ્યાનકી તસદીકકે લીયે ગવાહ પેશ કરો " સવીલને સહાબા રદી૦ મેંસે ગવાહ પેશ કર દીયે જીન્હોંને ઇસકે બ્યાનકી તસદીક કર દી.

ઉનપર ફતેહ પાઇ. અલ્લાહ તઆલા હમારા હાફિઝો. નાસિર હો. ”

ખલિફ્રએ અવ્વલ રદી૦કે તાકીદી હુકમકે મુતાબિક ખાલિદ રદી૦ને ઝમીનદારોંકી ઝમીન ઉનહીકે કબઝેમેં રહેને દી. ઔર હીરા ઔર દીગર શહેરોંકી હુકુમત ભી બાશિંદાકે હવાલે કી ગઈ. ખાલિદ રદી૦ને ઉનકી હિફાઝતકા ઝિમ્મા લીયા ઔર ઉન્હોંને ફરમાં બરદાર રહેનેકા એહેદ કીયા. ઇસ તરાહ હીરાકા ઈલાકા ઔર ઇરાકકા ઝેરીન હિસ્સા (ડહ્ટા) એહલે અરબકી હુકુમતમેં આ ગયા. તમામ ઈલાકેકે બડે બડે ઝમીનદાર દસ્તુરકે મુઆફિક ખાલિદ રદી૦કે સામને નઝરાને લાએ. મગર શેર ચશ્મ ઔર ઈમાનદાર ખાલિદ રદી૦ને વોહ સબ નઝરાને

ઈસપર ખાલિદ રદી૦ને અબ્દુલ મસીહકો બુલાકર કુલ કયફીયત સુનાઇ. અબ્દુલ મસીહને કહા "મેરી લડકી બડી ઉમરકીહય હય વોહ શાદી કરના નહીં ચાહતી." ખાલિદ રદી૦ને કહા—" તુમ ઉસકો જાકર ઇસ હકીકતસે આગાહ કરો ઔર દેખો વોહ કયા જવાબ દેતી હય" અબદુલ મસીહને અપની બેટીકો જાકર કુલ કેફીયત સુનાઈ. વોહ હંસ પડી ઔર કહેને લગી કે " બેવકુફને મુઝે જવાનીમેં દેખા હોગા ઔર ઉસકો ઇલ્મ નહીં કે ઔરતેં જબ બુઢી હો જાતી હંય તો ઉનકી ખૂબસુરતી જાતી રહેતી હય. તુમ બેશક મુઝે ઉસકે હવાલે કરદો ઉમીદકે વોહ બેવકુફ મુઝે દેખતેહી પશેમાન હોગા " અબદુલ મસીહને વયસાહી કીયા. જબ કરામા સલીલકે સામને ગઇ તો

ઓર તોહફે માલે ખુમ્સકે હમરાહ ખલીફએ અવ્વલ રહી૦ કી ખિદમતમેં ભેજ દીયે ઓર લિખ દીયા કે—" યહાંકે લોગોંને મુઝે યેહ નઝરાને ઓર તોહફે અપને દસ્તુરકે મુઆફિક દીયે હ઼ંય, મગર મેં ઇનકો અપના હક નહીં સમઝતા હું. " ખલિફએ અવ્વલ રહી૦ને બયતુલ માલમેં દાખિલ કરાલીયે ઓર ખાલિદકો લિખખા કે " જીન લોગોંને યેહ નઝરાને ઓર તોહફે દીયે હ઼ંય ઉનકો યેહ સાલાના ખિરાજમે મુજરા દીયે જાયેં, કયોંકે ઇસ્લામમેં સિવા ખિરાજકે જો મુકરર હો ચુકા હો ઓર કોઇ નઝરાના વગેરા રિઆયાસે લેના જાયઝ નહીં. "

ખલિફએ અવ્વલ રહી૦ને યે ભી ખાલિદ રહી૦ કો લિખ ભેજાકે " જબ તક મફતુહ ઇલાકેમેં બ ખુબી તસલ્લુત કાયમ ન હો જાયે તબ તક ઇસલામી લશ્કર મદાયનકી તરફ બઢને ન પાયે. " ખાલિદ બિન વલીદ રહી૦ કો પહેલેહી ઇસ બાતકા પુરા ખ્યાલ થા. ઇસલીયે ઉન્હોંને પુરાતકે મગરિબી સાહેલકે બાકી કિલ્લોંકો ફતેહ કરનેકા અઝમ કીયા.

વોહ એક દોશીઝા લડકીકી બજાએ એક પીરઝાલકો દેખકર સખ્ત નાદિમ હુઆ. ઇસપર કરામાને કહા કે "મેં તુમારી હો ચુકી હું અગર તુમ મુઝે પસંદ નહીં કરતે તો કુચ્છ મેરે ઇવઝમેં લેલો. " સવીલને કહા " અચ્છા એક હઝાર દિરહમ દેદો " કરામાને એક હઝાર દિરહમ ઉસકે હવાલે કીએ ઓર ખુશ ખુશ વાપિસ ઘર આઇ.

અંબારકા કિલા દરિયાએ ફુરાતપર બાબુલસે ૮૦ મીલ શિમાલ મગરિબમેં થા. કિલા **ફતેહ અંબાર.** નિહાયત મઝબુત થા ઓર ઉસમેં ઈરાની ફોજ બ કસરતથી. ખાલિદ રઝી૦ ને હીરામેં કુઅકા બિન ઉમર તમીમી રઝી૦કો અમીર મુકરર કીયા ઓર આપ લશ્કર લેકર અંબારકો તરફ બઢે. ઈરાની ગવરનર જીસકા નામ શેરઝાદ થા સત્તર હઝારકી જમીઅતસે મયદાનમેં નિકલા ઓર અગલી સફમેં ઝિરાહ પોશ સિપાહી ખડે કીયે જો સરતાપા આહનમેં ગરક થે. ખાલિદ રઝી૦ ને ઉનકો દેખકર અપને તીર અંદાઝોંકો કહા કે—"આજ તુમારા કામ હય તુમ આગે બઢકર ઝિરાહપોશ સિપાહીયોંપર અયસે તાક કર તીર મારો કે ઉનકી આંખમેં જાકર ઘર કરેં." અરબ તીર અંદાઝોંને તીરોંકી અયસી બારિશ શુરૂ કી કે બકોલ તીબરી, દસ હઝાર દુશ્મનોંકો અંધા કર દીયા. ઝિરાહપોશ સિપાહીયોંમેં હલચલ પડ ગઈ. માઅન ખાલિદ રઝી૦ને એક દસ્તા ફોજકે સાથ ઉનપર હમલા કર દીયા. ઓર થોડી દેરમેં દુશ્મનકો હટાકર પસપા કર દીયા. શેરઝાદ કિલેમેં દાખિલ હોકર કિલા બંદ હો ગયા. મગર સાથહી ઉસને ખાલિદ રઝી૦કો સુલેહકા પયગામ ભેજા. ખાલિદ રઝી૦ ને સુલેહ મંઝુર કર લી ઓર ઉસકો ઇજાઝત દીકે વોહ અપના માલ અસબાબ ઓર કુનબા લેકર અંબારસે

ચલા જાયે. શેહેરઝાદકે ચલે જાને કે બાદ લશ્કરે ઈસ્લામ અંબારમેં દાખિલ હુઆ ઓર ઉસ ફતેહ કે લીયે અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજા લાયે.

ફતેહ અયનુત્તમર ખાલિદ રદી૦ અંબારકો ફતેહ કરકે અયનુત્તમર કી તરફ જો અંબાર સે તીન દિનકી મસાફત પર મગરિબકી જાનિબ થા બઢે. અયનુત્તમરકા ઈરાની હાકિમ મહેરાન થા ઓર ઉસકે માતેહુત બની બક્ર ઓર બની તગલબ વગેરા કબીલોંકે બકસરત આદમી થે. ઉનમેં એક નામી શુજાઅ અતબા થા. ઉસને મહેરાનકો કહા કે-" અગર લશ્કરકી કમાન મુઝકો દો તો મેં ઈન અરબોંકો ભગા દુંગા" મહેરાનને મંઝુર કર લીયા ઓર અતબાને અરબ અકવામકે સિપાહી લેકર મયદાનમેં કેમ્પ લગાયા. મહેરાન ઓર ઉસકે હમરાહી કિલ્લેકે દરવાજે પર મુકીમ રહે. જબ ફરીકૈન એક દુસરેકે મુકાબિલ ખડે હુએ તો અતબા મયદાન મેં નિકલા ઓર પુકારા કે—" અરબી સિપેહસાલાર મેરે મુકાબિલ આયે. " ખાલીદ રદી૦ ઈસકે મુકાબિલેપર ગયે. ઓર દો તીન વારેં કે બાદ ખાલીદ રદી૦ને અતબાકો ઘોડેસે ઉઠા લીયા ઓર ગિરફતાર કરકે અપને લશ્કરમેં લે આયે. ફિર અતબાકે લશ્કરપર હમલા કીયા ઓર ચશ્મે ઝદનમેં ઉનકો ભગા દીયા. મહેરાન ઈનકો ભાગતે દેખકર

અપને હમરાહીયોં સમેત મદાયનકો ભાગ ગયા ઔર કિલે પર ખાલિદ રદી૦કા કબ્ઝા હો ગયા.

ફતેહ દુમતુલ જનદલ

અયાઝ બિન ગનમ રદી૦ અભી તક દુમતુલજનદલમેં ઘિરે હુએ થે ઔર ઉનકો સરહદી અરબોંને જીનમેં બની ગસ્સાનભી શામિલ થે. એક ઇંચ આગે ન બઢને દીયા. અયાઝ રદી૦ને નાચાર હોકર ખાલીદ રદી૦સે ઇમદાદકી દરખ્વાસ્તકી. ખાલિદ રદી૦ અયનુત્તમર મેં દાખિલ હુએહી થે કે ઉનકો અયાઝ રદી૦કા કાસિદ મિલા. ખાલિદ રદી૦ને મુખ્તસિર ફોજ કિલેકી હિફાઝતપર છોડ કર દુમતુલ જનદલ પર ચઢાઇ કી. ખાલિદ રદી૦ ને એક હિસ્સા ફોજ અયાઝ બિન ગનમકી ઇમદાદકે લીયે રવાના કર દીયા ઔર દુસરા હિસ્સા અપની માતેહતીમેં રખકર દુમતુલ જનદલકે કિલે કે બરાબર આયે. ખાલિદ રદી૦કે પહોંચતેહી દુમા કે સરદારોમેં તેહેલિકા પડ ગયા. મગર ફિરભી વોહ બડી શુજાઅતસે લડે. આખિર ઉનકા સરદાર જુદી ખુંરેઝ લડાઇકે બાદ મારા ગયા ઔર કિલેપર ખાલિદ રદી૦કા કબ્ઝા હો ગયા. અયાઝ બિન ગનમ રદી૦ ભી ખાલિદ રદી૦કો આ મિલે. ખાલિદ રદી૦ને દુમાકો ફતેહ કરને કે બાદ ફરાદા પર એક બહોત બડી શાનદાર ફતેહ હાસિલ કી ઔર ઇસતરાહ તમામ સરહદી ઇલાકેકો

ખલીજે ફારિસકે સાહિલસે લેકર ફરાદા તક મસખ્ખર કરકે ઓર ઉસ તમામ ઇલાકેકો બખુબી મહેફુઝ કરકે ખાલિદ રહી૦ કા ઇરાદા થા કે મદાયનકી તરફ બઢેં મગર વોહ ઇસ તૈયારીમેંહી થે, કે ખલીફએ અવ્વલ રહી૦કા હુકમનામા ઇસ મઝમુનકા ઉનકો પહોંચા કે ' મસના બિન હારિસકો ઇરાકમેં અમીર કરકે વોહ ખુદ બહોત જલ્દ શામમેં ચલે જાયેં." ખાલિદ રહી૦ ઈસ હુકમકે પહોંચતેહી પંદરાસો સવાર લેકર શામકી તરફ રવાના હો ગયે. ઓર બાકી લશ્કર ઇરાકમેં છોડકર મસના બિન હારિસકો ઈરાક કા અમીર ઓર સિપેહસાલાર મુકરર કર ગયે.

બાબ ૩.

ઇરાકકે ઓર મુઆરિકે

સને ૧૩ હીજરી

જબ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ શામકી તરફ ચલે ગયે તો દરબારે ઇરાનને એક ઓર સરદારકો એહેલે ઇસલામકે મુકાબિલેં પર રવાના કીયા. મસના રદી૦ યેહ ખબર પાતેહી નવહઝારકી જમીયતસે હીરાસે નિકલે ઓર દરિ-યાએ ફુરાત ગુઝરકર બાબુલકે ખંડેરાતકે શિમાલમેં હીરાસે કરીબન પચાસ મીલકે ફાસલે પર એક ખુલ્લા મયદાન તજવીઝ કરકે કેમ્પ લગાયા. ઇતનેમેં ઇરાની લશ્કરભી આ પહોંચા. ઇરાનીયોંકે હમરાહ ચંદએક હાથીભી થે. જો ઉન્હોંને અપની ફોજ કે આગે રખખે. જબ ફરીકેનમેં લડાઈ શુરૂ હુઈ તો હાથીયોંને ઇસ્લામી લશ્કરકો નિહાયત દિક કીયા. આખિર મસનાને ચંદએક મનચલે જવાન હમરાહ લેકર હાથીયોં પર હમલા કીયા. હાથી ઉલટે પાઉં ભાગે ઓર અપની ફોજકો પાયમાલ કરને લગે. મસનાને મોકા ગની-મત સમઝકર ગનીમપર યક બારગી હમલા કર દીયા ઓર દુશ્મનકે પાઉં ઉખાડ દીયે. ઇરાની તાબ નલાકર ભાગ ગયે ઓર મસના ઉનકા માલ અસબાબ લેકર મુઝફ્ફરો મનસુર વાપિસ હીરામેં આ ગયે.

મગર મસનાને કયાસ દોડાયા કે વોહ ઇતની થોડીસી જમીયતકે સાથ ઇતની વસીઅ સરહદકો મહેફુઝ નહીં રખ સકેંગે. જબકે આયે દિન ઉનકો ઇરાની ફોજકે સાથહી મુકાબિલા પેશ આતા રહેગા. ઇસપર ઉન્હોંને ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કો ખુમુસકે સાથહી યેહ પયગામ ભેજા કે " ઇરાકકે લીયે ઓર ફોજ રવાના કરેં કયોંકે મોજુદા ફોજ કાફી નહી " કુચ્છ અરસે તક ઉન્હોંને ઇન્તિઝાર કીયા મગર કોઈ જવાબ ન આયા, ઇસપર ઇન્તિઝામ અપને ભાઇકે સિપુર્દ કરકે ખુદ મસના રદી૦ મદીનેમેં ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ, મગર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ કો સખ્ત બીમાર પાયા. ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ને મસનાકા હાલ સુનકર હઝરત ઉમર રદી૦ કો બુલાયા ઓર ઉનકો તાકીદ કી કે " બહોત જલ્દ મસના રદી૦ કે હમ-રાહ ફોજ ફરાહમ કરકે ભેજ દેં ઓર ઇસમેં હરગિઝ તાખીર ન કરેં. કયોંકે યેહ કામ બડા ઝુરૂરી હય, અગર મેં આજ મર ગયા તો ભી ઈસકામમેં તાખીર ન કરના ઓર અગર ઝિંદા રહા તો ભી કલ ઇરાકમેં ફોજ રવાના કર દેના. અયસા ન હો કે મેરી વફાતકી વજેહસે તુમ ઇસ કામમેં દેર લગાદો. કયોંકે મેંને બાવજુદ આં હઝરત સલ૦કી વફાતકા સખ્ત સદમા ઉઠાને કે બાદ અસામાકે લશકરકો ફિલ્ફોર સરહદ પર રવાના કર દીયા. અયસાહી તુમભી

કરના ઓર મેરી વફાતકે ગમકી વજેહસે સલતનતકે કામ મેં ગફલત ન કરના ઓર યેહ ભી યાદ રખના કે જબ શામ ફતેહ હોજાયે તો ઉસ ફોજકો ઇરાકસે જો શામમેં ભેજી ગઈ હય વાપિસ ઇરાકમેં ભેજ દેના કયોંકે વોહ ઈરાકકે ઇન્તિઝામકે લીયે નિહાયત મોઝું ઓર બહેતર હય. ”

ઈસમેં ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કા ઈશારા ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કી તરફ થા મગર હઝરત ઉમર રદી૦ કી રિઆયતકે ખ્યાલસે ખાલિદ રદી૦કા નામ ન લીયા કયોંકે વોહ ખાલિદ રદી૦કો ના પસંદ કરતે થે. ઉસી રાત ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ ને વફાત પાઈ ઓર ઉનકો આં હઝરત સલ૦કે પહેલુમેં દફન કિયા ગયા. દુસરે રોઝ હઝરત ઉમર રદી૦ ખલીફએ સાનીને પહેલા કામતો યેહ કીયા કે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કો શામી ફોજ કે ઓહદએ અમારત સે માઅઝુલ કર દીયા. ઓર ફિર મસના કે લીયે ફોજ ફરાહમ કરનેકા અયલાન કીયા ઓર ઇસ ગર્ઝકે લીયે મસ્જીદ કે સેહેનમેં એક લિવા (ઝંડા) નસબ કીયા ગયા. લોગોં મેં ચુંકે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કી માઅઝુલી ઓર બેકદરીકી ખબર સુનકર કુચ્છ બે દિલીસી પયદા હો ગઈથી ઈસલીયે પહેલે દિન કોઇ આદમી ઈરાક જાનેકે લીયે તૈયાર ન હુઆ. ખલીફએ સાની રદી૦કો ઇસસે બડા તઅજ્જુબ હુઆ. દુસરે દિન ફીર

નિહાયત ઝોરસે લોગોંકો દાઅવત દી મગર કીસીને જવાબ ન દીયા આખિર મસના રદી૦ને ઈસિ ખ્યાલસે કે શાયદ એહલે અરબ ઇરાનીયોંકી બહાદુરીસે ખોફ ખાતે હુંય ખડે હોકર બ્યાન કીયા કે—

" મેરે ભાઇઓ! મેંને કઈ એક મઆરિકોંમેં અચ્છી તરાહ દેખ લીયા હય કે અરબોંકે સામને ઇરાનીયોંકી કુચ્છ હકીકત નહીં. બેશક પહલે એક એક ઇરાની દસ દસ અરબોંપર ગાલિબ આ જાતા થા મગર અબતો એક એક અરબ મુસલમાન દસ ઇરાનીયોંકો ભી અપની ખાતિરમેં નહીં લાતા. ઇસલીયે તુમ ઇરાનીયોંસે ખોફ મત ખાઓ. ઓર ખુશીસે ઉનકે મુકાબિલે પર આઓ " યેહ તકરીર સુનકર હાઝેરીનમેં શોક પયદા હો ગયા કયોંકે ઉસમેં ઉનકી દિલેરીપર ધબ્બા લગાયા ગયા થા. સબસે પહલે અબુ ઉબેદા સકફી રદી૦ જો એક બહદુ સરદાર ઓર તાયફ કે બાશિંદે થે નિકલે ઓર ઉન્હોંને કહા કે—

"મેં ઇરાનમેં જાને ઓર ઇરાનીયોંકા મુકાબિલા કરનેપર તૈયાર હું" ઉનકો દેખકર ઓર લોગ ભી ઝંડે કે નીચે જમા હોને શુરૂ હુએ. જીનકી તેઅદાદ એક હઝાર તક પહોંચ ગઇ. ખલીફએ દોવુમ રદી૦ને મસના રદી૦કો કહા કે—

" સરેદસ્ત એક હઝાર આદમી તુમારી ઈમદાદકે

લીયે કાફી હૈં જુરૂરત પડી તો ઔર આદમી ભેજ દીયે જાઈંગે " જબ એક હઝાર આદમી જમા હોગયે તો ઉન્હોંને હઝરત ઉમર રદી૰કો કહા કે—

" અબ કુરેશમેંસે યા એહલે મદીનેમેંસે કીસીકો હમપર અમીર મુકર્રર ફરમાયેં" મગર હઝરત ઉમર રદી૰ને ફરમાયા—

"તુમ લોગોંને અલ્લાહતઆલાકી રાહમેં નિકલનેપર સુસ્તી કી ઔર ઈસ્લામકી ખિદમત બજા લાનેમેં બદશોકી દિખાઇ ઈસલીયે તુમને અમારતકા હક ઝાઇલ કર દીયા. યેહ કીસ તરાહ હો સકતા હય કે જો લોગ અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જાન ખર્ચ કરનેમેં પીછે રહેં ઉનકો ઇનપર જીન્હોંને પેશદસ્તી કી તરજીહ દી જાયે ઈસલીયે મેં અયસે શખ્સકો ઉનપર અમીર કરૂંગા જીસને સબસે પહેલે મેરી દાઅવત કબુલ કી હય ઔર અલ્લાહકી રાહમેં જાન દેને પર આમાદગી ઝાહિર કી હય. "

યેહ કહેકર અબુ ઉબેદા સકફી રદી૰કો ઉનપર અમીર કીયા ઔર ઝંડા ઉનકે હવાલે કરકે કહા—

" જબ યેહ લોગ સામાન દુરસ્ત કરકે તૈયાર હો જાયેં તો ઉનકો લેકર ઈરાકમેં જલ્દ પહોંચો લેકિન ઇસ બાતકો યાદ રખના કે અપને મુમતાઝ હમરાહીયોંકે

साथ हरबातमें मशविरा कर लेना." मसना रदी०को चुंके पीछेकी फ़िकरथी ईसलीये अणु उमेदा रदी०को कहा-

"में आगे चलता हुं तुम साजो सामान दुरस्त करके मेरे पीछे जल्द आ जाना" और खलीफा रदी०से ईजाजत लेकर मसना वापिस हीरामें एक माहकी गेर हाजरीके बाद पहोंच गये.

जब खालिद रदी०ने पय दर पये ईरानी जरनेलों और गवरनरोंको शिकस्त पर

जंग नमारक कसकर शिकस्तदी और उनमेसे बाअज़

जान बचाकर शकिस्ता हालतमें मदायनमें पहोंचे तो उन्होंने दरबारे ईरानके सख्त उकसाया और कहा के "आप कयसी गफलतकी नींदमें सोये पडे हुंय. येह अरब जो ईराकपर हमला आवर हुए हुंय कोइ माअमुली अरब नहीं हुंय के आसानीसे मगलुब हो जाये ? वोह बडे दिलेर और मन चले हुंय. हमारे सिपाही उनके सामने भेड बकरीयोंकी तराह हुंय. हमारे बहादुरोंको वोह मुतलक खातिरमें नहीं लाते. उनका एक एक सिपाही, हमारे दस दसपर गालिब आता हय. उनके सरदार गेर माअमुली शुजाअ हुंय. ईन अरबोंमें कोई नइ रुह फुंकी गई हय. वोह

એક સેલાબકી તરાહ આતે હંય, જીસકી રવ કીસીસે રૂક નહીં સકતી બલકે જો કુચ્છ સામને આતા હય બહા લે જાતા હય. હમ હયરાન હંય કે વોહ કિસ બલાકે ઈન્સાન હંય ઓર ઇનમેં યેહ ઝોર ઓર કુવ્વત કહાંસે આ ગઈ હય. મોતસે વોહ મુતલક નહીં ડરતે. દુશ્મનકી કસરતસે મુતલક નહીં ઘબરાતે. હરીફપર ગાલિબ આનેકી ગોયા ઉન્હોંને કસમ ખાઇ હુઇ હય. વોહ અપને બાલ બચ્ચે હમરાહ લાયે હંય ઓર ઇસ ઇરાદેસે આયે હંય કે ઇશાકકે માલિક હોકર ઈસી જગે આબાદ હો જાઇંગે. વોહ બડે જરી ઓર ઉલુલ અઝમ હંય. મદાયનપર ચઢ આના ઉનકે નઝદીક કોઈ બડી બાત નહીં. અગર દરબારને ઉનકો અયસી બે એતિનાઇસે દેખા તો વોહ અનકરીબ મદાયન પર હમલા કર દેગેં. જબ તક દરબાર અપની સારી કુવ્વત ઇસ બલાકો દફા કરનેમેં ખર્ચ ન કરેગા તબ તક યેહ બલા હમારે સરસે ન ટલેગી. ”

મલેકએ ઇરાન ઓર ઈસકે દરબારી સખ્ત તએશમેં આયે ઓર ઉસી વક્ત તીસ હઝાર ફોજકો તૈયાર કરનેકો હુકમ દીયા ગયા. જબ ફોજ સાઝો સામાનસે તૈયાર હો ગઇ તો ઉસપર ચોબાનકો અમીર મુકરર કરકે હુકમ દીયા ગયા કે "વોહ હીરાપર જાકર હમલા કરે. ” ઈસકે બાદ એક ઓર ફોજ તૈયાર કરકે ઉસપર શાહેઝાદે નરસીકો

મઆમુર કીયા ગયા ઓર હુકમ દીયા કે " નરમી અપની ફોજ લેકર ડલ્હાકી તરફ મુકામ કસકરપર અપના કેમ્પ લગાએ, ઓર ઇસ તરાહ ડલ્ટા ઓર હીરાસે એહલે ઇસ્લામકો માર કર નિકાલ દે. "

જબ મસના રદી૦ કો યેહ ઇત્તિલાઅ મિલી તો વોહ અપની ફોજકો ના કાફી પાકર કયોંકે અબુ ઉબેદા રદી૦ અભી ઇનકે પાસ નહીં પહોંચે થે હીરાસે નિકલ કર બહેરેનમેં ચલે ગયે. ઓર વહાં અબુ ઉબેદા રદી૦ કા ઇન્તિઝાર કરને લગે. મસના રદી૦ દિલેર ઓર શુજાઅથે. મગર બડે મોહતાતથે. ઉન્હોંને મુનાસિબ ન સમઝા કે કુમક આનેસે પહેલે વોહ અપની કલીલ ફોજકે સાથ દુશ્મનકા મુકાબિલા કરેં. મગર અબુ ઉબેદા રદી૦ મએ અપને સિપાહીયોંકે એક માહકે બાદ પહોંચે. ઓર તમામ લશ્કરકી કમાન અપને હાથમેં લેકર મએ મસના રદી૦કે બહેરેનસે આગે બઢે. ચાબાન ઇસ અરસેમેં દરિયાએ પુરાત ઉબુર કરકે મુકામ નમારકપર પહોંચ ગયા થા કે અબુ ઉબેદા રદી૦ મએ લશ્કરકે ઇસસે દો ચાર હુએ. ઇસ્લામી લશ્કર ઇસ વકત દસ હઝારસે ઝિયાદા ન થા, મગર ઇસમેં જંગજુ ઓર બહાદુર મોજુદ થે. ચાબાનકે હમરાહ દો નામી પહેલવાન થે. વોહ દોનોં બારી બારી મયદાનમેં નિકલે મગર દોનોં મયદાનમેં અરબ પહે-

લવાનોંકે હાથસે કત્લ હો ગયે. આખિર ચાબાન ખુદ મયદાનમેં નિકલા ઓર હરીફ તલબ કીયા. એક અરબ સવાર ઉસકે મુકાબિલેકો નિકલા મગર ચાબાનને ઉસકો કત્લ કીયા. ઈસી તરાહ ચાર પહેલવાન ચાબાનને કત્લ કીયે.

આખિર પાંચવે પહેલવાનને મયદાનમેં આતેહી ચાબાનપર ઇસ ઝોરસે નેઝા મારાકે ચાબાન ઘોડેકી પુશ્તસે ફિસલ કર નીચે જા પડા. અરબ પહેલવાન ભી ઝટ ઘોડેસે ઉતર કર ઉસકી છાતીપર ચઢ ગયા ઓર ખંજરસે ઉસકા કામ તમામ કરના ચાહતાથાકે ચાબાનને કહા કે–" મેરે કત્લ કરનેસે તુમકો કયા હાસિલ હોગા. મેં અપને ઇવઝ દો જવાન ગુલામ ઓર એક હઝાર અશરફી દુંગા. " અરબ સવાર ઉસકો ગિરફતાર કરકે કેમ્પમેં લે આયા. ચાબાનકો ગિરફતાર દેખકર ઇરાની લશ્કર આગે બઢા. ઉધરસે અબુ ઉબેદા રદી° ઓર મસના રદી°ભી બઢે ઓર મયદાનમેં ખુબ તલવાર ચલી. મગર ઇરાની અપને સરદારકે ગિરફતાર હોનેસે બેદિલ હો ગયે થે. થોડી દેર લડકર મયદાનસે ભાગ નિકલે ઓર ઉનકા તમામ માલ વ અસબાબ અહેલે ઇસ્લામકે હાથ આયા. અબુ ઉબેદા રદી° ઓર મસના રદી° ફિર હીરામેં જા દાખિલ હુએ. જબ અરબ પહેલવાનને જીસકા નામ તીબરીને અકીલ બિન અસમા લિખ્ખા હય. ચાબાનકો અબુ ઉબેદા રદી°

કે રૂબરૂ પેશ કીયા ઓર કહા કે " મેંને દો ગુલામ ઓર એક હઝાર અશરફીપર ઉસકી જાન બક્ષ દી હય." યે સુનકર અબુ ઉબેદા રદી૦ ને કહા.

" બેવકુફ તુઝકો માઅલૂમ નહીં કે યેહ ઈરાની ફોજકા સિપેહસાલાર હય, અગર તુમ ઇસસે સો ગુને ઝિયાદા માંગતે તો બખુશી તુમકો દે દેતા " ઇસપર અકીલને કહા—

" મેં ઇસકો ઝબાન દે ચુકા હુ ઓર વાઅદા કર ચુકા હું કે દો ગુલામ ઓર એક હઝાર અશરફી પર ઇસકો છોડ દુંગા. અબ મેં ઇસસે ઝિયાદા મુતાલિબા કરના નહીં ચાહતા ઓર જો કુછ એહેદ દર ચુકા હું ઉસકા પુરા પાબંદ રહુંગા. " ચાબાન ઇસકો અયસા સાદિકુલકોલ દેખકર અશ અશ કર ઉઠા ઓર કહેને લગા.

" મેં અપની ખુશીસે ઝરે ફિદીઆ દો ગુના કીયે દેતા હું ઓર સાથહી સચ્ચે દીલસે મુસલમાન હોતા હું" અબુઉબેદા રદી૦ યેહ સુનકર બહોત ખુશ હુએ. ઓર ચાબાન મુસલમાન હોકર લશ્કરે ઈસ્લામમેં શામિલ હો ગયા.

અબુઉબેદા રદી૦ જબ ઈરાની લશ્કરકે લીયે માલે ગનીમતકો તકસીમ કરને લગે તો મેસના રદી૦ ને ઉનકો કહા કે " એક ઓર ઇરાની લશ્કર મુકામ કસકરપર

કેમ્પ લગાએ હુએ હય. ” ઉસપર અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા “ ઇસમાલકો અભી મહેફુઝ રહેને દો દુસરે લશ્કરકો શિકસ્ત દેકર ફિર માલે ગનીમત તકસીમ કરીંગે. ”

જંગે કસકર

શહેનશાહ નરસી બડે ઇતમિનાનકે સાથ મુકામ કસકરમેં કેમ્પ લગાએ હુએ થા ઓર ગિરદોનવાહકે લોગ ઉસકી મુતાબિઅત ઓર ઇમદાદ કે લીયે જમા હો રહેથે. નરસીકા ઇરાદા યેહ થા કે પહેલે વોહ ચાબાનકી લશકર કશીકા નતીજા દેખ લે. અગર ચાબાનકો ફતેહ હાસિલ હુઇ તો ફિર નરસી ઇરાકસે નિકલ કર સરહદપર હમલા આવર હો ઓર તમામ સરહદી અરબકો સલતનતે ઇરાનકા ફરમાં બરદાર બનાયે. વોહ ઇન્હી ખુશકુન ખ્યાલાતમેંથા કે ચાબાન કે ભાગે હુએ સિપાહી ઉસકે પાસ પહોંચે. ઓર ઉન્હોંને મયદાને જંગકી કયફીયતસે ઉસકો આગાહ કીયા. ઇસપર નરસીને ઇરાદા કીયા કે વોહ લશ્કર લેકર પહેલે ચાબાનકા બદલા લેને જાયે મગર માંઅન ઉસી વકત અબુઉબેદા રદી૦ પુરાતકો ઉબુર કરકે મુકામ કસકરમેં પહોંચ ગયે ઓર નરસીકે મુકાબિલ લશ્કર ઉતાર દીયા.

નરસીકે લીયે ઇસસે ઝિયાદા અચ્છી ઓર કોઇ બાત નથી કે ઇસકા હરીફ ઉસકે, અપને પસંદીદાહ

મયદાનમેં ખુદ ચલકર આ ગયા. ઉસને બડી કાબેલીયતસે લશ્કરકો આરાસ્તા કરકે મયદાનમેં ખડા કીયા. લડાઈ શુરૂ હુઈ. નરસી ઓર ઉસકી ફોજને હરચંદ હાથ પાઉં મારે મગર અરબ બહાદુરોંકે સામને ઉનકી કુચ્છ પેશ ન ગઈ ઓર એહેલે અરબકે મુતવાતિર હમલોંકી તાબ ન લાકર ઇરાની ફોજ બેદિલ હો ગઇ. નરસીને જબ ફોજકી યેહ હાલત દેખી તો વોહ મયદાનસે ભાગ નિકલા ઓર ઉસકે લશ્કરને ભી ઇસકા સાથ દીયા. એહલે અરબને તઆકુબ કરકે કઈ એક ઇરાની કત્લ કીયે ઓર ફિર માલે ગનીમત જમા કરને લગે. અબુઉબેદા રદી૦ને અકસરે નવ ઇરાક કો મુતીઅ કીયા. ઝમીનદારોંકો ખોફ થા કે એહલે અરબ ઉનકે સાથ બદસુલુકી કરીંગે ઓર ઉનકે ગાઉં ઓર શહેર વીરાન કર દેંગે કયોંકે ઉન્હોંને નરસીકે આનેપર એહલે અરબકી ઇતાઅતસે સરતાબી કરકે નરસીકી ઇતાઅત કર લીથી. મગર અબુઉબેદા રદી૦ને ઉનકો કીસી કીસમકા નુકસાન ન પહોંચાયા ઓર ઉનકે સાથ કોઇ બદસુલુકી ન કી ઇસપર ઇલાકેકે ઝમીનદાર અચ્છી અચ્છી ચીઝેં અબુઉબેદા રદી૦ કે ખાને કે લીયે. લાયે અબુઉબેદા રદી૦ ને ઉનકો કહા—

" મેં તનહાખોર નહીં હું. મેં કોઇ ચીઝ નહીં ખાતા જબ તકકે મેરે તમામ હમરાહી ઉસમેં શરીક

ન હોં ઇસપર અમીનહારોંને ઓહોતસી ચીઝેં ઇકઠ્ઠી કર દીં ઓર તમામ લશ્કરીયોંને ખુબ મઝેસે ખાઇં ઓર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર અદા કીયા.

કસકરકે ગિર્દોનવાહમેં ખાસ કિસ્મકી ખજુરેં પયદા હોતીથીં વોહ અયસી લઝીઝ ઓર નફીસથીં કે સબકી સબ શાહે ઇરાન ઓર શાહી ખાનદાનકે ખાનેકે લીયે રવાના કી જાતીથીં જબ શહેઝાદા નરસીકા કેમ્પ લૂટા ગયા તો વહાં વોહ ખાસ ખજુરેં ભી પાઇ ગઇં જો અભી મદાયન કો ઇરસાલ કી નહીં ગઇથીં. અબુઉબૈદા રદી૦ ને ખજુરેં અપને લશ્કરીયોંમેં તકસીમ કીં ઓર કહા–

" મેરે ભાઇઓ અલ્લાહ તઆલાને તુમકો શાહીખાના અતા કીયા હય, ખાઓ ઓર અલ્લાહતઆલાકા શુક્ર અદા કરો. " ફિર ઉન્હોંને માલેખુમુસકે હમરાહ કુચ્છ ખજુરેં ખલીફએસાની રદી૦ કી ખિદમતમેંભી ઇરસાલકીં ઓર લિખખા કે–

" આપ દેખેં અલ્લાહ તઆલાને મોમિનોંકો વોહ ચીઝ ખાને કો દી હય જો અબતક સિર્ફ શાહાને ઇરાન ખાતે થે. આપ ઇનકો ચખેં ઓર ઉસકી લઝઝતકા અંદાઝા લગા લેં. હમ અલ્લાહતઆલાકા હઝાર હઝાર શુક્ર અદા કરતે હંય કે ઉસને મેહેઝ અપને ફઝલો કરમસે હમકો શાહાના ખાને ઓર નેઅમતેં અતા ફરમાઇ હંય. "

પુલકી લડાઇ

ચાબાન ઓર નરસીકી શિકસ્તોંસે મદાયનમેં સખ્ત ઘબરાહટ ફેલ ગઈ ઓર મલેકએ ઇરાનને અપને નામી ઓર મુમતાઝ જરનેલ બહેમનકો કહા કે-

" એહલે અરબકી શોખી બઢતી જાતી હય. મુત્વાતિર ફુતુહાતસે ઉનકે હોસલે ઝિયાદા હો ગયે હંય અબ ઈસિકે સિવા કોઇ ચારા નહીં કે તુમ ખુદ મયદાનમેં જાઓ ઓર ઉન અરઓંકો નેસ્તો નાબુદ કરો " ઇરાનકા કોમી ઝંડા ચાઅને દુરફિશેકાદયાની બડે બડે માઅરિકોં મેં ખુસુસન જબ ખુદ શાહે ઇરાન મયદાને જંગમેં જાયા કરતા થા ફોજકે હમરાહ ભેજા જાતા થા ઓર ઉસકી વજેહસે ઇરાની સિપાહીયોંમેં બડા જોશ પયદા હોતાથા ઓર વોહ અલમકે નીચે બડી જાંબાઝીકે સાથ લડા કરતે થે. યેહ ઝંડાભી બતોર ફતેહ મંદીકી અલામતકે બેહેમન કે હવાલે કીયા ગયા ઓર ઉસ્કો કહા કે- " કોમ ઓર મુલ્કકી ઇઝઝત તુમારે હાથમેં દી જાતી હય અબ યેહ તુમારા ફર્ઝ હય કે ઈસ કોમી નિશાનકો ઝલીલ ન હોને દો બલકે ઉસકા જાહોજલાલ ઓર ઝિયાદા કરો, " તીસ જંગજુ હાથી ભી બહેમન કે હમરાહ કીયે ગયે ઓર તીસ હઝાર લશ્કર ઉસકે માતેહત દેકર ઉસકો રૂખસત કીયા ગયા. બહેમન બડા જહાંદીદા જરનેલ થા. ફોજ ઓર દરબારકો ઉસપર બડા એતેબાર થા.

વોહ બડે કરોંફ્રકે સાથ એહલે અરબકે મુકાબિલેપર રવાના હુઆ. ઔર બાબુલકે કરીબ દરિયાએ ફુરાતકે મશરિકી કિનારેપર લશ્કર ઉતાર દીયા. અબુઉબેદા રદી૰ ભી નવ હઝાર લશ્કર કે સાથ ફુરાતકે મગરિબી સાહેલપર ઉતર પડે. કુચ્છ દિનતક દોનોં લશ્કર દરિયાકે આરપાર પડે રહે. બહેમન તજરૂબેકાર જરનેલ થા. ઉસ્કા મનશા યેહ થા કે અરબી ફોજ દરિયા ઉબૂર કરે. ઉધર મસના રદી૰ કી યેહ મનશાથી કે વો ઉબુર કરે મગર લશ્કરકી કમાન મસના રદી૰ કે હાથ મેં ન થી. લશ્કરકે સિપેહસાલાર અબુઉબેદા રદી૰ થે ઔર મસના રદી૰ ઉનકે માતેહત થે. જબ કુચ્છ દિન ઇસીતરાહ ગુઝર ગયે તો અબુઉબેદા રદી૰ ને અપને હમરાહીયોંકો કહા કે–

“ ઇરાની લશ્કર તો ઇસપાર આતા નહીં હમ કબતક ઇસકા ઇંતિઝાર કરતે રહીંગે. કયોં ન હમ ઉસપાર જાકર ઇરાનીયોં પર હમલા કરેં ” મસના બિન બિન હારિસ રદી૰ ને કહા કે–

‘ ઉસપાર દુશ્મનકે પસંદીદા મયદાનમેં જાકર મુકાબિલા કરના અચ્છા નહીં. મુનાસિબ યેહી હય કે હમ ઇસ જગે ઇંતિઝાર કરેં. ઇરાની લશ્કર ખુદબખુદ તંગ આકર ઇસપાર આયગા ઔર હમ અચ્છી તરાહ ઉસકા મુકાબિલા કર સકીંગે. ” અબુઉબેદાને કહા–

“ મેં ઝિયાદા ઇંતિઝાર નહીં કર સકતા. લશ્કરે ઈસ્લામ એક અરસેસે ઇરાકમેં વારિદ હય. જીસ કદર ઈલ્લાકા ખાલિદ બિન વલીદ રઝી૦ને ફતેહ કીયાથા હમ ઉનસે એક ઇંચ ભી આગે નહીં બઢે. આ જાકર ફુરાતકે કિનારોંમેં મહેદુદ રહે હંય. બર ખિલાફ ઈસકે હમારે ભાઈયોંને શામમેં બડી ફુતુહાત હાસિલ કી હંય ઓર ખાલિદ રઝી૦ કી તારીફેં લોગોંકી ઝબાનપર જારી હંય હમ કબ તક ઇસ હાલતમેં પડે રહેંગે. મેરી રાય યેહ હય કે હમ દરિયા કે પાર જાકર ઈરાનીયોંકો શિકસ્ત દેં ઓર ફિર મદાયનપર ચઢાઈ કર દેં તાકે યેહ આયેદિનકી લશ્કર કુશી મોકુફ હો. ઓર ઇરાની સલતનતકા ઝોર ટુટ જાયે. મેં ઇરાનીયોંપર યેહ સાબિત કરના નહીં ચાહતા કે હમ ઉસસે ડર ગયે હંય ઓર ઉનકી કસરતસે ખોફ ખાકર ઉનપર હુમલા નહીં કરતે. ” મસના રઝી૦ ને ઈસકે જવાબમેં કહા.

“ યેહ ડરકી બાત નહીં. બલકે મહારતે જંગકી બાત હય. હરએક સિપેહસાલાર લડાઇકે લીયે અપને મુફીદ મયદાન તલાશ કરતા હય. હમ ઈસ મયદાનકો છોડ કર દુશ્મનકે મયદાનમેં કયું લડને જાયેં ? જહાં ઉસને મહેફુઝ મકામ અપને કબઝેમેં કીયે હુએ હંય ઓર હર તરાહ અપને બચાવકા ઇનતિઝામ કર રખ્ખા હય. મેરી

સલાહ માનો તો ઔર પીછે હઠ જાઓ. ઇરાની લશ્કર ખુદ બખુદ નાચાર હોકર હમારે પીછે પડેગા ઔર હમ ખુલ્લે મયદાનમેં ઇસકે સાથ ખુબ મુકાબિલા કરીંગે. "

સાબિત બિન કયસ રદી૦ ને જો એક મુમતાઝ બદવી સહાબીથે મસના રદી૦ કી રાયકે સાથ ઇત્તિફાક કીયા. દીગર સરકરદા આદમીયોંનેભી મસના રદી૦ કી રાય કી તાઇદિકી. મગર અબુ ઉબેદા રદી૦ ને ઉનકી સલાહ ન માની ઔર કહા કે—

" મુઝસે તો યેહ બરદાશ્ત નહીં હો સકતાકે દુશ્મન મુકાબિલેપર આયા હો ઔર હમ યહાં બયઠે ઉસકા ઇંતિઝાર કરતે રહેં. " ઇસિપર સબ ખામોશ હો ગયે. કયોંકે અબુ ઉબેદા રદી૦ સિપેહસાલાર થે ઔર ઉનકે સાથ ઝિયાદા તકરાર કરના મુનાસિબ ન થા. અબુ ઉબેદા રદી૦ ને ઉસી વકત હુકમ દીયા કે " દરિયાપર કિશ્તીયોંકા પુલ બાંધા જાયે. જબ પુલ તૈયાર હો ગયા તો અબુ ઉબેદા રદી૦ ને લશ્કરકો પાર જાનેકા હુકમ દીયા. ઇરાનીયોંને મુઝાહિમતકી મગર એહલે અરબ સીનાઝોરીસે પાર હોકર ઇરાનીયોંકે મુકાબિલ જા ખડે હુએ. ગો અબુઉબેદા રદી૦ કે સાથ સિર્ફ નવ હઝાર ફોજથી મગર ઉસકે લીયેભી મયદાને જંગ વસી ન થા. બહેમનનેનીમ દાયરેકી શિકલમેં અપના કેમ્પ ફેલાકર સામને મયદાન બહોત થોડા છોડ

દીયા થા. ઓર લશ્કરકી અગલી સફમેં હાથી ખડે કર રખ્ખે થે. જબ અરબ સવારોંને હમલા કીયા તો ઈરાનીયોંને હાથી આગે બઢા દીયે, અરબી ઘોડે હાથીયોંકો દેખકર મુંહ મોડને લગે. સવારોંને હરચંદ ઉને સંભાલા મગર ન સંભલે. ઈસપર અબુઉબેદા રદી૦ ને બઢકર કહા " ઘોડોં સે ઉતરો ઓર પાપિયાદા હાથીયોંકા મુકાબિલા કરો " બહાદુર અરબ ઘોડે છોડ કર પયદલ હો ગયે ઓર તલવારેં ખીંચીં ઓર નેઝે તાને હુએ આગે બઢે. અબુઉબેદા રદી૦ ખુદ એક ખુંખાર સુફેદ હાથી કી તરફ બઢે. પહેલે તો ઉન્હોંને ઉસકા તંગ કાટડાલા જીસકી વજેહસે હાથી કે સવાર ધમસે મએ હોદે કે નીચે આ પડે ફિર ઉન્હોંને સુબુક દસ્તી કરકે હાથીકા સૂંડ કાટડાલા. મગર વાર કરકે પીછે હટતે હુએ ઉનકા પાઉં ફિસલ ગયા ઓર વોહ ઝમીનપર ગિર પડે, હાથી ભી ઘાયલ હોકર અબુઉબેદા રદી૦ પર આ ગિરા ઓર અપને બોઝસે અબુઉબેદા રદી૦ કો કુચલ ડાલા. યેહ વાકેઆ દેખકર અબુઉબેદા રદી૦ કે હમરાહીયોંકો સખ્ત સદમા હુઆ ઓર શિદ્દત કે સાથ હમલા આવર હુએ ઓર હાથીયોં કો મારકર પસપા કર દીયા. મગર માઅન ઉસી વકત બહેમનકે ઇશારેસે ઇરાની સવાર આગે બઢે, ઓર ધમસાનકી લડાઈ શુરૂ હુઇ. એહલે અરબકે સાત અલમ બરદાર સબકે સબ સકફી યા

અબુઉબેદા રદી૦ કે કરીબી થે* યકે બાદ દીગરે કત્લ હુએ ઓર લશ્કરે અરબ તાબ ન લાકર પસપા હોના શુરૂ હુઆ. મસના રદી૦ ને જો લશ્કર કે અકબપર મુતઅઈયન થે. યેહ હાલત દેખકર દોડકર અલમ ઉઠા લીયા ઓર લશ્કરકો અપને કદમોંપર ઠયરાનેકી કોશીશ કરને લગે. મગર લશ્કરકે ઉખડે હુએ પાઉં કબ જમ સકતે થે. એહલે અરબ મયદાન છોડકર બે તહાશા સાહિલ કી તરફ ભાગે. એક મનચલે અરબને દોડકર એક કીશ્તી તોડ ડાલી ઓર કહા.

" અય મુસલમાનો! કહાં ભાગે જાતે હો પુલ ટુટ ગયા હય ઓર તુમારે ભાગનેકી રાહ કટ ગઈ હય બહેતર હય કે દરિયામેં ગર્ક હોનેકી બજાએ મયદાનમેં શહીદ હો જાઓ." મગર ઉનકી સુનતા કોન થા. મસના રદી૦ ને યેહ ઘભરાહટ દેખકર સવારોંકા એક દસ્તા હમરાહ લીયા ઓર ભાગતે હુએ સિપાહીયોંકો કહા કે—

" મેં ઈરાનીયોંકો રોકે રખતા હું તુમ પુલ મરામત કરકે આરામ કે સાથ ઉસપાર ચલે જાઓ. મગર ઘભરાવ નહી " મસના રદી૦ બડી જવાં મરદીકે

* મુખ્તાર જીસને ખલીફા અબ્દુલ મલક બિન મરવાનકે એહેદમેં હઝરત ઇમામ હુસેન અલ૦ કે ખૂનકા દાઅવા કીયાથા વોહ ઈન્હી અબુ ઉબેદા રદી૦ સકફીકા બેટા થા.

સાથ અપને હમરાહીયોં સમેત મયદાનમે ખડે હો ગયે. ઓર ઇરાનીયોંકો બડી જાંબાઝીકે સાથ રોકે રખ્ખા. બારિશકી તરાહ ઉનપર વાર પડતે રહે મગર વોહ જવાં મર્દ મઝબૂત ચટાનકી તરાહ બરાબર મયદાનમેં ડટે રહે. એક સખ્ત વાર ઉનપર પડા જીસને ઉનકી ઝિરાહ તોડ કર ઉનકો ઝખમી કર દીયા. મગર મસના રદી૦ ને કુચ્છ પરવા ન કી ઓર એક ઇંચ ભી પીછે ન હટે. ઇસ અરસેમેં અરબ સિપાહી બઆરામ પુલ પરસે ગુઝર સકતે થે મગર વોહ અયસે ઘભરા ગયે થે કે દરિયામેં કુદ કુદ કર ગિરને લગે. કુચ્છતો તયર કર કિનારે જા લગે. મગર ઝિયાદા તર દરિયાકે રવમેં બહેકર ગર્ક હો ગયે. મસના રદી૦ ને ઇતનેમેં ઇરાનીયોંકો માર કર પીછે હટા દીયા ઓર સબસે આખિર આપ પુલ પરસે ગુઝર કર મગરિબી સાહિલપર પહોંચે. ઇસકે બાદ પુલ તોડ દીયા ગયા. જબ મસના રદી૦ ને લશ્કરકો દેખા તો નવ હઝારમેંસે સિર્ફ તીન હઝાર આદમી ઉનકે સાથ રહે ગયે થે કયોંકે દો હઝાર ભાગ કર સીધે ઘરોંકો ચલ દીયે થે ઓર બાકી ચાર હઝારમેંસે કુચ્છ મયદાનમેં મારે ગયે ઓર કુચ્છ પુરાતકી નઝર હો ગયે.

યેહ એકહી શિકસ્તથી જો લશ્કરે ઇસ્લામકો શામી મીસરી ઓર ઇરાની મઆરિકોંમેં મિલી ઓર કીસી એક

ભી મઆરિકેમેં લશ્કરે ઇસ્લામને મયદાનસે મુંહ નહીં મોડા. ઓર હમેશા દુશ્મનપર ફ્તેહ પાઇ. અગર બેહમન મસના રદી૦ કા તઆકુબ કરતા તો ઉસમેં કોઇ શુબ્હા નહીં કે રહે સહે મુસલમાન ભી કત્લ હો જાતે. મગર મશીયતે એઝદી યુંથી કે ઇરાની ઇસ ફતેહકા પુરા ફાયદા હાસિલ ન કરેં. ઉસી વક્ત બેહમનકો ઇત્તિલા મિલીકે મદાયનમેં ફિસાદ બરપા હો ગયા હય. વોહ ઇતની ફોજકો ભી ગનીમત સમઝ કર મદાયનકો વાપિસ ચલા ગયા ઓર મસના રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહી ઇસકે હાથસે બચ ગયે.

મસના રદી૦ ને ગિર્દો નવાહકે કબીલોંકે નવ જવાન જમા કરકે અપને લશ્કરમેં દાખિલ કર લીયે ઓર ફિર કુચ્છ જમીઅત બના લી. એક ઇસાઈ શહેઝાદા બની તગલબ જીસકા નામ અનસ બિન હિલાલ થા મએ અપની કોમકે દો હઝાર જવાનોંકે મસના રદી૦ કે સાથ શામિલ હો ગયા, મસનાને ઇસ શિકસ્તકી ખબર ખલીફએ સાની રદી૦ કી ખિદમતમેં ઇરસાલકી. ખલીફએ સાનીને મુસલમાનોંકો જમા કરકે ખબર સુનાઇ કે—

" યેહ એક ઇબતલા થા જો અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે મોમેનોંકો પેશ આયા. તાકે વોહ મુતવાતિર કુતુહાતસે ગુરૂરમેં ન આ જાયેં ઓર સમઝેં કે ફતેહ ઓર શિકસ્ત અલ્લાહતઆલાકે હાથમેં હય. ઇસ શિકસ્તકી વજેહસે

તુમ હરગિઝ ન ઘભરાઓ ઓર અલ્લાહ તઆલાપર કામિલ ભરોસા રખકર ફિર મયદાનમેં જાઓ. યકીન રખ્ખોકે અંજામ કાર તુમકો ફતેહ હાસિલ હોગી ઓર અલ્લાહતઆલા તુમકો ઉસ સર ઝમીનકા માલિક બનાયેગા."

જો લોગ મયદાનસે ભાગકર મદીનેમેં ગયે થે વો મારે શર્મકે ઘરોમેં છુપે રહેતે થે. હઝરત ઊમર રદી૦ કો જબ ઈસ બાતકી ઇતતિલાઅ મિલીતો આપને અયલાન જારી કીયા કે "જો સખ્સ મયદાનસે ભાગ આયે હુંય વોહ શર્મ કે મારે ઘરોંમેં છુપતે ન ફિરેં, બલકે અપની ગલતીકી ઇસલાહ કરેં ઓર અલ્લાહ તઆલાસે અપના કુસુર મુઆફ કરાને કે લીયે વો ફિર મયદાને જંગમેં જાયેં ઓર અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલે અકરમ સલ૦ કી ખુશનુદી હાસિલ કરેં." યેહ અયલાન સુનતેહી સબલોગ ઘરોંસે નિકલકર ખલીફએસાની રદી૦ કી ખિદમત મેં આયે, હઝરત ઊમર રદી૦ ને ઉનકો દીલાસા દીયા ઓર કહા કે—

"અલ્લાહતઆલા ગફુરૂરરહીમ હય ઓર તુમારા કુસુર મુઆફ કરેગા. ફિર મેં તુમકો ઇરાકમેં ભેજતા હું તાકે તુમ અલ્લાહકો રાઝી કરનેકા મોકા પાઓ."

ઇસકે બાદ હઝરત ઉમર રદી૦ ને સબકો મયે ઓર લોગો કે જો ઇરાકમેં જાના ચાહતે થે જરીર બિન અબદુલ્લા

(યહુલી) કી માતેહતીમેં જો એક બદવી સરદાર થે. ઈરાનકી તરફ રવાના કર દીયા. ઉનકે પહોંચને પર **મસના** રદી૰ કી તાકત મઝબૂત હો ગઈ ઓર ઉન્હોંને ફિર ઇરાક ઓર હીરાપર અપના તસલ્લુત જમા લીયા.

જંગે બવેબ

જબ બહેમન મુઝફ્ફર વ મનસુર મદાયનમેં પહોંચા તો દરબારે ઇરાનને બડી ખુશી મનાઇ ઓર બહેમનકી બડી તઆઝીમો તકરીમકી ઓર ઉન્હોંને સમઝા કે એહલે અરબ ઈસ શિકસ્ત કે બાદ ઈરાકકા રૂખ ન કરીંગે. મગર થોડે દિન બાદ ઈનકો ઇત્તિલાઅ પહોંચી કે એહલે અરબકા ઓર લશકર ઈરાકમેં આ પહોંચા હય ઓર ઉન્હોંને ફિર ઇરાક ઓર ઉસકે ગિર્દોનવાહ પર તસલ્લુત કરકે રિઆયાએ ઇરાનકો અપના મુતીઅ બના લીયા હય. ઈસપર દરબારને **મહેરાન** બિન મહેરવીયા હમદાની કો એહલે અરબકી સરકોબીકે લીયે રવાના કીયા. **મસના** રદી૰ ભી ઇત્તિલાઅ પાકર મયે જરીરકે હીરાસે નિકલે ઓર બવેબકે મયદાનમેં આયે. ફુરાતકે મગરિબી સાહિલપર જીસકે મુતતસિલ બાદ અઝઆં શહેર કુફાકી બિના રખ્ખી ગઈ, અપના કેમ્પ લગાયા. **મસના** રદી૰ પહેલે ભી મોહતાત જરનેલ થે. **લેકીન** અબ **ખલીફએ** સાની રદી૰ કા ઉનકો સરીહ હુકમ પહોંચા થા કે આયંદા કભી દરિયાકે મશરિકી કિનારે

પર જંગ ન કરના, તાકે પસપા હોતે વકત અહેલે ઇસ-
લામકો ફિર અયસી મુસીબતકા સામના ન હો, ઓર
સિપાહી દરિયામેં ગર્ક નહોં. બલકે મયદાને જંગ અયસા
તલાશ કરના કે ખુદા ન ખ્વાસ્તા હઝીમતકે વકત બઆસાની
અરબકી સરહદમેં લશ્કર આ સકે ઓર દુશ્મનકી મારસે
બચ રહે. બવેબકા મયદાન નિહાયત વસીઅ થા ઓર
ઝુરૂરતકે વકત ઈસ્લામી લશ્કર બઆસાની કીસી ખતરેમેં
પડનેકે હટ સકતા થા.

મસના ઈસી મુકામપર ઇન્તિઝાર કર રહે થે કે
મહેરાન અપના લશ્કર લીયે હુએ ફુરાત કે મશરિકી કિનારે
પર પહોંચા. મગર વોહ બહેમનકી તરાહ મોહતાત જનરેલ
ન થા. ઉસને કેમ્પ પહેલે તો શરકી સાહિલપરહી રખખા.
મગર દુસરે દિન દરિયાપર પુલ બાંધકર બવેબકે મયદાનમેં
આ પહોંચા. મસના રદી૦ ને દરિયાસે ગુઝરતે વકત ઈરાની
ફોજકી બિલકુલ મુઝાહિમત ન કી ઓર ઉનકો બે તકલ્લુફ
મયદાનમેં આને દીયા. મહેરાનને ફોજકો આરાસ્તા કરકે
મયદાનમેં ખડા કીયા ઓર અપને લશ્કરકો લડાઇકે લીયે
સખ્ત ઈશ્તિઆલ દિલાયા.

ઉધર મસના રદી૦ ને લશ્કરકો તરતીબસે મયદાન મેં
નિકાલા ઓર તમામ ફોજમેં ફિરકર ઉનકો નસીહતકી કે—

" ઇરાની ગુઝસ્તા ફ્તેહપર બડે નાઝાં હુંય, ઉનકે હોસલે બઢે હુએ હુંય, આજ તુમ મયદાનસે એક કદમ પીછે ન હઠના ઓર બનિસ્બત મયદાન છોડને કે કટકર મર જાના કબૂલ કરના, તુમારા ફર્ઝ હય કે, પિછલી શિકસ્તકી બદનામી કો જો એહલે ઇસ્લામકે નામ આયદ હુઇ હય આજ ધો ડાલો ઓર દુશ્મનોંકો દિખાદો કે વોહ એક ઇત્તિફાકીયા લગઝિશથી. જો તુમસે સરઝદ હુઈ, વરન તુમ ઇસલામકે નામપર જાન કુરબાન કરનેમેં દરેગ નહીં કરતે. અગર આજકા મયદાન તુમને માર લીયા તો ઇરાનીયોંકે હોસલે પસ્ત હો જાઇંગે ઓર હમ બઢતે હુએ ઉનકે ઘર તક જા પહોંચીંગે. પહેલી તકબીરપર તુમ હથિયાર સીધે કરના દુસરી તકબીર પર હમલા કરને કે લીયે તૈયાર હોજાના ઓર તીસરી તકબીર પર હમલા કર દેના. " યેહ નસીહત કરકે મસના રદી૦ આપ ફોજમેં અપની જગેપર આકર ખડે હો ગયે. ઓર ઉન્હોંને તકબીર બુલંદ કી. મસના રદી૦ ને દુસરી તકબીર ન કહીથી કે ઇરાની ફોજને હમલા કર દીયા. ઇસલામી લશ્કરને ભી કદમ ઉઠાયે મગર મસના રદી૦ ને ઉનકો ડાંટા ઓર કહા—

" ઘભરાકર હમલા ન કરો, જમકર ખડે રહો. ઇરાનીયોંકો આગે આને દો. જબમેં તીસરી તકબીર કહું ઉસ વકત તુમ યક બારગી હમલા કરદેના. " ઇરાની વસ્તે

મયદાનમેં પહોંચે થે કે મસના રદી૦ ને તીસરી તકબીર કહી. ઇસલામી લશ્કર બગોલે કી તરાહ હમલા આવર હુઆ. મગર ઇરાનીયોંને ઉનકે હમલેકો બડે હોસલે કે સાથ સંભાલા ઓર ખુબ જમકર લડને લગે. યહાંતક કે અરબ સિપાહી પસપા હોને લગે. મસના રદી૦ ને ઝોરસે લલકારા કે "મુસલમાનો! આજ ખરાબી ન દિખાના ઓર મયદાન ન છોડના" મગર ઇરાની ઉનકો બરાબર દબાતે આ રહેથે. ઇસપર મસનાને ઇસાઇ શહેઝાદેકો કહા કે "આઓ હમ તુમ મિલ કર હમલા કરેં." અનસ બિન હિલાલને મએ અપને દો હઝાર જંગજુ સિપાહીયોંકે મસના રદી૦ કે ચીદા સિપાહીયોંકે હમરાહ હમલા કીયા ઓર ઇસ શિદ્દતકે સાથ લડાઇકી કે ઇરાની જો એહલે ઇસ્લામકો દબાતે આ રહેથે પીછે હઠને લગે. મગર મહેરાનને અપને લશ્કરકો ઝોરસે લલકારા ઓર ઇરાની ફિર શિદ્દતકે સાથ લડને લગે. ઓર મુસલમાનોંકો અયસા દબાયાકે બા વુજુદ મસના, અનસ ઓર મસઉદકી જાં બાઝીકે મુસલમાનોંકે પાઉં ઉખડ ગયે. મસના રદી૦ ને ફિર ઉનકો પુકરા કે "અય મુસલમાનો! કહાં ભાગે જાતે હો? તુમારે સરદાર તો જાન દેનેપર આમાદા હુંય ઓર તુમ મયદાન છોડતે જાતે હો." મુસલમાન ફિર ગેરત ખાકર પલટે ઓર ઘમસાનકી લડાઇ શુરૂ હુઈ. ઇતનેમેં મસઉદ રદી૦ જો મસનાકે ભાઇથે ઓર જાનતોડ લડાઈ લડ રહેથે. સખ્ત ઝખમી

હોકર ગિરે. ઉનકે ગિરનેપર ફિર મુસલમાનોંમેં બેદિલી ફયલી. મગર મસના રદી૦ ને કહા કે—

" મુસલમાનો, દેખો, બહાદુર અયસેહી જાન દીયા કરતે હંય. ઓર ઇસ તરાહ અલ્લાહકી ખુશનુદી હાસિલ કરકે બહેશ્તકી નેઅમતોંકે હકદાર બનતે હંય. તુમ ભી ઇસ તરાહ મયદાનમેં કટ જાઓ ઓર અપના નામ કર જાઓ. ખબરદાર ઇસલામી અલમકો શિકસ્ત ન હો. યેહ અલમ જીસકો ખુદાને બુલંદ કીયા હય દુશ્મનોંકે સામને ઝલીલ ન હો." મસના રદી૦ ને અપને ભાઇકો ઉઠાકર લશ્કરકે પીછે લિટા દીયા ઓર આપ ફિર દાદે શુજાઅત દેને લગે. ઇસાઇ શહેઝાદા, અનસ બિન હિલાલ ઓર ઉનકે હમરાહી બની તગલબ બડી જવાં મરદીસે લડતે રહે. આખિર અનસભી ઘાયલ હોકર ગિરે. મસના રદી૦ ને ઉનકો ભી ઉઠા કર અપને ભાઇકે પાસ લિટા દીયા. ઓર આપ ફિર મુઆરિકેમેં શરીક હો ગયે. લડાઇ અભી ઝોર પરથી. બહોતસે ઇરાની પહેલવાન અજલકે લુકમા હો ચુકેથે મગર મહેરાન બરાબર ઉનકો ઉભારે જાતા થા, ઓર ખુદ મયદાનમેં બડી બહાદુરીસે લડ રહાથા ઇતનેમેં બની તગલબકે એક મન ચલે નવ જવાનને પુછા કે " મુઝે બતાવ કે ઇરાની લશ્કરકા સિપેહસાલાર કહાં હય." ઉસકો બતાયા ગયા કે વોહ ઇરાની અલમકે આગે જો પહેલવાન લડ રહા હય

ચોહી ઉનકા સિપેહ સાલાર હય. ઉસપર નવ જવાન તગ લબી અપની સફેં ચીરકર આગે બઢા ઓર જાતેહી મહેરાનપર લપક કર ઇસ શિદ્દતકા વાર કીયા કે મહેરાન ઘાયલ હોકર ઘોડેસે ગિર ગયા. નવ જવાન તગલબી અપને ઘોડેસે ઉછલ કર મહેરાનકે ઘોડેપર જા બયઠા ઓર ઝોરસે પુકારા.

" મેં બની તગલબકા લડકા હું ઓર મેંને ઇરાની અમીરકો કત્લ કીયા હય " મહેરાનકે કત્લ હોનેપર ઇરાની ફોજકે છકકે છુટ ગયે. ઓર વો બેદિલ હોકર પસપા હોને લગી મસના રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહી ઉનકે પીછે પડે. કીસી મનચલે અરબને હવાકી તરાહ ઘોડા દુડાકર ઓર દરિયાકે કિનારે પહોંચકર પુલ કાટ દીયા. જબ ઇરાની પીછે હટતે હુએ પુલ તક પહોંચે તો પુલ કટા હુઆ પાયા. વો અપની જાનસે માયુસ હોકર ફિર પલટે ઓર ખતરનાક મુકાબિલા કીયા. એહલે અરબને ઉનકો બે દરેગ કત્લ કરના શુરૂ કીયા. મગર અરબકે ભી દો હઝાર સીપાહી કામ આયે. લડાઇ રાત તક જારી રહી યહાં તકકે તમામ ઇરાની ફોજ ઢેર હો ગઇ. શાયદ કોઇ ઉનમેંસે બચકર નિકલ ગયા હો. વરના સબકે સબ બડી હિમ્મત ઓર જવાં મરદીકે સાથ લડતે હુએ મયદાનમેં કત્લ હો ગયે. મસના રદી૦ ને પુલકે તોડ જાને પર નારાઝગીકા ઇઝહાર કીયા ઓર કહા કે—

" દુશ્મનકે ભાગનેકા રાસ્તા કાટના નહીં ચાહીએ. અગર ઉનકો રાસ્તા મિલજાતા તો વોહ ભાગકર નિકલ જાતે ઓર માયુસ હોકર હમસે ન ઉલઝતે ઓર હમારે ઇતને હઝાર આદમી ઝાયે ન હોતે." ઇસ મયદાનમેં ઈસ કસરતસે ઇરાની મારે ગયે કે એક એક અરબને કમ અઝ કમ દસ દસ ઇરાની કત્લ કીયે થે. એક અરસે દરાઝ તક વહાં હડડીયોંકે ઢેર નઝર આતે દિખાઇ દેતે રહે. ઓર કુફેકે બશિંદે આતે જાતે ઉનકો દેખકર હયરાન હુઆ કરતે થે.

ફતેહકે બાદ મસના રદી૦ ને અપને ભાઇ ઓર ઈસાઈ શહેઝાદેકી લાશોં પર ખડે હોકર કહા " મુઝે ઇનકી મોતકા સખ્ત સદમા પહોંચા હય મગર ઇસકે સાથહી મેરા દિલ યેહ ખુશી મહેસુસ કરતા હય કે ઉન્હોંને બડી બહાદુરી ઓર સાબિત કદમી કે સાથ જંગકી ઓર અપની કોમપર જાનેં નિસાર કરદીં. અલ્લાહ તઆલા ઇને ગરીકે રહેમત કરે. "

ઇસકે બાદ માલે ગનીમત જમા કીયા. બેશુમાર ગલ્લા મવેશી ઓર નકદ ઉનકે હાથ આયા. મસના રદી૦ ને ઉસ લડાઇમેં યેહ અહેતીયાતભી કરલીથી કે લશકરકે અયાલો અતફાલકો મયે ફાલતુ સામાન કે મયદાનસે દુર ફાસલેપર ભેજ દીયા થા. જબ એક દસ્તા ફોજ ગલ્લા ઓર માલે મવેશી લેકર ઓરતોંકે કેમ્પકી તરફ ગયા તો અરબ ઓરતેં

દુરસે ઉનકો દુશ્મન ખ્યાલ કરકે મુસલ્લાહ હોકર સફમેં ખડી હો ગઇં ઓર દુશ્મનકે સાથ લડાઇકે લીયે તૈયાર હો ગઇં. મગર અફસરે ફોજને આગે બઢકર ઉનકો ફતેહકી મુબારકબાદી દી, ઓર કહા કે " બેશક બહાદુરોંકી ઓરતેં અયસીહી બહાદુર હોની ચાહીયેં કે અપની હિફાઝતકે લીયે સિના સિપર હોજાયેં. લો, યે ગલ્લા ઓર માલ તુમારે લીયે અમીરે લશ્કરને ભેજે હુંય. ખુબ ખાઓ ઓર અલ્લાહ તઆલાકી નેઅમતોંકા શુક્રીયા અદા કરો. "

મસના રદી૦ ને ફોજકે દસ્તે તજવીઝ કરકે ફુરાતકે પાર મશરિકી જઝીરેમેં મુખતલિફ શહેરોંમેં ભેજે ઓર ઇસિ તરાહ દરિયાએ દજલા ઓર ફુરાતકે દરમ્યાની ઇલાકે પર ભી એહલે ઇસલામકા કબઝા હો ગયા.

બાબ ૪

જંગે કાદસીયા.

સને ૧૪ હિજરી ઉલ મુકદ્દસ

જબ ઇરાની જરનેલ મહેરાનકે કત્લ ઓર ઇરાની લશ્કર કે નેસ્તો નાબૂદ હોનેકી ઇત્તિલાઅ મદાયનમેં પહોંચી તો મદાયનમેં એક કહેરે આમ મચ ગયા. ઓર મલેકા ઓર ઉસકે મુસાહિબોંપર સન્નાટેકા આલમ છા ગયા. ઈન્હેં હરગિઝ યેહ ઉમીદ નથી કે પુલકી લડાઇકે બાદ એહલે અરબ ઇતની જુરઅત દિખાઇંગે કે ઈરાની ફોજમેંસે કીસીકો ભી ઝિંદા ન છોડીંગે ઓર મહેરાન જયસે દિલાવર જરનેલ ઓર દીગર નામી પહેલવાનોંકો સરે મયદાન કત્લ કરકે ઇરાન જયસી ઝબરદસ્ત સલતનતકો નીચા દિખાઇંગે. ઈસી હયરાનીમેં ઇરાની સરદાર ઓર મુસાહિબ ઇસ નતીજે પર પહોંચે કે ઇરાનકો જો ઝિલ્લત ઓર ખ્વારી એક બદદુ કોમકે હાથસે પહોંચી હય ઉસકી વજેહ સિવા ઇસકે ઓર કોઈ નહીં હો સકતી કે ઇરાનકે તખ્તપર એક અવરત હય. ઓર ઉસકે બજાયે કોઈ મર્દ બાદશાહ નહીં જો બનફ્સે નફીસ મંયદાનમેં જાકર ઉન બદદુઓંકો હલાક કરે ઓર ઇરાનકી ઈઝ્ઝત અઝસરે નવ કાયમ કરે.

વોહ અબ ઈસ ફિક્રમેં હુએ કે શાહી ખાનદાનકા કોઈ નવ જવાન લડકા તલાશ કરકે ઉસકો ઈરાનકે તખ્ત પર બિઠાયેં. મગર ખુસરૂ પરવીઝકે બેટે શેરૂને બાપકો કત્લ કરને કે બાદ કરીબન સબ ભાઈયોં ઓર કરીબી રિશ્તેદારોંકો કત્લ કર દીયા થા. ઓર કીસીકો ઝિંદા ન છોડા થા. ઈતિનેમેં એક ઓર નાઅંદેશીદા વાકેઆ પેશ આ ગયા જો મલેકએ ઈરાનકી જલ્દ હલાકતકા બાઅસ હુઆ.

ફૅરરૂખઝાદ ખુરાસાનકા હાકિમ ઓર ઈરાનકા કોમી મારશલ મલેકા અરઝમીયા દુખ્ત પર આશિક થા ઓર ચાહતા થા કે કીસી તરાહ મલેકા ઈસકે સાથ શાદી કરે તાકે ઉસકો યા ઉસકે બેટેકો ઈરાનકે તખ્ત પર બયઠનેકા મોકા મિલજાવે. જબ અરઝમીયા દુખ્ત ઈરાનકે તખ્તપર બેઠી તો સાલ ખુરદાહ ફૅરરૂખઝાદ ને ઉસકો અપના ઈશ્ક જતાયા. મલેકા પહેલે તો અપને આપકો કમઝોર પાકર ખામોશ રહી મગર જબ ઈસકી તાકત મઝબુત હોગઈ તો ફૅરરૂખઝાદસે કિનારા કરને લગી. મગર ફૅરરૂખઝાદ અપને ઈશ્કકી ધુનમેં તરક્કી કરતા ગયા. મલેકએ ઈરાન એલાનીયા ઉસકી મુખાલેફત ન કર સકતી થી. કયોંકે વોહ એક તાકતવર આદમી થા ઓર દીગર સરદારોં પર ઉસકા રઓબ ગાલિબથા. મગર દિલસે ઉસકો સખ્ત નાપસંદ કરતીથી. એક રાત ફૅરરૂખઝાદ કીસી તરકીબસે મલેકાકે ખાસ કમરેમેં

જા નિકલા ઓર મલેકાકો ઝબરદસ્તી કાબુમેં લાના ચાહા. મલેકાને ઉસકો દેખતેહી શોર મચાયા. ઉસકી આવાઝ સુનકર મુહાફિઝ સિપાહી દોડે આયે ઓર મલેકાને તએશમેં આકર મુહાફિઝોંકો હુકમ દીયા કે “ ફરરૂખઝાદકો ગિરફતાર કરકે કત્લ કરદો. ” મુહાફિઝોંને મલેકાકે હુકમકી તામીલમેં જલ્દી કી ઓર ફરરૂખઝાદકો ઉસીવકત પકડકર કત્લ કરડાલા.

ફરરૂખઝાદકા બેટા રૂસ્તમ જો નામી પહેલવાન ઓર જરનેલ થા. ઇસ ખબરકે સુનતેહી આગ બગોલા હો ગયા. ઓર ઉસને ફવરન શાહી મહેલકા મુહાસિરા કર લીયા. ઉમરા જો પહેલેહી મલેકાકો મઆઝુલ કરનેકી ફિક્રમેં થે રૂસ્તમકે સાથ શામિલ હો ગયે. રૂસ્તમને મહેલપર કબઝા પાકર મલેકાકો ગિરફતાર કીયા ઓર ઉસકી સખ્ત બે ઇઝ્ઝતી કરકે ઉસકો કત્લ કર દીયા.

ફિર બાદશાહ કે લીયે તલાશ શુરૂ હુઈ. બડી જુસ્તજુ કે બાદ યે માલૂમ હુઆ કે ખુસરૂપરવીઝકા એક પોતા જીસકા નામ યઝદેજર્દ હય શહેર અસ્તખરમેં ઝિંદગી બસર કર રહા હય. ઉસકો ફિલફોર બુલાકર રૂસ્તમને તખ્તે ઇરાનપર બિઠા દીયા. ઉસકી ઉમર ઉસ વકત ઇક્કીસ સાલકી થી. યઝદેજર્દ કે તખ્તપર બયઠતેહી ઇરાનીયોંમેં કોમી જોશ પયદા હો ગયા ઓર સબને બાદશાહકી ઇતા-

અત ઓર ફરમાં બરદારીકી કસમ ખાઈ. યઝદેજર્દને રૂસ્તમકો તમામ અફવાજકા સિપેહસાલર મુકર્રર કીયા. ઉસને સબ ફોજી સરદાર બુલાયે ઓર ઉનકો કહાકે “ ઇરાનીયોં પર એક ગેર કોમ હમલા આવર હુઇ હય. આબ હમ સબ બાહમી રિકાબત ઓર અદાવતકો દુર કરકે ઇતતિફાક કે સાથ ઉસ અજનબી બલાકો દફે કરેં. કયોં કે અગર અરબકે બદદુ ગાલિબ આયે તો કીસીકી અમારત ઓર સરદારી ન છોડીંગે, ઓર હમ સબકો પીસ ડાલીંગે.” હુરમઝાન જો અહેલવાઝ કા હાકિમથા ઉસ્કો ઓર બહેમન વગેરા નામી જરનેલોંકો રૂસ્તમને અપને સાથ મિલા લીયા ઓર સબને કસમ ખાઈ કે વોહ રૂસ્તમકી ઇતાઅત કરીંગે ઓર જીસ તરાહ હો સકે એહલે અરબકો મુલ્કસે દુર કરદેંગે. રૂસ્તમ ફિર એક ઓર ચાલ ભી ચલા. ઉસને ઉસ તમામ ઈલાકોંમેં જો એહલે અરબકે કબઝેમેં આચુકે થે આદમી ભેજ કર લોગોં કો ઉકસાયા કે વો નયે શાહે ઈરાનકી ઇતાઅત કરેં ઓર અરબોંકો જહાં પાયેં કત્લ કર ડાલેં. કયોંકે વોહ અનકરીબ એક જરરાર લશ્કરસે અરબી લસ્કરકો નેસ્તો નાબુદ કરદેગા. ઇસતરાહ ઉસને જગે જગે શોરિશ બપા કરદી ઓર રિઆયાકો અપના તરફદાર બના લીયા. ઇસ કામસે ફરાગત હાસિલ કરકે ઉસને તમામ ઈલાકોંસે ચીદા ચીદા સિપાહી તલબ કીયે ઓર બાદશાહકો કહાકે “ જબ તક ગેરમાઅમુલી કોશિશ ઓર કસીર લશ્કર ફરાહમ કરકે

અરબોંકા મુકાબિલા ન કીયા જાયગા તબ તક એહલે અરબપર ફતેહ હાસિલ ન હોગી.” ઇસપર શાહી હુકમ ફારિસ્તાન, તિબરિસ્તાન, માઝિંદરાન, ઓર તુર્કસ્તાન વગેરામેં ભેજા ગયા કે ચીદા ઓર જંગજુ સિપાહી મયદાનમેં જલ્દ રવાના કીયે જાયેં.

જબ મસના રદી૦ કો યઝદેજર્દકી તખ્તનશીની, રૂસ્તમકી સિપેહસાલારી, ઉસકી ફોજી તૈયારી ઓર મફતુહ ઇલાકે મેં શોરિશકી ઇત્તિલાઅ મિલી તો ઉન્હોંને ખલીફએ સાની રદી૦ કી ખિદમતમેં ઇત્તિલાઅ ભેજી કે “ ઈરાનમે એહલે અરબકે ખિલાફ બડી તૈયારી શુરૂ હુઇ હય ઓર કોઈ શુબાહ નહીં કે ઇસ દફા ઈરાની ફોજ બડે સામાન ઓર અઝમકે સાથ આયગી ઓર વોહ હમકો ઇરાકસે નિકાલનેકી જાનતોડ કોશિશ કરીંગે. ઇસલીયે આપ ભી ઇસ મોકેપર અરબસે ચીદા ચીદા જવાન રવાના કરેં તાકે ઇરાનીયોંકા અચ્છી તરાહ મુકાબિલા કીયા જા સકે. અગર અલ્લાહ તઆલાને એહલે ઇસ્લામકો ઇસ દફા ઈરાનીયોંપર ફતેહ દી તો ફિર ઈરાનકી તાકત ટુટ જાયગી ઓર હમકો મદાયનપર ચઢાઇ કરના આસાન હો જાયગા. મદાયનકા ફતેહ કરના હમારે લીયે નિહાયત ઝુરૂરી હય, કયોંકે જબતક મદાયન હમારે કબઝેમેં નહીં આતા તબ તક હમકો ઈરાકે અરબીમેં આરામસે બયઠના નસીબ ન હોગા.”

હઝરત ઊમર રદી૦ને યેહ ખત પઢકર ફુન્છ તાઅમ્મુલ કિયા. ફિર અકાબિર અસહાબ કે સાથ મશવિરા કીયા. સબને મસના રદી૦ કી રાયકે સાથ ઇત્તિફાક કીયા. ઇસપર હઝરત ઉમર રદી૦ ને તમામ અરબમેં અયલાન કર દીયા કે—

" ઇરાકમેં ઇરાનીયોંકા મુકાબિલા કરને કે લીયે જો લોગ જાના ચાહેં વોહ મદીનેમેં આકર જમા હોં. " યેહ અયલાન કરકે હઝરત ઊમર રદી૦ હજકો તશરીફ લે ગયે. જબ વાપિસ આયે તો દેખા કે જોક દર જોક લોગ મદીને કે બાહિર જમા હો રહે હુંય. ઇસપર હઝરત ઊમર રદી૦ ને યેહ ઇરાદા ઝાહિર કીયા કે—

" મેં ખુદ ઇસ લશ્કરકો લેકર ઇરાનકે મુકાબિલેપર જાઊંગા. " લોગ યેહ સુનકર બહોત ખુશ હુએ મગર હઝરત અબ્બાસ રદી૦ ઓર હઝરત અલી રદી૦ ને હઝરત ઊમર રદી૦ કો કહા કે—

"અગર આપ ખુદ ઇરાકમેં જાના ચાહતે હુંય તો હમ આપકો કારે સવાબસે રોકના નહીં ચાહતે લેકિન ઇસલામકે ફાયદે કે ખ્યાલસે હમારી રાયે યેહ હય કે આપ ખુદ ઇરાકમેં ન જાયેં મગર બતોર પુશ્ત પનાહકે મદીનેમેં રહેં ઓર કીસી ઓરકો સિપેહ સાલાર મુકર્રર કરકે રવાના ફરમાવેં. અગર ખુદા ન ખ્વાસ્તા લશ્કરે ઇસલામકો શિકસ્ત હુઈ તો આપ ફોજ પર ફોજ મદીનેસે રવાના કર સકીંગે લેકિન અગર

આપકી મોજુદગીમેં ઈસલામી લશ્કરને શિકસ્ત ખાઈ તો માલૂમ નહીં ઉસકા અંજામ કયા હોગા. ઈસલીયે હમારી રાયે યેહ હય કે આપ ઈરાકમેં ન જાયેં."

હઝરત ઊમર રદી૦ ને ઈસ વઝની રાયકો તસલીમ કીયા ઓર પૂછા–

"કિસ શખ્સકો ઈસ લશ્કરકા સિપેહસાલાર મુકરર કીયા જાયે." કયોંકે ઈસ લશ્કરમેં બડે બડે મુમતાઝ ઓર જલીલુલ કદ્ર આદમી શામિલ થે. એકસો કે કરીબ તો બદરી અસહાબ થે ઓર તીનસો અયસે થે જો બયતે રિઝવાન મેં હાઝિર થે ઓર એક હઝાર અયસે થે જો આં હઝરત સલ૦ કે હમરાહ મુખતલિફ ગઝવાતમેં શરીક થે ઓર સાતસો કે કરીબ સહાબાકી અવલાદથી. અયસે લશ્કરકા કમાન્ડર બડા મુમતાઝ સહાબીહી હો સકતા થા ઓર ગાલિબન ઈસી ખ્યાલસે હઝરત ઊમર રદી૦ ને ઈસ ફોજકી કમાન અપને હાથમેં રખનેકા ઈરાદા ઝાહિર કીયા થા.

એક રિવાયત હય કે હઝરત અલી રદી૦ સે દરખ્વાસ્ત કી ગઈ, મગર ઉન્હોંને સાફ ઈન્કાર કીયા. યે રિવાયત સરીહ ગલત માલૂમ હોતી હય કયોંકે અવ્વલ તો યે હઝરત અલી રદી૦ કે કેરેકટર ઓર રવીય્યેકે ખિલાફથી. હઝરત અલી રદી૦ કી તો અયેન ખ્વાહિશથી કે ઈનકો

જીહાદમેં શામિલ હોનેકા મોકા મિલે. મગર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ ઓર ખલીફએસાની રદી૦ ઉનકા મદીનેમેં રહેના ઝિયાદા ઝુરૂરી સમઝતે થે. ઓર ઇસ લયે ઉનકો જુદા નહીં કરના ચાહતે થે. કયોં કે હઝરત અલી રદી૦ તમામ જંગી બાબતોંમેં ખુલફાકો બહેતર મશવિરા દેતે થે ઓર ઉનકી રાયકો હમેશા તરજીહ દી જાતીથી. ગર્ઝ હઝરત ઊમર રદી૦ ઓર ઉનકે મુશીર ઇસી સોચમેં થે કે સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ કા હઝરત ઊમર રદી૦ કો ખત મિલા કે " બની હવાઝનમેં સે એક હઝાર નેઝેબાઝ શહે સવાર ઇરાકમેં ભેજને કે લીયે રવાના કીયે જાતે હંય." ઇસ ખતકે પહોંચને પર અબ્દુરરહેમાન બિન ઓફ રદી૦ ને કહા કે " સાઅદકો ઇસ લશ્કરકા અમીર મુકરર કીયા જાયે." તમામ સરદારોંને ઇસ રાય કે સાથ ઇત્તિફાક કીયા. હઝરત ઊમર રદી૦ ને ઇસ તજવીઝકો પસંદ કરકે ઉસી વકત સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ કો બુલા ભેજા ઓર અલમ ઉનકે હવાલે કરકે ઉનકો લશ્કરે ઇસલામકા અમીર મુકરર ફરમાયા.

સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ બડે શરીફ નસબ ઓર આં હઝરત સલ૦ કી વાલેદા મરહુમા કે ભતીજેથે. સતરા સાલકી ઉમરમેં ઉન્હોંને ઇસલામ કુબુલ કીયાથા જબકે ઇસ્લામી જમાઅતકી તેઅદાદ ચાર પાંચસે ઝિયાદા ન થી.

વોહ તીર બનાયા કરતે થે. ઓર તીર અંદાઝીમેં ઉનકો બડા કમાલ હાસિલ થા. મશહુર હયકે સબસે પહેલે ઇસલામમેં જીસ શખ્સને એક મુશરિક્કા ખુન ગિરાયા વોહ સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ થે. વોહ વાકેઆ ઈસ તરાહપર હય કે ઈબતિદામેં મુસલમાન મુશરિકોંકી નઝરસે પોશીદા નમાઝ પઢતેથે ઓર ઉમુમન બહાર પહાડીયોંમેં ઈસ ગર્ઝકે લીયે ચલે જાતે થે. એક દિન દર્રએ કોહમેં આં હઝરત સલ૦ મએ અપને રૂફકાકે નમાઝ પઢ રહેથે. જબ નમાઝસે ફારિગ હુએ તો ઉન્હોંને દેખા કે ચંદ મુશરિક ઉનકી તરફ ઝહેર આલુદા આંખોસે દેખ રહે હંય. સાઅદ રદી૦ ને ઇસ ખ્યાલસે કે મુશરિક ઇસલામી જમાઅતપર હમલા ન કર દેં તીર કમાનમેં જોડ કર ચલાયા જો એક મુશરિકકે સરમેં બયઠા. મુશરિક ઝખમી હોકર ગિર પડા ઓર ઉસકે હમરાહી ભાગ ગયે.

સાઅદ રદી૦ કી યે ઈબતિદાઇ જાંફિશાની ઓર ખિદમત એહલે ઈસલામમેં બડી ઇઝઝત ઓર કદ્રકી નિગાહસે દેખી જાતી રહી ઓર સાઅદ રદી૦ કુચ્છ ઈસ લિહાઝસે ઓર કુચ્છ ઇબતિદામેં ઇસલામ લાનેકે લિહાઝસે ઈસલામી જમાઅતમેં બડે મોઅઝઝિઝ ઓર મોઅઝઝમ સમઝે જાતે થે. ઉન્હોંને આં હઝરત સલ૦ કે હમરાહ ગઝવાતમેં નુમાયાં હિસ્સા લીયા થા ઓર આં હઝરત

સલ૦ કે ખાસુલ ખાસ સહાબીયોંમેં થે. અબુ ઉબૈદા બિન જર્રાહ રહી૦ ભી સાઅદકે સાથહી ઈમાન લાયેથે. ઓર ખુદાકી કુદરત દેખો કે ઇસ ઈબતિદાઈ હાલતમેં આં હઝરત સલ૦ પર દોનોં જવાન ઈમાન લાનેવાલે જબકે આં હઝરત સલ૦ કે હમરાહ ઝાહિરી વજાહત ઓર દુન્યવી તાકતકા કુચ્છ ભી સામાન ન થા બલકે ઉન્હોંને એક યતીમ મિસકીન ઓર બેકસ આદમીકે સાથ અપની કિસ્મત વાબસ્તા કરલીથી ઉનમેંસે એક તો લશ્કરે ઈસ્લામકા અમીર હોકર કયસરે રૂમકો શિકસ્તપર શિકસ્ત દેકર ઉસકે તાજો તખ્તકો ઝલઝલેમેં ડાલ રહા હય ઓર દુસરા કિસરાએ ઇરાનકા તાજો તખ્ત લેનેકે લીયે રવાના હોતા હય. કોન ઉસ વકત કહે સકતા થા કે ઉસ નબી સલ૦ ઉમ્મીકે દો મુખલિસ મુરીદ જો નમાઝ ભી એલાનીયા પઢ નહીં સકતે થે, કયસરો કિસરા જયસે ઝબરદસ્ત બાદશાહોંકો નીચા દિખાકર ઉનકે સર સબ્ઝ ઓર શાદાબ સુબે ઉનકે હાથસે છીન લેંગે, ઓર ઉનકે શાહી ખઝાને ઓર જવાહિરાત મટ્ટીકે ઢેલોંકી તરાહ અપને સિપાહીયોંમેં તકસીમ કરનેકા મોકા પાઇંગે. વોહ કિસરાએ ઇરાન જીસને આં હઝરત સલ૦ કા અમન ઓર સલામતીકા ખત પુરઝે પુરઝે કરકે ચાક કર ડાલાથા આજ ઉસકા પોતા આં હઝરત સલ૦ કી ઉમ્મતકી દહેશતસે કાંપ રહા હય ઓર ઉસ અમન ઓર સલામતીકે ખતકી કદર ન કરનેવાલોંકે મુકાબિલેપર આજ

આં હઝરત સલ૦કા એક સહાબી અરબકે શુયુર ઓર શુજાઅ પહેલવાનોંકે હમરાહ રવાના હોતા હય.

હઝરત ઉમર રદી૦ ને સાઅદ રદી૦ કો યેહ નસીહત કી કે—

" અલ્લાહ તઆલાપર કામિલ ભરોસા રખના ઓર અલ્લાહ તઆલાસે હમેશા ડરતે રહેના. અપને હસબ નસબપર ગુરૂર ન કરના કયોં કે અલ્લાહ તઆલા સિર્ફ આમાલકો દેખતા હય હસબ નસબકો નહી દેખતા."

સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ મદીનેસે ચલકર બિલા કીસી હાદેસેકે પેશ આને કે મકામ શરાફમેં જો રેગી-સ્તાને અરબકે કિનારે હિરાસે કરીબન બીસ મીલ જુનુબ મેથા પહોંચે. મસના રદી૦ કે સિપાહી ભી ઇસીજગે સાઅદ રદી૦ કે પાસ આગયે. લેકિન અફસોસકે મસના રદી૦ ઉનકે હમરાહ ન થે. કયોં કે સાઅદ રદી૦ કે પહોંચનેસે પેશ્તર વોહ ઇસ્લામકે એક નામવર જરનેલ બઆરઝયે બુખાર વફાત પાચુકે થે. મસના રદી૦ ને પુલકી લડાઇમેં લશ્કરે ઇસ્લામકો બચાતે હુએ જો ઝખમ ખાયાથા વોહ બખુબી અચ્છા ન હુઆથા કે બવેબકા મઆરિકા પેશ આ ગયા ઓર ઝખમ ફિર તાઝા હો ગયા. ઇસ ઝખમકી વજેહસે મસના રદી૦ કો બુખાર આના શુરૂ હોગયા ઓર આખિર ઇસી આરઝેસે વોહ રાહીએ મુલ્કે બકા હુએ.—

मसना रदी० ईसलाम के एक काबिल ओर फने जंगमें माहिर जरनेल थे. उनमें वोह जसारत ओर हयबते ईलाही तो नथी जो खालिद बिन वलीद रदी० में थी मगर मयदाने जंग पसंद करने, फोजको आरास्ता करने ओर दुश्मनके साथ लडनेमें वोह पुरे माहिर थे. ओर इस लिहाझसे वोह खालिद रदी० से दुसरे दरजेपर समझे जासकते हंय ओर दुनियाके बडे जरनेलोंकी फेहरिस्तमें शुमार हो सकते हंय.

मसना रदी० के भाई मअना बिन हारिस रदी० अपने लश्करके हमराह साअद रदी० की खिदमतमें पहोंचे. ओर उनको मसना रदी० की बेवकत वफात की इततिलाअ के साथ उनकी वसीअतभी सुनाई जो ये थी के इस्लामी लश्करके अमीरको मेरी येह वसीअत हय.

"वोह दुश्मनके साथ मुकाबिला रेगीस्ताने अरबके किंनारे पर करें. इस तराह उसको फतेह हासिल होगी ओर खुदा न ख्वास्ता शिकस्तभी होगई तो इस्लामी लश्कर रेगीस्तानमें बआसानी पहोंच सकता हय. जहां ईरानी उनका तआकुब नहीं कर सकीगे. ओर वोह फिर वहांसे जमीअत बनाकर ईरानीयोंके मुकाबिल आ सकतें हंय."
साअद रदी० ने येह वसीअत सुनकर मसना रदी० की

ફ્રાબલિયતકી બડી તારીફ કી ઓર કહા કે "મેં ઇસ વસીઅતપર પુરા અમલ કરૂંગા."

સાઅદ રદી૦ કે માતેહત ઈસ્લામી લશ્કર તીસ હઝારકે કરીબ થા. ઈતના ઈસ્લામી લશ્કર ઇસસે પહેલે ઇરાકમેં જમા ન હુઆ થા. સાઅદ રદી૦ ને લશ્કરકે સિપાહીયોંકો કંપનીયોંમેં તકસીમ કીયા ઓર દસ દસ કંપનીયોંકી એક એક પલટન બનાઇ ઓર હર એક પલટનમેં આઝેમુદાકાર અફસર મુકરર કીયે. ફિર અલગ અલગ જવાનોંકે અલગ અલગ દસ્તે તજવીઝ કીએ ઓર ઉનકે લીયે ઈલાહિદા ઇલાહિદા નિશાન બનાકર બહાદુર ઓર શુજાઅ આદમીયોંકે હવાલે કીયે. ઝિમ્મેદારીકે ઓહદોં પર નામી ઓર મુમતાઝ સહાબી મુકરર કીયે ગયે કયોંકે ઈસ લશ્કરમેં કમ અઝ કમ એક હઝાર ચારસો સહાબી મોજુદ થે.

ઈસ તરાહ લશ્કરકો આરાસ્તા કરકે સાઅદ રદી૦ મુકામ ઉઝેબમેં પહોંચે. ઓર વહાં લશ્કરીયોંકે અયાલો અતફાલ છોડકર એક દસ્તા ફોજ ઉસકી હિફાઝતકે લીયે મામુર કર દીયા ઓર અપને લશ્કરકો લેકર કાદસીયાકે મયદાનમેં કેમ્પ લગા દીયા. કાદસીયાકા મયદાન હીરાકે જુનુબે મશરિકમેં તીન મીલકે ફાસલેપર અરબકી શાહેરાહપર જો હીરા ઓર ફિર વહાંસે મદાયનકો જાતીથી

વાકેઅ થા. ઇસકે મશરિકી સિરેપર દરિયાએ ફુરાતકી એક નહેરથી ઓર મગરિબમેં ખંદક શાપુરથી જો શાપુરકે ઝમાનેમેં દરિયાએ ફુરાતસે ખોદકર નિકાલી ગઇથી. કાદસીયાકા ગિર્દો નવાહ નિહાયત સર સબ્ઝ ઓર શાદાબ થા. ઇસકે એક કિનારેપર ઝીલે નજફથી જીસકે કરીબહી ખુરનકકા મશહુર ઓર આલીશાન મહેલ થા. મયદાનકે એક સિરેપર એક છોટાસા કિલાથા ઉસકો સાઅદ રદી૦ને અપના હેડ કવાર્ટર તજવીઝ કીયા. સાઅદ રદી૦ ને કાદસીયાકા નકશા ખીંચકર હઝરત ઊમર રદી૦ કી ખિદમતમેં ભેજ દીયા ઓર લિખ્ખા કે "'ઇસ્લામી લશ્કર કે સામને નહેરે ફુરાત હય ઓર ઉસકે અકબપર રેગીસ્તાન હુંય " હઝરત ઊમર રદી૦ ને ઇસ મયદાને જંગકો નિહાયત પસંદ ફરમાયા ઓર લિખ્ખા કે "પેશ્તર ઇસકે કે જંગ શુરૂ હો તુમચંદ ચીદા આદમી શાહે ઇરાનકે પાસ ભેજો ઓર ઉસકો ઇસ્લામકી દાઅવત દો ઓર સાથહી લશ્કરકી અચ્છી તરાહ નિગેહબાની કરો ઓર દુશ્મનકે હાલાત બરાબર દરિયાફ્ત કરતે રહો. અયસા નહો કે વોહ તુમપર અચાનક હુમલા કર દેં "

સાઅદ રદી૦ ને ઇસ હુકમકે પહોંચનેપર દુશ્મનકી ખબર લાનેકે લીયે ચારોંતરફ જાસુસ દવડા દીયે ઓર ચંદ મોઅઝઝિઝ આદમી જીનમેં મઅના બિન હારિસ,

મુગીરા બિન નોઅમાન બિન મુકરમ, આસિમ બિન ઉમર તમીમી ઓર અદી બિન સુહેલ શામિલ થે શાહે ઈરાનકે પાસ ભેજ દીયે.

ઈસ્લામી સફીર અરબી ઘોડોંપર સવાર હોકર પાયે તખ્ત ઈરાનકી તરફ રવાના હુએ. જબ વોહ મદાયનમેં શાહી મહેલકે કરીબ પહોંચે તો લોગ ઉનકો હયરતસે દેખને લગે કયોંકે ઉનકા લિબાસ નિહાયત સાદા થા. મગર ઉનકે નીચે ઘોડે બડે ચાલાક થે જીન્હોંને ટાપોં ઓર આવાઝોંસે એક શોર બપા કર દીયા. દરબાન દોડે હુએ બાદશાહ કે પાસ ગયે ઓર અર્ઝકી “ અહેલે અરબકે સફીર આયે હંય ઓર હુઝુરમેં હાઝિર હોને કે ખ્વાહિશમંદ હંય ” યઝદે-જર્દને ઈજાઝત દી કે “ ઉનકો દરબારમેં આને દો ” શાહે ઈરાનકા દરબાર બડે તમ તરાકકા થા. શાહી મુસાહિબ ઓર ઓહદેદાર બડી નફીસ ઓર ઝર્ક બર્ક પોશાકેં પહેને હુએ દરબારમેં મોજુદ થે. જબ અરબી સફીર દાખિલ હુએ તો દરબારી ઉનકી સાદી વઝે કિતેઅકે લિહાઝ સે ઉનકો હિકારતસે દેખને લગે. ઉધર અરબ દરબારીયોં કે રેશમી ઓર સુનેહરી લિબાસ દેખકર આપસમેં મુસકરા કર કહેને લગે કે “ દેખો યેહ મર્દ ઓરતોંકા લિબાસ પેહને હુએ હંય ”

યઝદેજર્દ ઈસ્લામી સફીરોંકો દેખકર નિહાયત ફખરસે બોલા—

" તુમ લોગોંને હમારે ઇલાકેમેં કયોં ઉધમ મચા રખ્ખા હય ? તુમકો હમ હમેશા હકીર જાનતે થે, તુમારે કબીલે હમારે હાં તિજારત યા ગદાઈ કરને આતે થે યા ભૂકસે લાચાર હોકર અપને વતનકો ખેરબાદ કહેકર ઇરાની ઇલાકે મેં આબાદ હોને આતે થે. હમ હમેશા સુનતે રહે કે તુમ સબઝ ટડ્ડીઆં ઓર છીપકલીયાં ખાતે હો, ખારા ઓર નમકીન પાની પીતે હો, બાલોંકી પોશાક પહેનતે હો ઓર આપસમેં ખુન ખરાબા કરતે રહેતે હો લેકિન અબ તુમને બડી બે બાકીસે હમારે ઇલાકેમેં અડ્ડા જમા લીયા હય. યહાં અચ્છે અચ્છે મેવે ઓર અચ્છે અચ્છે ખાને ખાયે હુંય, મીઠા ઓર ઠંડા પાની પીયા હય ઓર હમારી નેઅમતેં ખાખાકર તુમે ખુબ મોટે તાઝે હો ગયે હો. મગર ઇસપર ઇકતિફા ન કરકે અપને દુસરે ભાઇયોંકો ભી ઇત્તિલાઅ દી હય કે યહાં બડે લઝીઝખાને મિલતે હુંય વો હમારી નેઅમતોંકા લાલચ ખાકર ઝએક દર ઝઓક આ રહે હુંય. હમારે ઇલાકોંપર તુમને તસલ્લુત જમા લીયા હય, તુમારી મિસાલ બઅયનહુ ઉસ લોમડીકી તરાહ હય જો ભૂકસે લાચાર હોકર એક અંગુરિસ્તાનમેં આઈ ઓર અંગુર ખાકર પેટ ભરને લગી બાગબાનને ઉસકો કુચ્છ ન કહા ઇસ ખ્યાલસે કે એક ભૂકી લોમડી પેટ ભર લેગી તો ઉસસે ઉસકે અંગુર કમ ન હો જાઈંગે. મગર લોમ-

ડીને ઉસપર કિનાઅત ન કી. વોહ દોડી દોડી દુસરી લોમ-
ડીયોં કે પાસ ગઈ ઓર ઉનકો કહા કે કયોં યહાં ભૂકી
મર રહી હો ચલો મેં તુમકો એક બાગમેં લે ચલું જહાં
મીઠે અંગુર બકસરત હંય ઓર બાગબાનભી બડા નેક
ઓર ખુશ મિઝાજ હય. કીસીકો અંગુર ખાનેસે મના નહી
કરતા. યેહ સુનકર તમામ ગલ્લા લોમડીયોંકા અંગુરિસ્તાન
મેં આ ગયા બાગબાન ઉનકો દેખકર ઘભરાયા ઓર સમઝા
કે લોમડીયાં ચંદ દિનમેં ઈસકા બાગ ઉજાડ દેંગી ઓર
અંગુરોંકા સફાયા બોલ દેંગી. ઉસને બાગકા દરવાઝા બંદ
કરકે લોમડીયોં પર તીર ચલાને શુરૂઅ કીયે ઓર એક એક
કરકે સબકો માર ડાલા. હમ અચ્છી તરાહ જાનતે હંય
કે ભૂકને તુમકો લાચાર કીયા ઓર તંગ હોકર તુમ હમારે
ઈલાકેમેં આયે, ઈસ લીયે જો કુચ્છ તુમને અબ તક લૂટ
મારકી હય વોહ મેં તુમકો મઆફ કરતા હું ઓર તુમારે
હાલપર રહેમ ખાકર ઇતના કરને કે લીયે તૈયાર હું કે
જીસ કદર તુમ ઉંટ હમરાહ લાયે હો. સબકે સબ ગેહું
ઓર ખજુરોંસે લાદકર અરબ મેં લે જાઓ ઓર અપને
ભાઈયોંકો જાકર ખિલાઓ વર ન યાદ રખ્ખો તુમારા વોહી
હાલ હોગા જો ઉન લોમડીયોંકા હુઆ થા. ”

મુગીરા બિન દરાહ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહી
નિહાયત ખામોશી કે સાથ બાદશાહકા કલામ સુનતે રહે.

જબ બાદશાહ ચુપ હો ગયા તો મુગીરા રદી૦ ને નિહાયત સંજીદગી ઓર વિકાર કે સાથ કહા.

"જો કુચ્છ તુમને હમારી હાલત બ્યાન કી હય વોહ દુરસ્ત હય. બિલા શુબાહ હમારી ખુરાક છીપકલીયાંથીં, હમ નમકીન પાની પીતે થે, હમારા લિબાસ મોટે બાલ થે. હમ લડકીયોંકો માર ડાલતે થે. મુરદાર ખાતે થે ઓર ખુન પીતે થે. અપને ભાઈબંદોકો બે દરેગ કત્લ કરતે થે ઓર કત્લો ખુનમેં દિનરાત સર ગરદાન રહેતે થે. હલાલ હરામમેં કોઈ તમીઝ ન કરતે થે, બુરાઈ ભલાઈ કી હમકો કુચ્છ પહેચાન ન થી લેકિન અલ્લાહ તઆલાએ રહીમ કરીમને હમારે હાલ પર નઝરે શફકત ઇનાયત ફરમાઈ ઓર હમમેં એક નુરે હિદાયત પયદા કીયા જીસને હમકો તારીકીસે નિકાલ કર હિદાયત ઓર ઇલમિયતકા રાસ્તા દિખાયા. હમકો એક જાહિલ કોમસે મોઅઝઝિઝ ઓર બા ખુદા ઈનસાન બનાયા ઓર હમકો અલ્લાહ તઆલાકી બરગુઝીદા કોમ હોનેકા રૂત્બા બક્ષા. હમારી બદી જાતી રહી, હમારી ઝિલ્લત ઓર ગુમરાહીકા ખાતેમા હો ગયા, હમારે તફરકે મિટ ગયે ઓર હમ ઈસ્લામકી બદવલત એક કોમ બન ગયે. અબ હમમેં કોઇ ભૂકા નહીં. સબ કે સબ કિનાઅત ઓર સબરસે સેર હંય. હમમેં કોઈ તંગ દસ્ત નહીં; દવલતે ઇમાન સે માલામાલ હંય ઓર મા સિવાયે ઈસકે અલ્લાહ

તઆલાને મેહેઝ અપને કરમસે હમકો તમામ દુનિયાકી નેઅમતેં બક્ષ દી હંય ઓર દુનિયાકો હિદાયત દેના હમ પર ફર્ઝ કીયા હય. જો બરકાત ઈસ્લામ સે હમને હાસિલ કી હંય ઉસમેં હમ આપકો ઓર સબકો હિસ્સેદાર બનાતે હેં ઇસલિયે મેં આપકો ઓર આપકી રિઆયાકો ઇસ્લામકી દાઅવત દેતા હું. અગર આપ મુસલમાન હો જાઇંગે તો એક અરબ ભી આપકી ઈજાઝતકે બગેર આપકે ઇલાકે મેં દાખિલ ન હોગા ઓર ભાઇયોંકી તરાહ હમ આપસે પેશ આયા કરીંગે. ઇસ સૂરતમેં આપકો સાલાના ઝકાત જો સબ મોમિન અદા કરતે હંય દેની હોગી. જો જમા કરકે ગુરબા ઓર મસાકિનકી ઇમદાદમેં ખર્ચ કી જાતી હય. અગર આપ ઈસ્લામ કુબૂલ નહીં કરતે તો આપ હમારી હિફાઝતમેં આ જાયેં. ઇસ સૂરતમેં આપકો હિફાઝતી ટેકસ સાલાના અદા કરના હોગા ઓર હમ આપકે હમેશા દોસ્ત બને રહીંગે. આપકે અંદરૂની ઓર મઝહબી મુઆમિલાતમેં કીસી કિસમકી દસ્ત અંદાઝી નહીં કરીંગે. અગર આપ દોનોં બાતે કુબૂલ નહીં કરતે તો ફિર તલવાર હમમેં ઓર તુમમે ફયસલા કરદેગી. ” યજદેજર્દ યેહ તકરીર સુનકર આગ બગોલા હો ગયા ઓર કહેને લગા.

“છીપકલી ખાને વાલોં ઓર ઉંટનીકા દૂધ પીને વાલોંકા યેહ હોસલા હો ગયા હય કે તખ્તે ઇરાનકે મુકાબિલેકા

ખત ઉનકે સરમેં સમાયા હય. ઓર અયસી ગુસ્તાખાના ગુફ્તગુ શાહે ઇરાનકે સામને કરનેકી જુરઅત કી હય. અગર શાહી આઇનકે બ મુજબ એલચીકો કત્લ કરના માયૂબ ન હોતા તો મેં ઈસી વક્ત તૂમકો કત્લ કર દેતા. જાઓ મેરી આંખો સે દૂર હો જાઓ ઓર અભી મેરે શહેરસે નિકલ જાઓ ” ફિર અપને એહલકારોં કો હુકુમ દીયા કે “ મટ્ટીકી બોરીયાં ભરકર ઈનકે કાંધોં પર રખ દો તાકે અપને સરદાર કે પાસે લે જાયેં ઓર કહેં કે શાહે ઈરાનને ઇલાકે ઈરાન કે ઈવઝ ઇરાનકી ખાક તુમકો ભેજી હય ઇસકો સર પર ડાલ લો. ”

જબ અરબી એલચી સાઅદ રદી૦ કે પાસ વાપિસ પહોંચે તો ઉન્હોંને શાહી મુલાકાતકા કુલ હાલ અર્ઝ કરકે કહા.

“ મુબારક હો, શાહે ઈરાનને અપને મુલ્કકી ખાક આપકો ભેજ દી હય. યેહ નેક ફાલ હય ઇસ અમરકી કે અલ્લાહ તઆલા હમકો ઈરાન પર કાબિઝ કર દેગા. ” સાઅદ રદી૦ ને કહા–

“ બેશક અયસાહી હોગા કયોંકે જબ આં હઝરત સલ૦ ને ખુસરૂ પરવીઝ શાહે ઇરાન કો ઇસ્લામકી દાઅવત ભેજીથી તો શાહે ઈરાનને આં હઝરત સલ૦કા ખત ગુસ્સેસે ચાક ચાક કર દીયા. ઈસ પર આં હઝરત

સલ૦ને ફરમાયા થા કે " જીસતરાહ શાહે ઇરાનને મેરે ખતકો ચાક ચાક કીયા હય ઈસીતરાહ અલ્લાહ તઆલા ઉસકી સલતનતકો ટુકડે ટુકડે કર દેગા. આં હઝરત સલ૦ કી યેહ પેશીન ગોઈ ઈનશાઅલ્લાહ ઝુરૂર પુરી હોગી ઓર અલ્લાહ તઆલા કિસરા કે ખઝાને હમારે નસીબ કરેગા. "

ઉધર યઝદેજર્દને અપને સિપેહ સાલાર રૂસ્તમકો જો રવાનગીમેં દેર લગા રહાથા હુકમ દીયા કે " જલ્દી ફોજ લેકર એહલે અરબકે મુકાબિલે પર જાયે ઓર ઉનકો શિકસ્ત દેકર અરબ પર હમલા કરદે " ખુરાસાન ફારિસ્તાન તિબરીસ્તાન તુર્કસ્તાન વગેરા તમામ ઈલાકોંસે જંગજુ આદમી તલબ કીયે ગયે થે ઓર યેહ તમામ લશ્કર બકોલ યુરોપીયન મોઅરરિખોં કે એક લાખ પચાસ હઝાર થા. ઈલાવા ઇસકે એક સફ જંગી હાથીયોંકી હમરાહ ગઈ ઓર યઝદેજર્દને ઇરાનકા કોમી અલમ જીસકા નામ દુરફિશેકાદિયાની થા અપને હાથસે રૂસ્તમકો હવાલે કીયા."

દુરફિશે કાદીયાની કાવાહ નામી લોહારને બનાયા થા જબકે ઝુહાકને ઝુલ્મો સીતમસે એહલે ઈરાનકા દમ નાક મેં કર રખ્ખાથા. કાવાહ લોહારને ઝુહાકકે ઝુલ્મસે તંગ આકર અપની ધોંકની કાટકર ઓર ઉસકા ચમડા એક બાંસસે બાંધકર બગાવતકા અલમ ખડા કીયા ઓર શહેઝાદે ફરીદૂનકો કોહિસ્તાનસે લાકર ઝુહાકકે સાથ લડાઇકી ઓર

ફતેહ પાકર ફેરીદુનકો ઇરાનકે તખ્ત પર બિઠાયાથા. ઉસવક્તસે કાવાહકા અલમ ઇરાનકા કોમી અલમ ચલા આતાથા ઓર અબ ઉસ સાદે ચમડેપર લખોખા રૂપિયે કે જવાહિરાત જડે હુએથે જીસકી ચમકસે દેખને વાલોંકી આંખેં ખીરાહ હો જાતીથીં. યેહ અલમ ઉમુમન ઉસવક્ત નિકાલા જાતાથા જબકે શાહે ઇરાન ખુદ મયદાને જંગમેં શરીક હોતા થા. અબ શાહે યઝદેજર્દને રૂસ્તમકો અપના કાયમ મુકામ બનાકર મયદાને જંગમેં ભેજા. ઓર દુરફિશે કાદીયાની ઉસકે હવાલે કીયા તાકે લશ્કરે ઈરાન યેહ સમઝે કે ખુદ બાદશાહ મયદાને જંગમેં મોજુદ હય ઓર ઉનકી શુજાઅત ઓર બહાદુરી દેખ રહા હય. યેહ અલમ કીસી લડાઈમેં દુશ્મનકે હાથ ન આયાથા ઓર ઈરાનીયોંકા એતિકાદથા કે જબ તક યેહ અલમ ઇરાનકે બાદશાહ પાસ રહેગા તબતક ઇરાનકી સલતનત બરકરાર રહેગી. શાહે ઈરાનને કઈ એક ખચ્ચર નકદ સોને ઓર ચાંદીસે લદે હુએ રૂસ્તમકે હમરાહ કર દિયે. ઈસ ગરઝસે કે ઇરાની લશ્કરમેં સે જો શખ્સ શુજાઅત દિખાયે ઉસીવક્ત ઉસકો નકદ ઈનામ દીયા જાય. હુરમઝાન, ફિરોઝાન, બહેમન ઓર દીગર નામી જરનેલ રૂસ્તમકે હમરાહ રવાના કીયે ગયે. ગરઝ યેહ લશ્કર અયસા જરરાર તૈયાર કીયા ગયા કે અહેલે અરબ ઉસકો દેખકરહી દહેશત ઝદાહ હો જાયેં ઓર દુમ દબાકર ભાગ જાયેં.

ઇસ તુઝકો એહતેશામ ઓર ઇસ અઝમ બિલ જઝમકે સાથ ઇરાની લશ્કર એહલે અરબકે મુકાબિલે પર રવાના હુઆ મગર રૂસ્તમ બરાબર ચલગાર કરતા હુઆ કાદસી યામેં પહેંચા. બલકે દરિયાએ ફુરાતસે કુચ્છ ફાસલા છોડ કર ઉસને અપના કેમ્પ લગા દીયા. સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ કાદસીયાકે મયદાનમેં લશ્કરકી બડી નિગરાની કરતેથે ઓર એહલે ઇસ્લામકો તકવા ઓર તહારતકી હરરોઝ તાકીદ કરતે થે. અલ્લાહ તઆલાકા ડર ઓર રસુલે કરીમ સલ૦કી મુતાએઅતકી હિદાયત કરતે. રાતકો કેમ્પમેં ચુપચાપ ગશ્ત કીયા કરતે ઓર સિપાહીયોંકા હાલ ચાલ દેખતે એક રાત ગશ્ત કરતે હુએ ઉનકો ગાનેકી આવાઝ સુનાઇ દી વોહ આગે બઢે તો ઉન્હોંને દેખા કે અબુ-મહજન સકફી જો અપની કોમકા એક નામી સરદાર થા શરાબકી મદેહમેં શેર ગા રહા હય. સાઅદ રદી૦ ને ઉસકો આવાઝ દેકર બુલાયા ઓર અપને હમરાહ લાકર કિલેમેં કયદ કીયા તાકે દુસરોંકો ઇબરત હો ઓર લહો લઅબમેં ન પડ જાયેં. સાઅદ રદી૦કો ઇરાની લશ્કરકી જમીઅત ઓર રવાનગીકી ઇતતિલાઅ મિલ ચુકીથી ઓર વોહ ઇસ કોશિશમેં થે કે એહલે અરબસે કોઈ અયસા ફેઅલ ઝુહુરમેં ન આયે જો ફોજી તાદીબકે ખિલાફ હો યા ખુદાકી નારાઝીકા બાઅસ હો ઓર લશ્કરે ઇસ્લામ પર કોઈ આફત આયે.

* અબુ મહજન યેહ શયેર ગા રહાથા.

(૧) જબ મોતકા ફરિશ્તા મેરી આંખેં બંદ કરે.
(૨) અંગુરોંકે દરખ્તકે નીચે મુઝે દફ્ન કીજીયો.
(૩) ગો મેરી હડડીયાં ઝમીન કે અંદર મખફી હોંગી.
(૪) મગર અંગુરકા રસ ટપક ટપક કર ઉનકી પરવરિશ કરતા રહેગા.
(૫) ખુદાકે લીયે મુઝે બે સમર ઓર ઉજાડ જમીનમેં દફ્ન ન કીજીયો.
(૬) કયોં કે ઇસતરાહ મોત મુઝે તારીક ઓર ખોફનાક દિખાઇ દેગી.

---

* મી. પ્રાઇસીસ અપની તારીખમેં લિખતા હય કે કઈ સાલકે બાદ અબુ મહજનકા એક બેટા અમીર મુઆવીઆકો મિલને ગયા તો અમીર મુઆવીઆને ઉસકો કહા. "કયા તુ ઉસ શખ્સકા બેટા હય જીસકી યેહ આરઝુથી કે મુઝે અંગૂરીસ્તાનમેં દફન કીજીયો" ઓર સાથહી અબુ મહજનકે શેર પઢ દીયે. અબુ મહજનકે બેટેને કહા. "અગર આપ મુઝે ઇજાઝત દેં તો મેં અપને બાપકે બાદકે શયેર સુનાઉં જો ઉન અશઆરસે બિલકુલ મુખતલિફ હંય" અમીર મુઆવીઆને ઇજાઝત દી ઓર અબુ મહજનકે બેટેને અપને બાપકે અશઆર સુનાયે જો નેકી ઓર શુજાઅતકી મદેહમેં થે. હાઝેરીન સુનકર બહોત મહેફુઝ હુએ. કહેંતે હયકે સચમુચ અબુ મહજનકી કબરપર તીન દરખ્ત અંગૂર કે લગાયે ગયે જીનકે અંગૂર નિહાયત શીરીન થે.

(૭) મેં નિહાયત નિડર ઓર બે બાક હોકર મોતકે હાથ
કા ઇન્તિઝાર કરૂંગા.

(૮) અગર મુઝકો યેહ ઉમીદ લગી રહેગી કે મુઝે
અગૂરોંકી ખુશબૂ કબરમેં પહોંચતી રહેગી.

રૂસ્તમ અપને કેમ્પમે ઈતમિનાનકે સાથ બયઠા
રહા. વોહ આગે બઢનેમેં ઇસલીયે દેર લગા રહાથા કે
એહલે અરબ ઇંતિઝાર કરતે કરતે થક કર ખુદ આગે બઢીંગે
યા રસદકી કિલ્લતકી વજેહસે પરેશાન હોકર ખુદ બખુદ
અપને વતનકો વાપિસ ચલે જાઇંગે કયોંકે રૂસ્તમને
તમામ ઈલાકેમેં આદમી ભેજકર લોગોંકો હિદાયત કરદીથી
કે વોહ એહલે અરબકો કીસી તરાહકી ઇમદાદ ન દેં.

રૂસ્તમકો યેહ ખબર મિલ ગઈથી કે અરબી લશ્કર
રેગિસ્તાને અરબકે કિનારે કેમ્પ ડાલે હુએ હય ઓર કાદ-
સીયાકા મયદાન ઉનકે લીયે નિહાયત મુફીદ હય. ઈસિ
લીયે ઉસકી યેહ ખ્વાહિશથી કે કીસી તરાહ એહલે અરબ
પુરાત ઉબૂર કરકે આગે બઢેં ઓર રૂસ્તમકે પસંદીદા મય-
દાનમેં ઉસસે મુકાબલા કરેં. મગર અરબ લશ્કરકા સિપેહ
સાલારભી નિહાયત મોહતાત થા ઓર મા સિવાયે ઇસકે
હઝરત ઊમર રદી૦ કા તાકીદી હુકમથા કે " કાદસીયા
કે મયદાનકો છોડકર લશ્કરે ઇસલામ આગે ન બઢે ઓર

ઇસી જગે દુશ્મનકા ઈન્તિઝાર કરે." રસદકા સામાન કુચ્છ અરબકે ઇલાકેસે ઓર કુચ્છ કાદસીયા કે ગિર્દોનવાહસે એહલે અરબકો બરાબર પહોંચતાથા.

સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ ને મસના બિન હારિસ રદી૦ મરહુમકી બેવાહસે શાદી કરલીથી. અહેલે અરબમેં કીસી મરનેવાલે કે અયાલ વ અત્ફાલકે સાથ હમદર્દી ઓર સુલુક કરનેકા ઇસસે બહેતર ઓર કાબિલે તારીફ ઝરીઆ ઓર કોઈ ન સમઝા જાતાથા કે હમદર્દી કરનેવાલા મરનેવાલે કી બેવાહસે શાદી કરકે ઉસકે ખાનદાન કી પરવરિશ અપને ઝિમ્મે લેલે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને ભી માલિક બિન નુર મુરતદકો કત્લ કરનેકે બાદ ઉસકી બેવાહસે શાદી કરલીથી, ઓર આં હઝરત સલને૦ ભી ફતેહ ખયબરકે બાદ દુશ્મનકી બેવાહસે નિકાહ કીયાથા. હઝરત સિદ્દીકે અકબર રદી૦ ને જાફર તૈયાર બિન અબી તાલિબ રદી૦ કી બેવાહસે જો જંગે મોતામેં પચાસ કાબિલ ખંજરકે ઝખ્મ ખાકર શહીદ હુએ થે. શાદી કીથી ઓર જાફર રદી૦ કે બેટે અબદુલ્લાહ રદી૦ કો બડી અચ્છી તરાહ પરવરિશ કીયા થા જીસકા ઝિક્ર આગે ચુકા હય.

યુરોપેયન મોઅરરિખોં ને ઈસ કિસ્મકી શાદીયોં કે મુતઅલ્લિક અચ્છી રાયે ઝાહિર નહીં કી. લેકિન યેહ ઉનકી ગલતી હય કયોંકે ઇસ રસમકો અરબી મિઆરે અખલાક

(સ્ટન્ડરડ ઓફ મોરાલીટી) કી નિગાહસે નહીં દેખા. એહલે અરબ ઇસ રસમકો નિહાયત મહેમુદ ઓર કાબિલે ફખ્ર સમઝતે હુંય. યેહી વજેહથી કે જબ આં હઝરત સલ૦ ને ફતેહ ખયબરકે બાદ દુશ્મનકી બેવાહસે શાદી કી તો સહાબા બડે ખુશ હુએ. અગર યેહ કોઇ નુકસવાલી બાતથી તો સહાબા રદી૦ કા હક થા કે વો ઉસકો બુરા મનાતે. મગર જબ અરબ અખલાકકે મુજબ યેહ એક કાબિલે તારીફ કામ થા ઓર કાનુને ઇસલામને ઇસમેં કોઈ તરમીમ ન કી થી તો ઓર કીસી કોમકા હક નહીં કે વોહ ઇસપર એતેરાઝ કરે.

રૂસ્તમ અપના લશ્કર લીયે અભીતક અપને કેમ્પમેં પડાથા. ઓર ઉસને આગે બઢનેકા મુતલક ખ્યાલ ન કીયા. હાં ઇતના કામ ઉસને ઝરૂર કીયા કે રિઆયાએ જઝીરા ઓર ઇરાકકો એહલે અરબસે મુનહરફ કર દીયા. મગર જબ દેર ઝિયાદા હો ગઈ તો લોગ નિહાયત ઘભરાયે કયોંકે વોહ મુન્તઝિર થે કે ઇરાની ફોજ હમલા આવરોં કો જલ્દ દૂર કર દેગી. મગર વોહ ઇન્તઝાર કરતે કરતે થક ગયે આખિર બડે બડે ઝમીનદારોંને શાહે ઇરાનકે પાસ અરઝીયાં ભેજીં કે ઇરાની ફોજ કો હુકમ દીયા જાયે કે વોહ જલ્દ સરહદ પર પહોંચ કર એહલે અરબકો શિકસ્ત દે ઓર હમકો ખતરેસે મહેફુઝ કરકે ઇતમિનાન દિલાયે.

ઇસપર શાહે ઇરાનને રૂસ્તમકો તાકીદી હુકમ ભેજા ઓર રૂસ્તમકો નાચાર મુકાબિલે કે લીયે આગે બઢના પડા, ઓર દરિયાએ ફુરાતસે ગુઝર કર ઉસને નહેરે ફુરાતકે મશરિકી સાહિલપર કેમ્પ લગાયા. હીરા કે સરકરદા લોગોંકો બુલાકર ઉસને નિહાયત નારાઝગીસે કહા કે " કયોં તુમ શાહે ઇરાનસે મુનહરિફ હોકર એહલે અરબકે તાબે ફરમાં બન ગયે. " ઉન્હોંને જવાબ દીયા કે " ઇસમેં હમારા કયા કુસુર હય. હમને મયદાનમે નિકલકર એહલે અરબકા મુકાબિલા કીયા. હમારા બાદશાહ મયદાનમેં કત્લ હો ગયા ઓર ઇરાની ગવરનર હમકો હમારે હાલપર છોડ કર મદાયનકી તરફ ભાગ ગયા. હમને ફિર ભી કિલા બંદ હોકર એહલે અરબકા મુકાબિલા કીયા મગર જબ ઇરાનસે કોઇ ઇમદાદ ન પહોંચી તો હમને નાચાર હોકર એહલે અરબસે સુલેહ કરલી ઓર અપની જાન માલકો બચા લીયા. જબ દરબારે ઇરાન અપની રિઆયાકી હિફાઝત ન કરે તો રિઆયા સિવાયે ઇસકે કયા કર સકતી હય કે હમલા આવરોંકા જુઆ અપની ગરદનપર રખ લે "

યેહ માઅકુલ જવાબ સુનકર રૂસ્તમને કહા " અચ્છા અબતક જો કુચ્છ હુઆ સો હુઆ અબ મેં ઉન હમલા આવરોંકી વોહ ગત બનાઉંગા કે ફિર વોહ ઇરાની રિઆયા પર હમલા કરનેકા નામ ન લેંગે" ઇસતરાહ એહલે હીરાકો

તસલ્લી દેકર રૂસ્તમ અપને લશ્કર કે ઇન્તિઆમમેં મસરૂફ હુઆ. દુસરે દિન નહેરકે કિનારે ફિરતા હુઆ ઉસ મુકામ પર પહોંચા જહાં નહેરપર અરબસે હીરામેં જાને કે લીયે પુલ બના હુઆ થા. ઉસને એક ટીલેપર ચઢકર નહેર કે પાર નઝર દોડાઇ ઓર દેખા કે એહલે અરબકા એક દસ્તા પુલકી હિફાઝત પર મુતઅય્યિન હય. ઉસને અરબ મુહાફિઓં કે સરદારકો બુલા ભેજા. અરબ સરદાર અપને સિપેહ સાલાર કે પાસ ગયા ઓર કહા કે " ઇરાની સિપેહસાલારને મુઝકો બાતચીત કરને કે લીયે બુલા ભેજા હય અગર ઇજાઝત હો તો મે જાઉ" સાઅદ રદી૦ ને કહા "નહીં તુમ અપની જગેપર બરાબર ખડે રહો ઓર પુલકી હિફાકીયે જાઓ " ફિર સાઅદ રદી૦ ને અબુ મુસા ઓર મુગીરાકો રૂસ્તમ કે પાસ ભેજા. અબુ મુસા ઓર મુગીરા મુસલ્લાહ હોકર રૂસ્તમ કે પાસ ગયે જબ વોહ ઉસકે રૂબરૂ હુએ તો રૂસ્તમને કહા—

" તુમને કયોં હમારે ઇલાકેમેં ફિતના વ ફસાદ મચા રખખા હય ? અગર તુમકો કુચ્છ નકદ વ જીન્સ દિલવા દું તો તુમ મુતમઇન હોકર અપને વતનકો વાપિસ ચલે જાઓગે" અબુ મુસા રદી૦ને જવાબ દિયા.

"હમકો કોઇ લાલચ ઓર તમા નહીં હય, અલ્લાહ તઆલાને હમકો દવલતે ઇમાનસે માલામાલ કર દીયા હય

હમ સુલેહ ઓર સલામતીકા પયગામ દીગર અકવામકો પહોંચાને આયે હંય ઓર અમનકી ખાતિર હમ આપકો ઇસલામકી દાઅવત કરતે હંય. હમને ઇસ્લામકી બરકતસે બડે ફૂયેઝ ઉઠાયે હંય ઈસલીયે હમ આપકોભી ઉસ ફૂયેઝમેં શામિલ કરના ચાહતે હંય ઓર ઇસ્લામકી બરકાતકા આપકો હિસ્સેદાર બનાતે હંય. ઇસ્લામ લાનેસે જો તબદીલી હમારી હાલતમેં હુઈ હય વોહ તુમારી હાલતમેં હો જાયગી ઓર તુમભી અલ્લાહ તઆલાકે બરગુઝીદા ઓર મુખલિસ બંદે બન જાઓગે, ઓર હમારે ભાઈ હો જાઓગે ઓર હમમેં બિરાદરાના તઆલુકાત કાયમ હો જાઈંગે. અગર આપ ઇસલામકી બરકાતસે ફૂયેઝ ઉઠાના નહીં ચાહતે ઓર અલ્લાહ તઆલાકી ઉસ નેઅમતકી કદર નહીં કરના ચાહતે તો હમારી હિફાઝતમેં આ જાઓ. ઈસતરાહ ભી હમારે તુમારે તઆલુકાત દોસ્તાના હો જાઈંગે ઓર હમ જાનોમાલસે તુમારી હિફાઝત કરીંગે. તુમકો કીસી કિસ્મકી તકલીફ ન દેંગે, અદલ ઓર ઇન્સાફ કરકે રિઆયાકો ખુશહાલ ઓર આસુદા બનાઈંગે. પસ હમ ઓર તુમમેં સુલેહ ઓર અમન કાયમ રહેનેકે યે દો તરીકે હંય જો ચાહો ઇખતિયાર કરલો. ઓર અગર ઇન દોનોં તરીકોંમેંસે એકભી મંઝુર નહીં હય તો ફિર મયદાને જંગમેં ઉતર આઓ. અલ્લાહ તઆલા હમારે તુમારે દરમ્યાન

ફયસલા કર દેગા ઓર જીસકો ચાહેગા ઇસ ઝમીનકા વારિસ બનાયેગા. ”

રૂસ્તમ યેહ જવાબ સુનકર તએશમેં આ ગયા ઓર બોલા કે—

“ મેં ઈતના લશ્કર ઈસલીયે નહીં લાયા કે ઈસ્લામ કુબૂલ કરલું, યા તુમારી હિફાઝતમેં આ જાઉં. મેંને તુમપર તરસ ખાકર યે તજવીઝ પેશકીથી કે તુમકો કુચ્છ દેકર વાપિસ કર દું ઓર તુમારે ખુનસે મયદાન સુર્ખ ન કરૂં. મગર તુમ અયસે અપની ઝિદપર અડે હુએ હો કે સિવાયે ઉન દો શર્તોંકે ઓર કીસી બાતપર આતેહી નહીં. અબ સિવા ઈસિકે ઓર કોઇ ચારા નહીં કે તુમકો સરે મયદાન હલાક કરકે તુમકો ઇસ ઝિદ કા મઝા ચખાયા જાયે. અચ્છામેં મુકાબિલેકે લીયે તૈયાર હું. જાઓ, ઓર અપને સિપેહ સાલારસે દરયાફ્ત કરકે મુઝકો ઇતતિલાઅદો કે તુમ નહેર ઇસ પાર આકર મુકાબિલા કરોગે કે મેં ઉસપાર આકર તુમસે લડાઇ કરૂં. ”

અબુમુસા રદી૦ ઓર મુગીરા રદી૦ વાપિસ આ ગયે ઓર ઉન્હોંને સાઅદ રદી૦ કો કુલ કયફીયતસે આગાહ કીયા. સાઅદ રદી૦ ચુંકે બડે મોહતાત થે ઓર કાદસીયેકે મયદાનકો છોડના નહીં ચાહતે થે ઈસલિયે ઉન્હોંને

રૂસ્તમકો કહેલા ભેજા કે " હમ ઇસ મયદાનમેં તુમારા ઈન્તિઝાર કરીંગે, તુમસે જીસતરાહ બન પડે નહેર ઉબૂર કર કે હમારે મુકાબિલે પર આઓ." યે પયગામ ભેજકર સાઅદ રદી૦ ને ઉન સિપાહીંયોકો જો પુલકી હિફાઝત પર મુતઅઇયન થે હુકમ દીયા કે " પુલકી હિફાઝત નિહાયત હોશિયારી સે કરના ઓર દુશ્મનકો નઝદીક ન આને દેના."

જબ રૂસ્તમને દેખાકે એહલે અરબ પુલકી હિફાઝત પર મુસતઅદ હંય તો ઉસને રાતકે વક્ત અપને સિપાહીયોંકો હુકમ દીયા કે " પુલસે કુચ્છ ફાસલે પર નહેરમેં મટ્ટી ડાલ કર રાસ્તા બના દો." લશ્કરીયોંને રાતોંરાત નહેરકો મટ્ટીસે ભરકર રાસ્તા તૈયાર કર દીયા ઓર અલસ સુબાહ ઇરાની લશ્કરને નહેરસે પાર હોના શુરૂ કીયા. ખુદ રૂસ્તમ દોહરી ઝિરાહ પહેને હુએ અપને ખાસ ઘોડેપર સવાર હોકર ખુશ ખુશ નહેરસે ગુઝરા ઓર કહેને લગા. " ઉમીદ હયકે કલ તક હમ ઉન હમલાઆવરોંકો નેસ્તો નાબૂદ કર દેંગે."

નહેર ઉબૂર કરકે રૂસ્તમને મગરિબી સાહિલ પર અપના કેમ્પ લગાયા ઓર એક બુલંદી પર સુનેહરી સાયબાન ખડા કરકે ઉસકે નીચે રૂસ્તમકે લીયે સુનેહરી તખ્ત બિછાયા ગયા. રૂસ્તમને અપને કેમ્પસે લેકર મદાયન તક

થોડે થોડે ફાસલે પર આદમીયોંકી ડાગ લગા દી, જો એક દુસરેકી આવાઝ સુન સકે તાકે શાહે ઇરાનકો મયદાને જંગકી ખબરેં દમબદમ પહોંચતી રહેં.

દુસરે દિન રૂસ્તમને લશ્કર આરાસ્તા કરકે મયદાનમેં ખડા કીયા. નામી જરનેલ હુરમઝરાન, ફરૂઝાન ઓર બહેમન દાઇં બાઇં ઓર બીચમેં મુતઅઇયન કીયે. તીસ હાથીયોંમેંસે અઠારા હાથી બિચલે લશ્કરકે આગે રખે ગયે ઓર બાકી દોનોં બાજુઓં પર આગેં રખે ગયે. હાથી બડે બડે કદાવરથે, ઓર ઉનપર સિપાહી બિઠાયે ગયે. રૂસ્તમ ખાતિર ખ્વાહ ઇન્તિઝામ કરકે અપને તખ્ત પર જા બયઠા ઓર લડાઇકા તમાશા દેખને લગા.

સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ બવાસીરકી બીમારીસે સખ્ત લાચાર થે ઓર ઘોડે પર સવાર હોકર મયદાનમેં નહીં નિકલ સકતે થે. ઉન્હોંને કિલેકી ફસીલ પર અપની નશિસ્ત મુકરર કી જહાંસે મયદાને જંગ ઉનકો સાફ નઝર આતાથા ઓર ઝુરૂરતકે વક્ત અહેકામ લિખકર ફોજકે સરદારોંકે પાસ ભેજ દેતે થે એહલે અરબમેં જંગકે દિન સિપેહસાલારકા ખુદ મુસલ્લાહ હોકર મયદાનમેં મોજુદ ન હોના અજીબ ખ્યાલ કીયા જાતાથા ઓર સિપાહી હયરાન થે કે અમીરે લશ્કર કયોં મયદાનમેં નહીં નિકલા.

સાઅદ રદી૦કે બહાદુર ઓર શુજાઅ હોનેમેં તો ઉનકો શુબાહ ન થા મગર ફિર ભી વોહ તન્ઝ કરનેસે ન રૂક સકે ઓર કઈ એકને કહા કે–"વોહ શખ્સ જીસકો તીર અંદાઝીમેં કમાલ હાસિલ હય ઓર જીસને ઈસ્લામમેં સબસે પહેલે એક મુશરિકકા ખુન ગિરાયા થા આજ મયદાને જંગસે કયું જી ચુરાતા હય" ઉસકી ઇતતિલાઅ સાઅદ રદી૦કો પહોંચી તો ઉન્હોંને ચંદ કબીલોંકે સરદારોંકો બુલાકર અપના હાલ સુનાયા જીસ પર વોહ મુતમઈન હો ગયે ઓર ઉન્હોંને સિપાહીયોંકે રૂબરૂ સાઅદ રદી૦કા ઉઝુર બ્યાન કર દીયા. જીસ પર સિપાહીયોંકી હયરાની દૂર હો ગઈ ઓર ઉનકી શિકાયત રફે હુઈ.

જબ ઈસ્લામી લશ્કર તરતીબકે સાથ મયદાનમેં ખડા હો ગયા તો સાઅદ રદી૦ને કહેલા ભેજા કે "નમાઝ પેશીનસે કોઇ દસ્તએ ફોજ હમલેકે લીયે આગે ન બઢે. હમલે કે લીયે તીન તકબીરેં કહી જાઇંગી. પહેલી તકબીર પર હથિયાર સીધે કર લેં, દુસરી પર હમાતન તૈયાર હો જાયેં ઓર તીસરી પર હમલા કર દેં. ઇસકે બાદ કારીયોંકો હુકમ દીયા ગયા કે કુરાન શરીફકી આયાત ફોજકે આગે પઢી જાયેં ઓર તમામ સિપાહી અલ્લાહ તઆલાસે ફતેહ ઓર નુસરતકી દુઆ માંગતે રહેં બલકે ઉનકા નાઅરાભી યેહી હો" કારીયોંને કલામે ઈલાહી કી આયાત

અયસે દર્દે દિલકે સાથ પઢીં કે સિપાહી જોશસે ભર ગયે ઓર ઉનપર એક વજ્દકી હાલત તારી હો ગઇ જબ યેહ આયત ઉન્હોંને સુની કે "બમરદાર મયદાને જંગસે પીઠ ન ફેરના. જો શખ્સ મયદાનસે પીઠ ફેર કર ભાગેગા ઉસ પર ગઝબે ઈલાહી નાઝિલ હોગી ઓર જહન્નમ ઉસકા ઠિકાના હોગા." તો બે ઇખ્તિયાર ઉનકે આંસુ નિકલ પડે ઓર દુઆ માંગને લગે કે "અય અલ્લાહ! હમકો સબર અતા કર ઓર સાબિત કદમ રખ ઓર દુશ્મનોં પર હમકો ફતેહ દે." તમામ લશ્કરસે ઈન દુઆઓંકી આવાઝેં નિકલ કર આસમાન તક પહોંચ રહીથીં ઓર લશ્કરીયોંકે દિલ શોકે શહાદતમેં ઉછલ રહેથે ઓર કોઇ શુબ્હા નહીં કે સાઅદ રદી૦કા તાકીદી હુકમ બાદ દો પેહેરકે હમલા કરનેકા ન હોતા તો ઇસ્લામી લશ્કર ઇસ વજ્દકી હાલતમેં દુશ્મન પર ટુટ પડતા.

સાઅદ રદી૦ ઝુરૂરી અહકામ જારી કરકે દર્દે દિલકે સાથ અલ્લાહ તઆલાસે ફતેહ વ નુસરતકી દુઆ માંગ રહે થે. જબ દિન ઢલના શુરૂ હુઆ તો સાઅદ રદી૦ને સિજ્દેસે ઉઠકર ઓર ફસીલપર ખડે હોકર અલ્લાહો અકબરકા નાઅરા બુલંદ કિયા. ઉસકો સુનકર ઇસ્લામી લશ્કર જોશમેં આ ગયા. મગર ઉસ વક્ત ઇરાની લશ્કરને હમલા કર દીયા. ઈસ પર એહલે ઇસ્લામસે આસમ બિન ઉમર

તમીમી રદી૦ ઘોડા દવડાકર મયદાનમેં પહોંચે. ઓર હરીફ તલબ કીયા. ઇરાની લશ્કર અપને કદમોંપર ઠયર ગયા ઓર એક ઝિરાહ પોશ ઇરાની આસમ કે મુકાબિલ હુઆ. દોનોં લશ્કર ઇન પહેલવાનોંકી લડાઈ દેખને લગે મગર આસમને પહેલે વારમેં હી હરીફ કો દો ટુકડે કર ડાલા, ઓર મુઝફ્ફર વ મનસૂર અપને લશ્કરમેં વાપિસ આ ગયા. ઇસકે બાદ એક ઓર નામી પહેલવાન ઇરાની સફસે આગે બઢા. લશ્કરે ઇસ્લામસે ભી એક અરબ પહેલવાન ઉસકે મુકાબિલ હુઆ જીસકા નામ તિબરીને ઉમરૂ બિન માઅદી કરબ રદી૦ લિખા હય. લેકિન ઉમરૂ બિન માઅદી કરબ રદી૦ સને ૧૩ હિજરીમેં અપની કોમકે હમરાહ શામમેં ગયે થે ઓર શામકી લડાઇયોંમેં ઉનકા ઝિકર આતા રહા હય. ઉસકી તતબીક યું હો સક્તી હય કે અરબ સરદાર એક આધ જંગ કે બાદ રૂખસત લેકર ઘરોંકો વાપિસ ચલે જાતે થે ઓર જબ મદીનેસે કીસી તરફ કુમક ભેજને કે લીયે ફોજ જમા કી જાતીથી તો હાઝિર હોકર જીસ તરફકા હુકમ હોતાથા ઉસ તરફ બિલા ચુંનો ચરા ચલે જાતે થે.

જબ ઉમરૂ બિન માઅદી કરબ રદી૦ લશ્કરસે નિકલ કર મયદાનમેં પહોંચે તો ઇરાની પહેલવાનોંને દૂરસેહી ઇનપર તીર ચલાયે ઉમરૂને તીરકા વાર ખાલી દીયા ઓર

દુશ્મનકો દુસરા તીર ચલાનેકી ફુરસત ન દેકર ઘોડે કો એડી લગાકર હવાકીતરાહ ઉસકે પાસ પહોંચ ગયે. ઇરા-નીને તલવારકા વાર કીયા મગર ઉસકો ભી ઉમરૂને ખાલી દીયા ઓર પુરતી કરકે ઇરાનીકો કમર બંદસે પકડ લીયા ઓર ઝીનસે ઉઠાકર અપને લશ્કરમેં લે ગયે.

યેહ હયરત અંગેઝ માઅરિકા દેખકર ઇરાની ફોજ ઘભરા ગઇ. ઇસપર રૂસ્તમને હુરમઝાનકો કહેલા ભેજા કે “ફરદન ફરદન લડાઈ મોકૂફ કરકે યક બારગી હમલા કરો ઓર હાથીયોંકો આગે બઢાવ” ઇસ હુકમકે પહોંચતેહી ઇરાની હાથી આગે રખકર મયદાનમેં બઢે. ઇધર સાઅદ રદી૦કે હુકમસે ઇસ્લામી લશ્કરભી બઢા મગર જુંહી હાથી જો એક મુતહરરિક કિલેકી સુરત દિખાઇ દેતે થે આગે બઢે તો અરબ સવારોંકે ઘોડે ડર કર મુંહફેરને લગે. હરચંદ સવારોંને ઘોડે સંભાલે મગર ન સંભલે. આખિર વોહ ઘોડે છોડકર પ્યાદા હો ગયે ઓર હાથીયોંકે મુકાબિલ હુએ. યેહ સવાર બની બજીલા કબીલે કે થે. હાથીયોંને ઉનકો રોંદના શુરૂ કીયા ઇસિપર બની અસદ કબીલે કે જવાન અપને ભાઇયોંકો મુસીબતમેં મુબતિલા દેખકર ઉનકી ઇમદાદકો પહોંચે. ઇરાની સિપાહીયોંને હાથીયોંકા રૂખ બની અસદકી તરફ ફેર દીયા. બની અસદ બડી બહાદુરીસે લડે મગર ઉનકે ચારસો આદમી મયદાનમેં કામ આયે ઓર

એહલે અરબ હાથીયોંકે હાથસે તંગ આ ગયે. તમામ લશ્કરમેં ઘબરાહટ ફયલ ગઈ. સાઅદ રહી૦ને જબ ઈસ્લામી લશ્કરકો ઘબરાહટમેં દેખા તો ઉન્હોંને આસમ બિન ઉમરૂ તમીમીકો કહેલા ભેજા કે "જીસતરાહ હો સકે જાન પર ખેલકર ભી હાથીયોંકી બલાકો દફા કરો." વોહ મનચલે ઓર શેરદિલ અરબ યેહ હુકમ સુનતેહી એક દસ્તા તીર અંદાઝોંકા લેકર હાથીયોંકી તરફ બઢે ઓર ઉનકો કહા કે "એકદમ તીર છોડ કર હાથીયોંકે સવારોંકો હલાક કરો" તીર અંદાઝોંને તીરોંકી મુસલાધાર બારિશ શુરૂ કર દી તો હાથીયોંકે સવાર ઝખમી હુએ. મગર વોહ હાથીયોંકો બરાબર બઢાતે હુએ તીર અંદાઝોંકે કરીબ પહોંચે. ઈસ પર આસમ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંને જાન હથેલી પર રખકર હાથીયોંકે તંગ તલવારસે કાટને શુરૂ કીયે. જીસકી વજેહસે હાથી સવાર મયે હોદજકે ગિર પડે ઓર ગિરતે હી ચકનાચુર હો ગયે. જબ હાથી બે લગામ હો ગયે તો નેઝોંકી નોકોંસે ઉનકો ડરાના શુરૂ કીયા. હાથી ડર કર ઉલટે પાઉં ફિરે ઓર અપની ફોજકો રોંદતે હુએ નહેરકે કિનારે પહોંચ ગયે. એહલે અરબ ઈસ બલાસે નજાત પાકર આગે બઢે. દોનોં લશ્કર બાહમ મિલ ગયે ઓર તલવાર ઝોરસે ચલને લગી. ઈરાનીભી જમકર લડે મગર અરબ શુજાઅ ઉનમેં કયામત બપા કર રહેથે. શામ તક

લડાઈ બરાબર હોતી રહી. જબ તારીકી છા ગઈ તો દોનોં લશ્કર જુદા હુએ. ઇસ લડાઇમેં એહલે અરબકે દો હઝાર આદમી મયદાનમેં કામ આયે ઓર એહલે ઈરાનકે દસ હઝાર જવાન કત્લ હુએ. એહલે અરબને પહેલે દિનકી લડાઈકા નામ યવમુલ અરમાસ રખા. રાતકો દોનોં લશ્કર અપને અપને કેમ્પમેં આરામ કરને લગે.

રૂસ્તમને અપને સરદારોંકો બુલાકર કહાકે —

“બડે અફસોસકી બાત હય કે આજ એહલે અરબ તુમારે હાથસે બચ રહે. ઓર ઝિયાદા તર તુમારે સિપાહી મયદાનમેં કામ આયે. હમારે નામી પહેલવાન ભી કત્લ હુએ, હાથી ભી ઉલટે પાઉં ભાગે આયે ઓર હમારે લશ્કરકો ભી ગલબા નસીબ ન હુઆ. યેહ કયા બાત હય મુઝે તો આજકી લડાઈ દેખકર સખ્ત શર્મ આ રહી હય. ઈસ કમઝોર કોમમેં ઇતની જુરાઅત કહાંસે પયદા હો ગઈ કે ઈરાનીયોંકે મુકાબિલે પર ન સિર્ફ મયદાનમેં ઠયરે રહે બલતે બકસરત ઈરાનીયોંકો કત્લ કર ડાલા. યે વોહી અરબ હંય જો હમારે નામસે કાંપતે થે. આજ વોહી અરબ હંય કે હમકો સરનિગોં કર રહે હંય. મુઝે ઉમીદથી કે આજકી લડાઈમેં હી દુશ્મનકા ખાતિમા હો જાયગા મગર વોહ જું કે તું મોજુદ હંય. મઆલૂમ હોતા હય કે હમારે

સિપાહી ઉનસે ખોફ ખાતે હંય ઓર બુઝદિલીસે મુકાબિલા કરતે હંય," સરદારોંને કહા કે—

"હમ લડાઇમેં મોજુદ થે. ઓર બરાબર દેખતે રહે હંય કે ઈરાની સિપાહી બડી દિલેરીકે સાથ મુકાબિલા કરતે રહે હંય. ઉન્હોંને મુતલક બુઝદિલી નહીં દિખાઈ. ઓર ન એહલે અરબસે દહેશત ખાઈ, મગર ઉનકો અયસી કોમસે મુકાબિલા પેશ આયા કે ઇસિસે પહેલે કભી ન આયા થા. મઆલુમ નહીં વોહ ક્યસે કડે દિલકે લોગ હંય. જીસ વક્ત હમને તલવાર ઓર બરછે ઉનકે સામને કીયે તો ઉન્હોંને અપને સીને આગે રખ દિયે. જબ હમને હાથી ઉનકે સામને કીયે તો વોહ બે પરવાઇસે કત્લ હો ગયે. વોહ કત્લ હોતે થે મગર આહો ફુગાં નહી કરતે થે. જબ ઉનકે સિપાહી કત્લ હોતે થે તો દુસરે ઉનકો બચાનેકે લીયે આ મોજુદ હોતે થે ઓર અપને આપકો ખતરેમેં ડાલ લેતે થે. હાથીયોંકા મુકાબિલા કરના ઉન્હીકા કામ થા. જબ ઉન્હોંને જંગી હાથીયોંકા મુંહ ફિરા દીયા તો હમારે સિપાહીયોંકો વોહ કયા સમઝતે થે. ફિરભી હમારે સિપાહી બડી જુરાઅત ઓર હિમ્મતસે લડે ઓર ઉન્હોંને કાબિલે તારીફ શુજાઅત દિખાઈ. યેહ દુરસ્ત હય કે હમારે આદમી ઝિયાદા કત્લ હુએ મગર એહલે અરબકે ભી બહોતસે હમારે હાથ મારે ગયે. હમતો ઇતનાહી

ગનીમત સમઝતે હંય કે ઇસકદર દુશ્મન હમને હલાક કીયે. વોહ કોઇ આદમી નહી બલકે જીન હંય." યે સુન કર રૂસ્તમને કહા.

"અચ્છા જો હુઆ સો હુઆ કલ અયસી કોશિશ કરેના કે એક અરબ ભી ઝિંદા ન બચે. મગર અફસોસ હય કે કલ હાથી મયદાનમેં નહીં નિકલ સકીગેં કયોંકે ઉનકા સાઝો સામાન નયા બનાના હય. ઉમીદ હય કે કલ સાઝો સામાન તૈયાર હો જાયગા. લેકિન કયાહી અચ્છા હો કે કલ હમકો ફતેહ નસીબ હો ઔર હાથી મયદાનમેં નિકાલનેકી ઝુરૂરતહી પેશ ન આયે."

ઉધર સાઅદ રદી૦ કે પાસ ઉનકે સરદાર જમા હુએ. સાઅદ રદી૦ ને ઉનકી શુજાઅત ઔર બહાદુરી કી તઆરીફ કી. મગર ઇસ બાતપર અફસોસ ઝાહિર કીયા કે એહલે અરબ ઉમીદસે ઝિયાદા મયદાનમેં શહીદ હુએ." ઇસપર સરદારોંને કહા કે–

"ઇરાનીયોં કે હમસે ભી બહોત ઝિયાદા કત્લ હુએ હંય ઔર હમારે આદમી ઝિયાદા તર હાથીયોંકે હાથ મારે ગયે હંય ઔર અગર આસમ રદી૦ ઔર ઉનકા ગિરોહ ફોકુલ આદત હિમ્મતસે ઉસ બલાકો દફા ન કરતે તો માઅલુમ નહીં કયા હાદેસા પેશ આતા.

બ હર હાલ હમ અલ્લાહ તઆલાકે શુક્ર ગુઝાર હંય કે ઉસને હમકો સાબિત કદમી ઓર સબ્ર અતા ફરમાયા ઓર હમ મરદાના વાર દુશ્મનકા મુકાબિલા કરતે રહે " યે સુનકર સાઅદ રદી૦ ને ફરમાયા.

" દુશ્મન કે પાસ હાથી બોહોત ઝિયાદા હંય. મુઝે ભી એક તદબીર સૂઝી હય. કલ તુમ એક દસ્તેકો અલગ કરકે જંગલમેં ભેજ દો તાકે લંબી ઓર ખુશ્ક ઘાસ કાટ લાયેં. જબ ઘાસ આ જાયગી તો ફિર મેં બતાઉંગા કે ઉસસે કયા કામ લેના ચાહીએ, અબ જાઓ ઓર અલ્લાહ તઆલાસે દુઆ માંગકર આરામ કરો અલ્લાહ હમ સબકા હાફિઝો નાસિર હો."

દુસરા દિન

દુસરે દિન અલસ સુબાહ બાહમી રઝામંદીસે ફરીકેન અપને અપને મકતુલ મયદાનસે ઉઠાનેમેં મસરૂફ હુએ. સાઅદ રદી૦ ને હુકમ દીયા કે " લાશોંકો ઉઠાકર અઝીબ મેં ભેજા જાયે ઓર ઓરતોં ઓર બચ્ચે ઉનકો દફ્ન કરેં." જો સિપાહી ઝખમી હુએ થે વોહ રાતકોહી અઝીબમેં ઓરતોંકી નિગરાનીમેં ભેજ દીયે ગયે થે.

જબ મયદાન મકતૂલોંસે સાફ હો ગયા તો દોનોં લશ્કર આરાસ્તા હોકર મયદાનમે નિકલે. આજ ઇરાનીયોં

કે સાથ હાથી ન થે મગર રૂસ્તમકી મલામત કી વજેહસે ઈરાની સરદારોંને અપને લશ્કરકો સખ્ત ઇસ્તિઆલ દિલાયા હુઆ થા.

હઝરત ઊમર રદી૦ ને ઈરાની લશ્કરકી જમીયતકા હાલ સુનકર અબુઉબેદા બિન જરરાહ રદી૦ કો શામ મેં લિખ ભેજા થા કે "કુચ્છ લશ્કર સાઅદ રદી૦ કી ઈમદાદ કે લીયે ઈરાકમેં રવાના કર દેં." અબુઉબેદા રદી૦ને યે હુકમ પહોંચતેહી છે હઝાર ચીદા સવાર હાશમ બિન અતબાકી સરકરદગી મેં ઇરાકકી તરફ ભેજ દીયે થે. ઇનકે હર અવ્વલ કુઅકા બિન ઉમરૂ તમીમી થે, જો એક હઝાર જવાન લેકર હાશમકે આગે જા રહે થે. જબ દુસરે દિન લડાઈ શુરૂ હુઇ તો શામકી સિમ્તસે ગુબાર ઉઠા હુઆ દિખાઇ દીયા. ઓર થોડી દેરમેં અલ્લાહો અકબરકી આવાઝ મયદાને જંગમેં સુનાઇ દેને લગી. એહલે અરબ યે સુનકર બડે ખુશ હુએ કે ઉનકી કુમક આ રહી હય મગર ઈરાનીયોંપર ઘભરાહટ છા ગઈ.

કુઅકા રદી૦ ને અપને એક હઝાર સવારોંકો દસ રિસાલોમેં તકસીમ કર દીયા થા જો એક દુસરે કે પીછે કુચ્છ ફાસલા છોડકર આ રહેથે. મકસૂદ યેહ થા કે દુશ્મન કી નઝરોંમેં તેઅદાદ ઝિયાદા દિખાઈ દે. કુઅકા પહેલે આગે

બઢકર સાઅદ રદી૦ કે પાસ આયે. ઓર કહા કે–" એક હઝાર સવાર મેરે સાથ હુંય ઓર પાંચ હઝાર હાશમ કે સાથ આ રહે હુંય. યે કુમક અબુઉબેદા રદી૦ ને તુમારે લીયે ઇરસાલ કી હય. " સાઅદ રદી૦ યે સુનકર બડે ખુશ હુએ. ઓર કુઅકા વાપિસ જાકર ફિર અપને સવારોંમેં મિલ ગયે. ઓર ઉનકે હમરાહ બગેર સરતાને યા દમ લેને કે દુશ્મનકે દાયેં બાજુપર હમલા આવર હુએ ઓર ઇસ શિદ્દતસે હમલા કીયા કે ઇરાની મયમનાકો દબાતે હુએ નહેરકે કિનારે તક લે ગયે. ફિર એક લખ્તમેં પલટા ખાકર ઇરાની કલ્બપર હમલા આવર હુએ. ઓર ઉસકો દબાતે હુએ રૂસ્તમકે તખ્ત કે કરીબ પહોંચ ગયે. રૂસ્તમકો ખતરેમેં દેખકર ચારોં તરફસે ઇરાની ફોજ આ ગઇ ઓર કુઅકા મજબૂર હોકર પિછે હટ ગયે. ફિર અપને સવારોંકો પીછે હટાકર કુઅકા રદી૦ તનહા મયદાનમેં નિકલે ઓર લલકારે કે–

" કોઇ ઇરાની સરદાર મેરે મુકાબિલે પર આયે "

ઇસપર બહેમન જો કલ્બે ફોજપર અફસરથા ગુસ્સા ખાકર મયદાનમેં નિકલા. કુઅકાને ઉસકા નામ પૂછા બહેમનને આપના નામ ફખ્ર કે સાથ લીયા ઓર કહા કે–

" મેં વોહી હું જીસને પુલકી લડાઇમેં અહેલે અરબકો હલાક કીયા થા " કુઅકાને કહા–

" ખુબ ! અલ્લાહને ચાહા તો મેં મરહુમ અબુ ઉબેદા સકફી રહી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંકા આજ બદલા લુંગા. "

દોનોં પહેલવાન બડે જોશ કે સાથ લડને લગે. બહેમન બડા આઝમૂદા કાર પહેલવાન થા. દેર તક લડાઈ હોતી રહી મગર એકકા વાર દુસરે પર કારગર ન હોતા થા. આખિર કુઅકાને બડી શિદ્દતસે આખિરી વાર લગાયા. જીસને બહેમનકો દો ટુકડે કર દીયા. કુઅકાને અલ્લાહો અકબરકા નઆરા બુલંદ કીયા. જીસસે એહલે ઇસ્લામતો બડે ખુશ હુએ મગર ઇરાનીયોં કે કલેજે ફટ ગયે. એક ઓર ઇરાની બહેમનકા બદલા લેને કે લીયે મયદાનમેં નિકલા ઉસકો ભી કુઅકાને કત્લ કીયા.

ઇસપર રૂસ્તમને યક બારગી હમલેકા હુકમ દીયા. દોનોં લશ્કર બાહમ મિલ ગયે ઓર લડાઇ શુરૂ હુઈ. આજ ઈરાનીયોંકે સાથ હાથી ન થે ઇસલીયે હર જગે ઉનકે પાઉં ઉખડતે રહે. મગર રૂસ્તમ બરાબર ઉનકો ઇસ્તેઆલ દિલાતા રહા ઓર વોહ ગુસ્સા ખાકર મયદાનમેં વાપિસ આતે થે. મગર કુઅકા ઓર આસિમકી તલવારેં ઉનમેં કતલેઆમ કર રહીથીં. જબ લડાઈ બડે ધમસાનકી ચલ રહી થી તો અબુ મહજન સકફીને જો ઝિન્દાન કી ખિડકીયોંમેંસે લડાઇકા તમાશા દેખ રહાથા સાઅદ રદી૦ કી બીબીકો કહા કે–

" ખુદાકે વાસ્તે મુઝે દમ ભરકે લીયે આઝાદી દો, તાકે મેં મયદાને જંગમેં જાઉં, અગર લડાઇ મેં મારા ગયા તો ખેર વરન વાપિસ આકર ફિર ઝિન્દાનમેં દાખિલ હો જાઉંગા. મેરા યે દેખકર બુરા હાલ હો રહા હય કે મેરે ભાઇ તો મયદાનમેં જાન લડા રહે હુંય ઓર મેં યહાં ઓરતોંકી તરાહ ઝિન્દાનમેં બયઠા હુઆ હું" સાઅદ રદી૦ કી બીબીને જો શુજાઅતકી બડી કદરદાનથી કયોંકે વોહ એક નામવર ઓર શુજાઅ બાપકી બેટી ઓર મશહુર ઓર નામવર બહાદુર સાઅદ રદી૦ કી બીબી થી. ઉસી વકત અબુ મહજનકો રહા કર દીયા. અબુ મહજન અપની ઝિરાહ પહેનકર ઓર સાઅદ રદી૦કે ખાસ ઘોડેપર જીસકા નામ બલકાથા સવાર હોકર હવાકી તરાહ મયદાનમેં પહોંચા. કુઅકા ઓર આસિમ તો પહેલેહી ઇરાનીયોં પર આફત મચા રહેથે અબ અબુ મહજનને ગોલીકી તરાહ પહોંચ કર ઉનકી સફેં ઉલટ દીં. ઓર દાઇં બાઇં હમલે કરકે ઇરાનીયોંમેં ઝલઝલા ડાલ દીયા. ઈસ્લામી લશ્કર અબુ મહજનકે હમલે દેખકર અશ અશ કર ઉઠા. સાઅદ રદી૦ ને ભી કિલેસે યે શુજાઅત દેખકર તઆજુબ કીયા, ઓર દિલમેં કહેને લગે કે " ગાલેબન અલ્લાહ તઆલાને ઇસ્લામી લશ્કરકી ઇમદાદકે લીયે ગયબસે કોઇ ફરિશ્તા ભેજ દીયા હય " ઈતને મેં શામ હો ગઇ ઓર દોનોં લશ્કર

જુદા હોકર અપને કેમ્પમેં ચલે ગયે મગર ઇરાનીયોંકે હોસલે ટુટે હુએથે કયોંકે અરબ પહેલવાનોંને ઉનકા બહોતહી બુરા હાલ કીયા થા.

જબ અરબ સરદાર સાઅદ રદી૦ કે પાસ ગયે તો સાઅદ રદી૦ને ઉનકી તારીફકે બાદ પૂછા કે–

“ વો સરદાર કોન થા જીસને અચાનક નમુદાર હોકર દુશ્મનોંકી સફેં ઉલટદીં ઓર મઆલૂમ નહીં કિતને દુશ્મન હલાક કીયે.” સબને કહા કે–

“ હમખુદ હયરાન હંય કે વો સરદાર લડાઈ કે ઈખતિતામ પર હમે દિખાઈ નહીં દીયા. માઅલૂમ નહીં કિધર ચલા ગયા ” બાઅઝને કહા કે.

“ વોહ કોઈ ગેબી આદમી થા જો હમારી ઈમદાદ કરકે જીસ તરફસે આયાથા ઉસીતરફ ચલા ગયા.” સાઅદ રદી૦ ને કહા કે–

“ઉસકી લડાઇકા અંદાઝા અબુ મહજનકાસાથા. ઓર ઉસકા ઘોડા મેરે બલકાકી માનિંદ થા. મગર અબુ મહજન તો કયદમેં હય ઓર બલકા તબેલેમેં બંધા હુઆ હય.” જબ ઉનકી હયરાની ઝિયાદા હો ગઈ તો સાઅદ રદી૦ કી બીબીને જો યે બાતેં સુન રહીથીં સાઅદ રદી૦ કો બુલાકર અસલી કયફીયતસે આગાહ કીયા. સાઅદ રદી૦ દવડ કર ઝિન્દાનમેં ગયે ઓર અબુ મહજનસે કયફીયત તલબકી. અબુ મહજનને

સાફ સાફ કહે સુનાયા. ઈસપર સાઅદ રદી૦ને અબુ મહજનકો ગલેસે લગા લીયા ઓર કહા કે—

" મેં અયસે આદમીકો જિન્દાનમેં નહીં રખ સકતા જીસને ઈસ્લામકી અયસી નુમયાં ખિદમત અદાકી હય. ઓર અપની જાનપર ખેલ કર લશ્કરે ઇસ્લામકો દુશ્મનોં પર ગાલિબ કીયા હય. " અબુ મહજનને કહા.

" મેં ભી એહેદ કરતા હું કે આયંદા કભી શરાબ ન પીઉંગા ઓર ન શરાબકી મહેહમેં કોઈ શયર મોઝું કરૂંગા. " સાઅદ રદી૦ને ઉસી વક્ત ઉસકો કેમ્પમેં ભેજ દીયા ઓર લોગ ઇસ વાકેએકો સુનકર અઝહદ ખુશ હુએ ઓર અબુ મહજનકી તારીફ કરને લગે. ઉસ દિનકી લડાઈકા નામ એહલે અરબને યવમુલ અગવાસ રખ્ખા.

તીસરાદિન

તીસરે દિન ફિર દોનોં લશ્કર સામને હુએ. હાશમ બિન અત્બાભી મયે પાંચ હઝાર સવારકે ઈસલામી કેમ્પકે નઝદીક પહોંચ ગયે થે મગર કઅકાને ઉનકો કહેલા ભેજા કે " વોહ કેમ્પસે કુચ્છ ફાસલે પરહી ડેરા કરેં, ઓર જબ મયદાનમેં લડાઇ શુરૂ હો તો ઉસવક્ત એક એક ગિરોહ કરકે મયદાને જંગમેં આકર લશ્કરે ઇસ્લામમેં શામિલ હોતે જાએં. તાકે એહલે ઈસ્લામકો કુમક

કે બાર બાર પહોંચને સે ખુશી હાસિલ હો ઓર દુશ્મનોંકા રંગ ફક હો. ઓર ઉનપર એહલે અરબકી દહેશત છા જાયે."

ઉધર શાહે ઇરાનનેભી અપના બોડીગાર્ડ યાઅને ખાસ શાહી રિસાલા જીસકા હરએક સિપાહી સરતાપા આહનમેં ગર્ક થા ઓર જીનકી તેઅદાદ એક હઝારથી રૂસ્તમકી ઇમદાદકે લીયે ભેજ દીયા થા. ઇલાવા ઇસ તાકતવર રિસાલેકે હાથીયોંકા સાઝો સામાનભી દુરસ્ત હો ગયા થા ઓર આજ ઇરાનીયોંને ફિર હાથીયોંકી સફ અપને આગે ખડી કર દી. ગુઝિશ્તા દિનકી લડાઇસે ઉનકે હોસલે પસ્ત હો રહે થે મગર આજ શાહી રિસાલા ઓર હાથીયોંકી ઇમદાદ પર ઉનકો બહોત કુચ્છ ભરોસા થા.

પહેલે ફરદન ફરદન પહેલવાનોંકી લડાઇ શુરૂ હુઈ. ઇસ્લામી લશ્કરકી તરફસે કુઅકા બિન ઉમરૂ તમીમી મયદાનમેં નિકલે ઇરાની પહેલવાન યકે બાદ દીગરે ઉનકે મુકાબિલ આયે. મગર અલ્લાહ તઆલાને કુઅકા કે હાથમેં ઉસદિન અયસી કુવ્વત દે રખ્ખીથી કે ઉન્હોંને પય દર પય તીસ ઇરાની પહેલવાન મયદાનમેં કત્લ કીયે. જીસ પર એહલે ઇસ્લામ તો અશ અશ કર ઉઠે મગર ઇરાનીયોંકે છકકે છુટ ગયે. ઇસપર રૂસ્તમને ગુસ્સેમેં આકર લશ્કર કો યક બારગી હમલેકા હુકમ દીયા. ઓર હાથીયોંકો આગે બઢાયા

ગયા. હાથીયોંને એહલે અરબમેં કયામત બપા કર દી ઓર ઉનકે પાઉં ઉખડને લગે. સાઅદ રદી૦ને કુઅકાકો બુલાકર કહા કે " ઈન હાથીયોંકો કિસીતરાહ ઝખમી કરો ઓર ઉનકી આંખોમેં નેઝે મારો યા ઉનકી સૂંઢ કાટ ડાલો. આંખ ઓર સૂંઢ હી હાથી કે દોનાઝુક મકામ હૈંય જહાં તુમારા વાર કારગર હો સકેગા. અગર હાથી ઝખમી હો ગયે તો ફિર મયદાનમેં ન આસકીંગે." કુઅકા ઓર આસિમ દોનોં શેર દિલ ભાઇ ઓર બની તમીમી કુબીલેકે ફખ્ર ઓર સરતાજ ઇસ ખતરનાક મુહિમ પર ઘોડોંસે ઉતર કર મયે એક દસ્તા પ્યાદા ફોજકે ગયે ઓર હમરાહીયોંકો કહા કે "હાથીયોં કે ગર્દ હલકા બાંધ લો " ઇનમેં દો હાથી બડે કદાવર ઝબરદસ્ત ઓર ખુંખવાર થે. એક કે મુકાબિલ તો ખુદ કુઅકા હુએ ઓર દુસરેકે મુકાબિલ ઉનકા ભાઈ આસિમ ખડા હો ગયા. બાકીયોંકા ઝિમ્મા ઉમરૂ બિન માઅદીકરબ રદી૦ ને મયે અપની કોમકે મનચલે જવાનોંકે લીયા ઓર અપને હમરાહીયોંકો કહા કે. " દેખો મેં ઇન હાથીયોંકા મુકાબિલા કરૂંગા, તુમ મેરે સાથ લગે રહો, વર ન યાદ રખો કે અગર મેં મારા ગયા તો તુમમેં દુસરા ઉમરૂ નહીં પયદા હોગા. " કુઅકાને ફોકુલઆદત હિમ્મતસે સુફેદ ખુંખ્વાર હાથીકી એક આંખમેં નેઝા મારા. હાથી દર્દકી શિદ્દતસે દીવાના હો ગયા ઓર ઇસ ઝોરકે સાથ જીસમ હિલાયા કે મહાવત ચક્કરખાકર નીચે આ પડા. હાથી ગુસ્સે ઓર

તએશમેં કુઅકા પર હમલા આવર હુઆ મગર કુઅકા ને સુબુક દસ્તી કરકે ઉસકી સૂંઢ પર તલવારકા એક અયસા હાથ મારા કે ઉસકી સૂંઢ સાફ ઉડાદી. હાથીને સૂંઢ કટા કર મુંહ ફેર લીયા. ઇતનેમેં આસિમ ઓર ઉસકે હમરાહીયોંને દુસરે ખુંખ્વાર હાથીકી દોનોં આંખેં ઝખમી કર દીં ઓર વોહ ભી નાચાર હોકર ઉલટા ફિરા. ઉનકે ફિરતેહી બાકી ભી જીનકે મુકાબિલે પર ઉમરૂ બિન માઅદી કરબ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહી થે ઝખમી હોકર ઉલટે ફિરે ઓર સબકે સબ દર્દસે ચીખતે ચિલ્લાતે ઓર અપની સફોંકો રોંદતે હુએ નહેરકે કિનારે તક જા પહોંચે. બડી મુશ્કિલસે ઇરાનીયોંને ઉનકો પકડ કર ઝંજીરોંસે જકડ દીયા. કુચ્છ દેર તક દોનોં લશ્કર હાથીયોંકા તમાશા દેખતે રહે. એહલે અરબ કુઅકાકી શુજાઅત પર હયરાનથે ઓર ઈરાની તો મબહુત હો રહેથે. વાકેઇ ઉસદિન કુઅકાકા તીસ પહેલવાનોંકો પય દર પય કત્લ કરના ઓર ફિર અયસે ખુંખ્વાર હાથીકો તને વાહેદ ઝખમી કરનાહિ દેખને વાલોંકો હયરાન ઓર શશદર કર રહાથા. ઇસ્લામી મોઅરરિખ ઈસબાતકે કાયલ હંય કે વોહ દિન એહલે ઈસ્લામકે લીયે નિહાયત બુરા થા મગર અલ્લાહ તઆલાને ઈસ્લામી લશ્કરકી તાઇદ કરકે કુઅકા કે દિલમેં કુચ્છ અયસી બાત ડાલ દી કે ઉન્હોંને હયરત નાક ઓર ફોકુલઆદત કારનામે દિખા કર એહલે ઇસ્લામકો ગાલિબ ઓર દુશ્મનોંકો મગલૂબ કર દીયા;

ઇતનેમેં કુઅકાકી હિદાયતકે બમુજબ હાશમ બિન અત્બાકી* ફોજકે રિસાલે થોડી થોડી દેરમેં આને શુરૂ હુએ. હાશમ હરએક રિસાલેકે સાથ મયદાનમેં જાતે. ઓર દુશ્મનકે દાઇં બાજુ પર હમલા કરકે ઇસ્લામી લશ્કરમેં આ શામિલ હોતે. ઓર ઉસ રિસાલેકો વહીં છોડકર ફિર દુસરે રિસાલે કે સાથ હમલા કરતે. ઉન છોટે છોટે રિસાલોંકા સિલસિલા શામતક જારી રહા ઓર હરબાર ઉનકે નમૂદાર હોને પર ઇસ્લામી લશ્કરમેં ખુશીકા નાઅરા બુલંદ હોતા ઓર ઇરાનીયોંકે દિલોં પર દહેશત ગાલિબ હોતી થી. દાઇં બાજુકા ઇરાની અફસર હુરમઝાન હાકિમે અહેલવાઝ થા ઓર ઉસકો ઇન રિસાલોં કે બારબાર હમલોંસે સખ્ત તકલીફ પહોંચી. ઇસકે સવારોં કે પાઉં ઉખડે જાતે થે મગર ઇસકી પ્યાદા ફોજ બડી બહાદુરીસે જમકર લડતી રહી.

રૂસ્તમને હાથીયોંકો ઝખમી દેખકર ઓર એહલે

---

* અબુ ઉબેદા રદી૦ કો શામસે કુમક ભેજના નિહાયત આસાન થા, કયોં કે સને ૧૩ હિજરીમેં ફતેહ દમિશ્કકે બાદ સને ૧૪ હિજરીકે ઇબ્તિદામેં જંગે કન્સરીનકે બાદ કોઇ બડા મઆરિકા શામમેં ઉનકે પેશેનઝર ન થા. કાદસીયાકી લડાઇ સને ૧૪ હિજરી કે આખિરમેં હુઇ થી. ઓર જંગે યરમુક મેરી તરતીબકે લિહાઝસે સને ૧૫ હિજરીકા વાકેઆ હય. ઇસલિયે જીન સરદારોં કે નામ શામ ઓર ઇરાક દોનોંકી લડાઇયોંમેં આયે હૈંય ઉનકો ઇધરસે ઉધર જાનેમેં કાફી વકત મિલ સકતા થા.

અરબકી જવાંમર્દી પર હયરાન હોકર અપને સિપાહીયોંકો લલકારા કે "અય ઈરાનકી ઈજ્જત રખને વાલો! દેખો તુમ્હારે દુશ્મન કિસ કદર જાંબાઝી દિખા રહે હંય, હાલાંકે વોહ એક બે સરો સામાન ઓર નંગી ભૂકી સલતનતકે સિપાહી હંય ઓર ઉનકો ઇસ જાંબાઝી ઓર બહાદુરીકા કોઈ સિલા મિલનેકી ઉમીદ નહીં. મગર તુમ એક પુર શવકત સલતનત ઓર એક તાકતવર બાદશાહકે સિપાહી હો. બાદશાહને કરોડહા રૂપયા નકદ મેરે હમરાહ ભેજા હય, સિર્ફ ઈસલીયે કે જો શખ્સ તુમમેંસે મયદાનમેં શુજાઆના કામ કરે ઉસકો ઇસી વક્ત નકદ ઇનામસે માલામાલ કર દીયા જાયે. યે ખચ્ચરેં સોને ચાંદીસે લદી હુઈ યહાં મોજુદ હંય. યે સબ કુચ્છ તુમારે લીયે હય, મયદાનમેં બઢો, ઓર જાંબાઝી દિખાકર ઈનામકે મુસ્તહક બનો. સિર્ફ ઇનામહી તુમકો ન દીયા જાયગા બલકે બાદશાહકા કુર્બ ભી તુમકો નસીબ હોગા ઓર તુમ મોઅઝઝિઝ ઓહદોં પર મામૂર કીયે જાઓગે. મુઝે બાદશાહને ઇખ્તિયાર દીયા હય કે મેં જીસકો ચાહું ઇસ વક્ત કુચ્છ કા કુચ્છ બના દું. તુમકો મેરી સિફારશ ઓર બાદશાહકી મંઝુરીકા ઇન્તિઝાર ન કરના પડેગા બલકે ઈસી જગે ખડે ખડે તુમકો સબ કુચ્છ દીયા જાયગા."

યેહ તકરીર સુનકર સિપાહીયોંમેં બડા જોશ પયદા

હુઆ ઔર શાહી ખાસ રિસાલા જો સરતાપા આહનમેં ગર્ક થા એહલે અરબપર હમલા આવર હુઆ. કુઅકા ઔર ઉનકે હમરાહી ભી આગે બઢે ઔર તલવાર ચલાની શુરૂ કી. મગર ઉનકી તલવારેં ઇરાની સરદારોંકી ઝિરાહોં પર કુચ્છ કામ ન કરતી થીં બલકે ઉચટ ઉચટ પડતી થીં ક્યોંકે ઇસ ખાસ રિસાલેકી ઝિરેહેં બડી મઝબૂત થીં ઔર હરએક સવાર બજાયે ખુદ પહેલવાન થા. કુઅકાને યેહ દેખકર લંબા નેઝા લીયા ઔર એક ઇરાની સવારપર ઇસ ઝોરસે મારા કે ઉસકી કમર છેદ કર પાર હો ગયા. ઇસપર કુઅકાને લલકાર કર કહા કે "તલવારેં છોડ દો ઔર ઇન ઝિરાહપોશ સવારોં પર બરછે ચલાઓ" ઇતનેમેં બની અસદ ઔર બની બજીલા ઔર દીગર કબીલે ભી કુઅકાકે સાથ આ મિલે ઔર ઘમસાનકી લડાઈ શુરૂ હુઈ. એહલે અરબકે નેઝે ઔર બરછે પકડતેહી લડાઇકા રંગ બદલ ગયા. યા તો પહેલે અરબ સવાર કત્લ હો રહે થે ઔર યા અબ ઇરાની ઘાયલ હોકર ગિરને લગે. મગર ઇરાની સવારોંકી તારીફ઼ કરની ચાહીએ કે એક હઝારમેંસે એક ભી પીછે ન હટા. ઔર સબકે સબ મયદાનમેં અરબી નેઝોંકી નઝર હો ગયે. ઇનકે કત્લ હોતેહી એક ઇરાની સફ઼ આગે બઢી ઔર લડાઈ ઝોરશોરસે શુરૂ હુઈ. દોનોં લશ્કર બાહમ મિલ ગયે ઔર કત્લકા બાઝાર ગર્મ હુઆ. ઉસ દિનકા નામ એહલે અરબને યવમુલ અગમાસ રખ્ખા.

દો રાતેં તો દોનોં લશ્કર અપને અપને કેમ્પમેં બસર કરતે રહે મગર તીસરી રાતકો

તીસરી રાત

કીસીને આરામ ન કીયા. ઉધર રૂસ્તમ શબખુનકી તૈયારી કર રહાથા ઓર ઈધિર અરબ સરદાર લડાઈકા ખાતેમા કરને પર તુલે હુએ થે. જબ અરબ સરદારોંને રાતકો લડાઈ જારી રખને પર આમાદગી ઝાહિર કી તો સાઅદ રદી૦ ને કહા કે " મેં ભી ઈસિ રાયકે સાથ ઈત્તિફાક કરતા હું ઓર ઈસ તજવીઝકો અમલમેં લાતા હું જો મેંને દુશ્મનકો મુશ્કિલમેં ડાલને કે કે લીયે સોચ રખી હય." ઉસકે બાદ ઉન્હોંને હુકમ દીયા કે–

"ખુશ્ક ઘાસ જો જંગલસે લાયે હુંય ઉસકે બડે બડે મજબૂત ગઠે બાંધકર ઊંટોંપર લાદ દો ઓર ઊંટોંકી કતાર અપને આગે રખકર દુશ્મનકે કેમ્પકી તરફ જાઓ. જબ કરીબ પહોંચો તો પુશ્તારોંકો આગ લગા કર ઊંટોંકો નેઝોંકી નોકોંસે છેડા તાકે વોહ બે તહાશા દુશ્મનકે લશ્કરકી તરફ દોડે જાયેં ઉનકે પહોંચતેહી તુમ ભી દુશ્મનપર હમલા કર દેના." ઈસ તજવીઝકો સબને પસંદ કી ઓર કુઅકા, આસિમ, ઊમરૂ માઅદીકરબ રદી૦ ઓર દીગર શુજાઅ પહેલવાન મયે અપની અપની કોમકે ઊંટોંકી કતારકે પીછે ચલે, જબ થોડે ફાસલે પર પહોંચે તો ઉનકો ઘોડોંકી ટાપેં સુનાઈ દીં તો ઉન્હોંને સમઝાકે ઈરાની ભી શબખુનકે

ઇરાદેસે બઢે આ રહે હુંય. ઇસ પર એહલે અરબને વહીં ઠયર કર ઊંટોંકે પુસ્તારોંકો આગ લગા દી ઓર નેઝે ચુભો કર ઊંટોંકો ધકેલ દીયા. ઉંટ કુચ્છ નેઝોંકી ઝરબ ઓર કુચ્છ આગકી ગરમીસે દીવાને હોકર બે તહાશા દોડે. જબ ઇરાની સવારોં કે સામને યે આગકા પહાડ પહોંચા તો ઉનકે ઘોડે ડર કર પીછેકી તરફ ભાગને લગે. ઊંટ બરાબર દુશ્મનકે કેમ્પકી તરફ દોડે જા રહે થે. હાથીયોંને જો પહેલે ઝખમ ખાકર સહેમે હુએ થે ઇન આગકે શોઅલોંકો દેખા તો વોહ ઝંજીરેં તોડકર બે ઇખ્તિયાર ભાગે ઓર નહેર ઉબૂર કરકે સીધે મદાયનકી રાહ લી. ઓર મદાયનમેં પહોંચ કર ઉન્હોંને દમ લીયા.

ઇરાનીયોંને જબ દેખા કે ઉનકો શબખુનકે ઇરાદેમેં નાકામી હુઈ ઓર એહલે અરબને પેશદસ્તીકી હય તો રૂસ્તમને તમામ લશ્કરકો હમલેકા હુકમ દીયા. ઇધર સાઅદ રદી૦ ને ભી ઇતતિલાઅ પહોંચને પર બાકી માંદા લશ્કર ભેજ દીયા. તમામ રાત લડાઈ હોતી રહી ઓર ઝખમીયોં ઓર કુશ્તોંકા કુચ્છ ઠીકાના ન રહા, મગર લડાઇસે કીસીને મુંહ ન મોડા. તમામ રાત શોરોપુકારમેં ગુઝરી. તલવારેં ઇસ તરાહ પડતી થી જીસ તરાહ લોહારકા હથોડા સંદાન પર પડતા હય. એહલે અરબકા બ્યાન હય કે અયસી ખતરનાક ઓર દહેશત નાક રાત ઉનકો કીસી માઅરિકેમેં

પેશ ન આઇ. આવાઝેં અયસી આ રહી થીં જયસે જંગલી હરિંદે શિકાર પર ઝપટે હુએ ગરજતે હંય. ખુદ રૂસ્તમ બનફ્સે નફીસ રાતભર બરાબર લડતા રહા ઓર ઈસી વજેહસે એહલે અરબ ઉસ રાત ઝિયાદા કત્લ હુએ. યાઅને ઈસ એક રાતમેં એહલે અરબકે છે હઝાર આદમી કત્લ હુએ. ઇસસે પહેલે કીસી એક મઆરિકેમેં એહલે અરબકા ઈસ કદર નુકસાન નહીં હુઆ થા. મગર ઇરાનીયોંકે ભી ઈસ એક રાતમેં તીસ હઝાર મકતુલ મયદાનમેં પડે થે. સુબેહ હો ગઈ મગર લડાઈ બદસ્તુર જારી થી. દોનોં લશ્કર એક દુસરેકો મિલીયામેટ કરને પર તુલે હુએ થે કયોં કે સિર્ફ ઇસ લડાઇકે નતીજે પર ઈસ બાતકા ઈનહિસાર થા કે આયંદા કે લીયે ઈરાકકા માલિક કોન ફરીક રહે સકતા હય. ઈસ રાતકો એહલે અરબ લયલતુલ હરીર યાઅને શોરો ગુલકી રાત કહેતે હંય.

ચોથા દિન.

એહલે અરબકો તલવાર મારતે હુએ ચોબીસ ઘંટે ગુઝર ગયે થે, ઇનકે બાઝુ થક ગયે ઓર જીસ્મ ચુરચુર થા, આંખોમેં ખુમાર ગાલિબ થા ઓર અબ વોહ આરામ કરના ચાહતે થે મગર શેરદિલ કઅકાને જીસકો મારે સરગરમી ઓર જોશકે ન થકાન થા ન ખુમાર લલકાર કર કહા.—

"મેરે ભાઇયો ! ફતેહ ઉસકી હોતી હય જો આખિર તક ઈસ્તિકલાલકો હાથસે ન દે. બેશક તુમ થક ગયે હો ઓર નીંદ તુમ પર ગાલિબ હોગી. તુમ દિન રાત બરાબર લડતે રહે હો મગર લડાઈકા અભી ફયસલા નહીં હુઆ. ઇસલીયે આરામકા ખ્યાલ ન કરો બલકે હિમ્મત કરકે દુશ્મનોં પર હમલા કરો ઓર વાપિસ ન હટો, જબ તકકે તુમકો ફતેહ હાસિલ ન હો. દેખો તુમારે ભાઇ કઇ હઝાર મયદાનમેં પડે હંય યા તો કોમ ઓર ઇસ્લામ પર કુરબાન હોકર ઉનમેં શામિલ હો જાઓ ઓર શહાદતકા તાજ પહેન લો ઓર યા દુસ્મનકો શિકસ્ત દેકર અરબકા નામ રોશન કરો ઓર ઉસકી ઇઝ્ઝત દુન્યામેં કાયમ કરો. અલ્લાહ ઓર રસુલે કરીમ સલ૦કા નામ લેકર મયદાનમેં કુદ પડો. અબ સસ્તાનેકા મોકા નહીં, અપની જાન પર ખેલ જાઓ."

યે પુરજોશ તકરીર સુનતેહી અરબ સવારોંકે ચહેરે તમતમા ઉઠે, ઉનકા થકાન દૂર હો ગયા, નીંદ જાતી રહી, ભૂક પ્યાસકા વહેમ તક ન રહા ઓર સિર્ફ ઈસ તકરીરસે તાઝાદમ હોકર ઇરાનીયોં પર ટુટ પડે. કઅકાને ચંદ બહાદુર જમા કરકે ઉનકો કહા કે–

"ભાઇયો, જીસ તરાહ બન પડે ઈરાની લશ્કરકે અમીર રૂસ્તમકો કત્લ કરો, જબ તક વો કત્લ ન હોગા ઈરાની મયદાન નહીં છોડીગેં. કોશિશ કરો કે કિસી તરાહ

હમ રૂસ્તમ તક પહોંચે. મેંને રાતકો બડી કોશિશ કી કે રૂસ્તમ કહીં મુઝસે દો ચાર હો મગર તારીકી કી વજેહસે ઉસ તક ન પહોંચ સકા વર ન હમારે ઈસકદર આદમી કત્લ ન હોતે."

મગર રૂસ્તમ તક પહોંચના નિહાયત મુશ્કિલ થા કયોંકે ઉસકે આગે તેરા સફેં ઇરાની સિપાહીયોંકી ખડીથીં. કુઅકાને યે તજવીઝકી કે ઈરાનીયોંકે દાઈ બાઝુપર હમલા કરકે હુરમઝાન ઓર ઉસકે સવારોંકો પસપા કરે, ઓર ફિર કલ્બે ફોજપર હમલા કરકે રૂસ્તમ કે સાથ દો હાથ કરેં. ઉન્હોંને તમામ લશ્કરકો યકબારગી હમલા કરનેકા હુકમ દીયા. ઈસ્લામી મયમના ઈરાની મયસરાપર જા પડા. ઈસ્લામી કલ્બ ઈરાની કલ્બસે દૂબદૂ હુઆ ઓર કુઅકા ઇસ્લામી મયસરાકો લેકર ઈરાની મયમનાપર જા ધમકે ઓર ઈસ શિદ્દત કે સાથ હમલા કીયા કે હુરમઝાન ઓર ઉસકે હમરાહીયોંકો નેહેરકે કિનારે તક લે ગયે. ફિર યકલખ્ત પલટકર ઈરાની કલ્બ પર ઝપટે. ઈસ્લામી કલ્બ પહેલેસે વહાં મુકાબિલા કર રહાથા અબ કઅકાકે હમલેસે ઇરાની કલ્બકી સફબંદી ટુટ ગઇ ઓર ઇરાની સવાર મુનતશિર હો ગયે મગર લડાઈ બરાબર જારીથી.

અહેલે અરબકી યે હિમ્મત, યે હોંસલા, યે ઈસ્તિકલાલ, યે જાંબાઝી ઓર યે જોશ દેખકર આસમાન

બી અહસનત પુકાર ઉઠા ઓર મલાયકાકી ઝબાન પર આફરીન ઓર શાબાશ કે કલમે જારી હો ગયે. અલ્લાહ તઆલા રાઝી હો ગયા ઓર ઉસકો અપને બરગુઝીદા ઓર મુખલિસ બંદોંકી જાંનિસારી પસંદ આ ગઈ. રહેમતે ઇલાહી જોશમેં આઇ ઓર મલાયકાકો હુકમ હુઆ કે ઝમીન પર નાઝિલ હોકર હમારે જાં નિસાર બંદોકાં સાથ દો ઓર જંગે બદરકા સમા બાંધ દો. ઉસી વક્ત મલાયકા નાઝિલ હુએ ઓર વોહ તુફાન મહેશરખેઝ બપા કીયા કે દુશ્મનોંકે મુંહ ફિરા દીયે ઓર રૂસ્તમકા સાયેબાન નહેરમેં ડાલ દીયા. રૂસ્તમ જો શતકે તકાનકી વજેહસે અપને તખ્ત પર સાયબાનકે સાયેમેં આરામસે બયઠા હુઆ થા, તૂફાન ઓર ધુપકી બરદાશ્ત ન કરકે નીચે ઉતર આયા ઓર સોને ચાંદીસે લદી હુઇ ખચરોંકી ઓટમેં બયઠ ગયા. ઇત્તિફાકન એક મનચલે અરબ હિલાલ બિન અલકમાકા ઇસતરફ ગુઝર હુઆ ઓર ઉસને એક ખચરકા તંગ તલવારસે કાટ દીયા. ખચરકા બોઝ રૂસ્તમ પર પડા ઓર રૂસ્તમ ચીખ કર નહેરમેં કૂદ પડા, તાકે તએર કર પાર નિકલ જાયે. હિલાલને ઉસકો દેખ પાયા ઓર બીજલીકી તરાહ ઉસકે પીછે દોડા. નહેરમેં કુદકર રૂસ્તમકો ટાંગસે ઘસીટ કર કિનારે પર લાયા ઓર આતેહી ઉસકા સર કાટ લીયા. ફિર રૂસ્તમકે તખ્ત પર જા ખડા હુઆ ઓર ઝોરસે પુકારકર કહેને લગા.

"યા મુબશિરિલ મુસલેમીન યા મુબશિરિલ એઅરાબ રબ્બે કાઅબાકી કસમ મેંને રૂસ્તમકો કત્લ કર દીયા હય."

ઇસ આવાઝકે સુનતેહી ઇરાનીયોંકે કલેજે દેહેલ ગયે ઓર યે ખબર બિજલીકી તરાહ ઇરાની લશ્કરકે એક સિરેસે દુસરે સિરે તક ફૈલ ગઇ. ઇતનેમેં એક અરબ સવારને બઢકર ઇરાની પહેલવાનકો જીસકે હાથમેં દુરફિશેકાદીયાની થા ઓર ઇરાનકા કોમી ઝન્ડા થા કત્લ કરકે ઝંડા ગિરા દિયા. ઇરાની અપની કોમી ઇઝ્ઝતકો ખાકમેં પાયમાલ દેખકર ઉસકે બચાનેકે લીયે અરબ સવાર પર ટુટ પડે. મગર ઓર અરબ સવારભી અપને પહેલવાનકી ઇમદાદ કો પહોંચ ગયે. ઝંડેકે ઉપર બડી ખુંરેઝ લડાઇ હુઈ. ઇરાની જાન તોડકર લડે કયોંકે ઉનકા એતિકાદ થા કે જબ તક દુરફિશે કાદીયાની ઇરાનીયોંકે પાસ હય તબતક ઈરાની સલતનત કી ખયર હય લેકિન જીસવક્ત યે કોમી અલમ દુશ્મનકે હાથ ચલા ગયા ઉસીવક્ત ઇરાની સલતનતકા ખાતિમા હો જાયગા. યે ઝન્ડા નહીં જા રહાથા બલકે ઇરાની સલતનત જા રહીથી. ઇરાનીયોંને હરચંદ કોશિશ કી ઓર સેંકડો ઈરાની ઇસ કોશિશમેં કત્લ ભી હો ગયે મગર જવાંમર્દ અરબ દુરફિશેકાદીયાની ઉનકે હાથસે છીનકર લેહી ગયે.

થોડી દેર તક લડાઇ ગર્મ રહી મગર ઇરાનકા કોમી હીરો ઓર મોરૂસી મારશલ ઓર અમીરે લશ્કર મારા જા

ચુકાથા ઓર ઈરાનકા કામી ઝંડા દુશ્મનકે હાથ આ ચુકાથા અબ ઈરાની કિસબાત પર અપની જાન લડાતે? હુરમઝાન મુહાફિઝે દાઈ બાઝુકે પાઉં તો ઉખડહી ચુકે થે અબ ફેરૂઝાન બાઈ બાઝુ ઓર કલ્બને ભી મયદાન છોડના શુરૂ કીયા. એહલે અરબ ઉનકો કત્લ કરતે હુએ નહેર કે કિનારે તક ચલે ગયે. મગર ઇસસે આગે ઉન્હોંને દુશ્મનોંકા તઆકુબ ન કીયા ઓર મુઝફ્ફરો મનસૂર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર અદા કરતે હુએ ઓર એક દુસરેકો મુબારક બાદ દેતે હુએ અપને કેમ્પ મેં વાપિસ આ ગયે.

ઈસ તમામ મુઆરિકે મેં એહલે અરબ સાડે આઠ હઝાર યા તેરા હઝાર શહીદ હુએ. તેરા હઝારકી રિવાયત સહી માલૂમ હોતી હય કયોંકે છે હઝાર તો તીસરી રાતકો ઓર દો હઝાર પહેલે દિનહી કત્લ હો ગયે થે ઓર બાકી તીન દિનોંમેં પાંચ હઝાર સમઝને ચાહીયે. મગર ઈરાની ફોજ કે ડેઢ લાખ સિપાહીયોં મેં સે એક લાખ મયદાનમેં મકતૂલ પડે થે ઓર કઈ મીલ તક લાશેં હી લાશેં ફયલી હુઈથીં. ઈસ લડાઇને ઈરાની સલતનતકી કિસ્મતકા ફયસલા કર દીયા ઓર ઇસકા નતીજા બઝીન્સોહુ વહી હુઆ જો યરમુકકી લડાઈકા શામમેં હુઆ થા. યાઅને ઈરાનકી જંગી તાકત ટુટ ગઇ ઓર ઉસકે ફોજી ઇકતિદારકા ખાતિમાં હો ગયા.

કરીબન હાઈ સાલ ગુઝરે હંય જબકે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ સયફુલ્લાહને ઇરાકકી સર ઝમીનમેં કદમ રખા ઓર ઇસ અરસેમેં ઇરાની ઓર ઈરાકી ફોજોંકો પય દરપય શિકસ્તેં દેકર એહલે અરબને ઉસ અઝીમુશ્શાન તાકતકો આજ ટુકડે ટુકડે કર દીયા જીસને સિર્ફ પંદરા સાલ પહેલે રૂમીયોંકી ઝબરદસ્ત તાકતકા બેખોબુન તક હિલા દીયાથા. ઓર ઈરાની ફોજને અપને બાદશાહ ખુસરૂ પરવીઝકી સરકરદગીમેં બાસફોરસ (જીસપર કુસ્તુન તુનિયા વાકેઅ હય) કે સાહિલપર ઈરાની ફતેહકા ઝન્ડા ગાડ દીયા થા.

ઇસ શિકસ્તકી ખબરસે તમામ ઇરાક, જઝીરા ઓર ઈરાની રિઆયામેં એક સન્નાટેકા આલમ છા ગયા ઓર ઉનકી અયસી સૂરત હોગઇ ગોયા ઉનપર બિજલી ગિરી હય યા આસમાન ટુટ પડા હય. ઉનકી નિગાહમેં યેહ બડા ભારી મોઅજીઝાથા જો એહલે અરબસે ઝુહરમેં આયા વર ન ડેઢ લાખ જર્રાર ઓર બાસામાન લશ્કર ઓર નામી પહેલવાન કિસ તરાહ બેસામાન અરબોંસે શિકસ્ત ખા સકતેથે જીનકી તેઅદાદ તીસ હઝારસે ઝિયાદા ન થી.

યુરોપિઅન મોઅરરિખ લિખતે હંય કે એહલે અરબકો બ નિસબત રૂમીયોંકે મુકાબિલેકે ઈરાની-

ईरानीयों और रूमीयोंका मुकाबिला. योंके मुकाबिले पर ज़ियादा मुश्किलात पेश आंई. इसकी वजेह वो ये करार देते हंय के ईरानीयोंमें कौमीयतका जोश ज़ियादा था. नेज़ शाम और फ़िलस्तीन शाहे कुस्तुन तुनीयाके सुबेथे, उनके हाथसे निकल जानेपर कुस्तुनतीयाकी ताकतको कोई सदमा नहीं पहोंच सकता था. इसलीये रूमीयोंके दिलमें ज़ियादा खतरा न था ताके वोह ज़ियादा सखती और जोशसे मुकाबिला करते. लेकिन बरखिलाफ़ इसके ईरानी सलतनतका मरकज़ (दारूलखिलाफ़ा) मदायन था जो दजलाके किनारे जज़ीरेकी हुद्दके अंदरथा. ईरानीयोंके दिलमें येह खतरा था के अगर अरबोंने इराकपर कबज़ा कर लीया तो मदायनभी ईरानीयोंके हाथसे निकल जायगा और मदायनके हाथसे निकलनेपर ईरानी सलतनत जाती रहेगी. इसलीये ईरानी ज़ियादा जान तोड कर लडे और कादसीयाके मुआरिकेमें जीसपर ईरानी सलतनतका कयाम मुनहसिरथा उन्होंने बडी जवांमर्दीसे अहले अरबका मुकाबिला कीया.

इलावा इसके वोह ये भी कहेते हंय के शामकी अरब कोमें याअने बनी गस्सान वगेरा रूमीयोंके साथ हमदर्दी न रखतीथीं बलके उनकी हमदर्दी अहले अरबके साथथी और गो वोह मयदानमें रूमीयोंका साथ देती

રહીં મગર ઉનકે દિલમેં એહલે અરબકે ખિલાફ ચંદાંજોશ નહીંથા ઓર ઇસી વજેહસે એહલે અરબકો શામમેં રૂમીયોં પર બઆસાની ફુતુહાત હાસિલ હુઇં.

મોઅરરિખોંકી યે રાય ઓર વુજુહાત મેહેઝ ગલત હૈંય. અવ્વલ તો ઇસલીયે કે બની ગસ્સાન ઓર મગરિબી જઝીરેકી અરબ અકવામ ઈસાઇ મઝહબ રખતીથીં ઓર ઇસ લિહાઝસે રૂમીયોંકે સાથ ઉનકો મઝહબી હમદર્દીથી જો સબસે ઝિયાદા મઝબૂત ઓર તાકતવર હમદર્દી હો સકતી હય. અરબ અકવામ બડી શુજાઅતકે સાથ રૂમીયોંકી તરફસે એહલે અરબકા મુકાબિલા કરતી રહીં. ફિર શામકે ફતેહ હોનેપર શાહે હરકુલકી અંગેખ્તસે જઝીરા ઓર શામકી ઇસાઈ અકવામને બગાવત બપા કરદી ઓર બ વજેહ રૂમીયોંકે સાથ મઝહબી હમદર્દી રખનેકે એહલે અરબકો શામસે નિકાલનેકી કોશિશમેંથીં.

જંગે યરમુકમેં રૂમી લશ્કરકે મુકદ્દમે પર સાઠ હઝાર ઇસાઈ અરબ જવાન અપને અરબ નસલકે શાહેઝાદે જબલાકે માતેહતથે ઓર એહલે અરબકે સાથ પહેલા મુકાબિલા કરને વાલે વોહી થે. ઉન્હોંને રૂમીયોંકી હિમાયતમેં પુરા ઝોર ખર્ચ કર દીયાથા ઓર મઝહબી હમદર્દીકા પુરા હક અદા કર દીયા થા.

બરખિલાફ ઇસકે ઇરાકકી અરબ આબાદી ઈસાઇથી ઔર ઇરાની આતશ પરસ્ત થે. ઇરાકકી રિઆયાકો ઇરાનીયોંકે સાથ મઝહબી હમદર્દી મુતલક ન થી બલકે બની તગલબ કે ઇસાઇ શહેઝાદે ઔર દો હઝાર જવાનોંને જંગે બવેબમેં મસના બિન હારિસ રદીઅકા સાથ દીયા થા. ઔર ઇરાનીયોંસે મુકાબિલા કરતા હુઆ મયદાને જંગમેં કત્લ હુઆ થા. બની તગલબકે એક જવાનને ઇરાની લશ્કરકે સિપેહ સાલાર મહેરાનકો સરે મયદાન કત્લ કીયાથા. ઉસસે યુરોપીયન મોઅરરિખોંકી યે વજેહકે શામી અરબોંને રૂમીયોંકા જોશકે સાથ સાથ ન દીયા બિલકુલ ગલત ઠયરતી હય. કયોંકે શામકી એક ઇસાઈ કોમને ભી રૂમીયોંસે મુનહરિફ હોકર એહલે અરબકી ઇમદાદ નહીં કી બલકે તમામ મઆરિકોંમેં રૂમીયોંકે લીયે કત્લ હોતે રહે.

દોયમ રૂમી ઇરાનીયોંસે કમઝોર ન થે. ઇરાનીયોંને જંગે કાદસીયાસે પંદરા સાલ પહેલે શામ ઔર એશિયાએ કુચકકો ગારત કરકે બાસફોરસ પર ફતેહમંદીકા ઝન્ડા ગાડ દીયા થા તો જંગે કાદસીયાસે સિર્ફ પાંચ સાલ પહેલે રૂમીયોંકો પય દર પય શિકસ્તેં દેકર ઔર અપને ઇલાકેસે ઉનકો નિકાલ કર ઇરાનકે દારૂલખિલાફે મદાયનકા મુહાસિરા કર લીયા થા. ગોયા એહલે અરબકે સાથ મઆરિકે શુરૂ કરનેકે વક્ત રૂમી ઇરાનીયોંસે ઝબરદસ્ત થે, ઔર

ઇરાનીયોં પર ગાલિબ આ ચુકેથે ઓર એહલે અરબકે મુકાબિલે પર હરએક મયદાનમેં વોહ નિહાયત સખ્તીકે સાથ લડે. ખુસુસન યરમુકકે મયદાનમેં ઉન્હોંને અપની તરફસે જાંબાઝીકા કોઈ દકીકા ફ્રોગુઝાસ્ત ન કીયા. તીન મરતબે ઉન્હોંને લશ્કરે ઈસ્લામકે બાઝુ પસપા કીયે ઓર ઉનકો ધકેલતે હુએ ઓરતોંકે કેમ્પ તક લે ગયે જો ઇરાનીયોંકો કિસી માઅરિકે મેં નસીબ નહીં હુઇ.

રહા યેહ અમરકે એહલે અરબકો ઇરાનીયોંકે મુકાબિલેમેં રૂમીયોંકી બનિસ્બત ઝિયાદા મુશ્કિલાત પેશ આઈ જીસકે ઈસ્લામી મોઅરરિખભી કાયલ હંય સો ઉસકી અસલ વજેહ વોહથી જીસકો ઈસ્લામી ઓર યુરોપીયન મોઅરિ-ખોંને બિલકુલ નઝર અંદાઝ કર દીયા હય. વોહ વજેહ યે થી કે રૂમીયોંકે મુકાબિલે પર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ થે ઓર ઇરાનીયોંકે મુકાબિલે પર ખાલિદ રદી૦ નં થે. યે દુરસ્ત હય કે કાદસીયે કે માઅરિકેમેં અરબ પહેલ-વાનોં, ખુસુસન કુઅકા બિન ઉમરૂ તમીમીને હયરત અંગેઝ ઓર ફોકુલ આદત કારનામે દિખાયે મગર જો હયબતે ઈલાહી ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે સાથથી વોહ સિર્ફ ઉન્હીકા હિસ્સાથી. જંગે મોતામેં જહાં ઇસ્લામી લશ્કરકે તીન સિપેહ સાલાર પય દર પય શહીદ હુએ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને અલમ હાથમેં લેતેહી રૂમી ઓર ગસ્સાની

ફોજકો ને એહલે ઇસ્લામ પર ગાલિબ આ રહીથી બડી જુરાઅત ઓર જસારતસે પસપા કર દીયા ઓર ઇસ્લામી લશકરકો દુશ્મનોંકે પંજેસે સાફ છુડાકર સહી સાલિમ આં હઝરત સલ૦ કે રૂબરૂ લે આયે. ફિર જંગે યમામામેં જહાં ઇસ્લામી લશ્કર મુસયલિમા કઝ્ઝાબકી ફોજસે શિકસ્ત ખા ચુકાથા ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને ખુંરેઝ લડાઇકે બાદ ફતેહ હાસિલકી ઓર મુસયલિમા કઝઝાબકો સરે મયદાન કત્લ કીયા. ફિર ઇરાકમેં પહોંચકર ઇરાક ઓર ઇરાની ફોજોંકો પય દર પય શિકસ્તેં દેકર મયદાને જંગમેં ખુનકી નદીયાં બહાદીં ઓર ફિર ઇરાકસે શામમેં આકર રૂમીયોં ઓર શામી અરબોંકા દમ નાકમેં કર દીયા. ઓર ઉનકી સારી શેખી કિર કીરી કર દી. વોહ ખાલિદ રદી૦ નહીં થે બલકે આં હઝરત સલ૦કી ઝબરદસ્ત પેશીન ગોઇથી જો સહી માઅનોંમેં પુરી હો રહીથી. વોહ ખાલિદ રદી૦ નહીં થે બલકે સિદ્દીકે અકબર રદી૦કા કામિલ ઇમાન થા જો દોસ્ત દુશ્મનકે સામને અપના જલવા દિખા રહાથા. વોહ ખાલિદ રદી૦ નહીં થે બલકે ઇસ્લામકા ઝિંદા મોઅજીઝા થા. જો ઝબરદસ્ત ઓર તાકતવર ગેર મુસ્લિમ કોમોંકો દિખાયા જા રહા થા ઓર સિદ્દીકે અકબર રદી૦કા યેહ સચ્ચા કોલ પાયે સુબૂતકો પહોંચ રહા થા કે—

"અરબકી ઓરત દુસરા ખાલિદ ન જનેગી."

સર વિલ્યમ મ્યોરને અપની તારીખુલ ખુલ્ફામેં જંગે કાદસીયાકા ઝિક્ર કરતે હુએ લિખા હય કે—

"જુંહી લડાઈ ખતમ હુઈ ઉસી વક્ત અરબ ઓરતેં ઓર બચે પાનીકે મશકીઝે

ઇસ્લામપર હમલા. ઓર લાઠીયાં લીએ હુએ રહેમ ઓર ઇન્તિકામકે દોહરે મિશનપર

મયદાને જંગમે આ મોજુદ હુએ. હરએક ઝખમી મુસલમાનકો જીસમેં કુચ્છ દમ બાકી થા પ્યારસે ઉઠાતે ઓર ઉસકે હોંટ પાનીસે તર કરતે. મગર ઈરાની ઝખમીયોં કે લીયે ઉનકે દિલમેં મુતલક રહેમકી જગે ન થી. ઉનકે લીયે વોહ ઓર હુકમકે પાબંદ થે. યાઅને લાઠી ઉઠાકર ઉનકા સર કુચલ ડાલતે. ઇસ તરાહ ઈસલામને ઉનકે સીનોંમેં રહેમકી હરારત બિલ્કુલ ઠંડી કરદી થી ઓર ઓરતોં ઓર બચ્ચોંકે સીનોંમેં બે રહેમી, સફ્ફાકી ઓર ખુંરેઝીકા બીજ બો દીયા થા."

ઈસિ તરાહ સર વિલ્યમને એક મોઝુઅ રિવાયતકો સામને રખકર ઈસ્લામકી તાઅલીમપર જાહેલાના ઓર તાઅસ્સુબાના હમલા કર દીયા હય. હાલાંકે બકોલ "દરોગ ગોરા હાફ્ઝા ન બાશદ" ખુદહી વોહ ઇસસે પહેલે લિખ દેતે હંય કે "સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ ને બ નઝરે અહેતિયાત લશ્કરીયોંકે અયાલ અતફાલકો મુકામ ઉઝેબમેં છોડ દીયા થા ઓર કાદસીયાકે મયદાનમેં જો એહલે અરબ શહીદ યા ઝખમી હોતે થે ઉનકો મયદાનસે ઉઠાકર ઉઝેબમેં

પહોંચાયા જાતા થા. જહાં ઓરતેં તો ઝખમીયોંકી તીમાર-દારી કરતી થીં ઓર બચ્ચે કબરેં ખોદકર શહીદોંકો દફન કરતે થે." બલકે યેહ ભી લિખા હય કે" કાદસીયા ઓર ઉઝે-બકે દરમ્યાન રેગીસ્તાનમેં એક ખજુરકા દરખ્ત થા જીસકે સાયેમેં મુરદાં ઓર ઝખમીયોંકે ઉઠાનેવાલે ઝરા સસ્તા લેતે થે ઓર ઉસ દરખ્તકી તારીફમેં શયર કહેતે થે."

ઇસસે સાફ સાબિત હોતા હય કે ઓરતોંકો મયદાને જંગમેં કોઈ દખલ ન થા ઓર ન ઉનકે ઝિમ્મે યેહ ડયુટીથી. વોહ મયદાનસે બહોત ફાસલે પર બહિફાઝત ડેરા લગાયે હુએ થીં.

ઇસ તરાહ સાફ સાબિત હોતા હય કે યેહ રિવાયત હી અઝ સરતાપા ગલત હય. રહી ઇસ્લામકી તાઅલીમ સો ઇસકે મુતઅલ્લિક સર વિલ્યમ ઓર ઉનકે હમખ્યાલ કાયલ હંય કે એહલે અરબકી ઝુહુરે ઇસ્લામસે પહેલે કયા હાલત થી ઓર ઇસ્લામી તાઅલીમને ઉન્હેં કયા સે કયા બના દિયા થા ઓર ઇસકા સુબુત ઉસ ઝિમનમેં આયગા જીસમેં એહલે હીરા ઓર ઇરાકકે સાથ સાઅદ રદી○ કે સુલુકકા બ્યાન હોગા. ઇસિ લીયે સર વિલ્યમકા હમલા એક ગલત બિના પર ગલત ઇમારતકી મિસ્દાક હય ઓર ઉનકી અપની જહાલત ઓર તાઅસ્સુબ પર દાલ હય.

રૂસ્તમ જીસકદર ઝરો જવાહિર ખયમા વ ખરગાહ
ઔર નકદ વ જીન્સ હમરાહ લાયા

માલે ગનીમત. થા સબકા સબ કાદસીયાકે મયદાનમેં
પડા થા. એહલે અરબને ઉનકો ઈતના
ભી સંભલને ન દીયા કે વોહ કોઇ ચીઝ ઉઠા સકતે.
હુરમઝાન ઔર ફિરોઝાનને ઇતનાહી ગનીમત સમઝા કે
વોહ બ યકબીની વ દો ગોશ જાન બચાકર ભાગ નિકલેં.
ઉનકો ઉમીદ થી કે એહલે અરબને નહેરકે પાર ઉનકા
તઆકુબ ન કીયા. એહલે અરબભી બતીસ ઘંટેકી લગાતાર
લડાઇસે થકે હુએ થે. ઉન્હોંને ઈરાનીયોંકા તઆકુબ કરને
કી બજાયે અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર અદા કરના મુનાસિબ
સમઝા. સાઅદ રદી૦ ઔર તમામ લશ્કરે ઇસ્લામને નમાઝે
શુક્રીયા અદાકી ઔર કેમ્પકે ગિર્દ પહેરા લગાકર આરામ
કરને લગે.

દુસરે દિન માલે ગનીમત જમા કીયા ગયા. માલે
ગનીમતકા કોઈ અંદાઝા ન થા. એહલે અરબને ઇસ કદર
નકદ વ જીન્સ ઔર સામાન ઉસસે પહેલે કભી દેખા ન થા.
તમામ નકદી જો ઇરાની પહેલવાનોંકો ઇનઆમ દેનેકે લીયે
લાઇ ગઈથી વોહ ઇસ્લામી લશ્કરકે હિસ્સેમેં આઇ. એહલે
અરબ માલામાલ હો ગયે ઔર ઇસ નેઅમતકે લીયે બાર
બાર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્રીયા અદા કરતે થે. હિલાલ

બિન અલકમાકો રૂસ્તમકા કુલ સામાન મિલા. રૂસ્તમકા તાજ તો નદીમેં બેહ ગયા થા મગર ઉસકે કમરબંદ ઓર હથીયાર બડે કીમતી થે, કયોંકે ઉનમેં જવાહિરાત જડે હુએ થે. સિર્ફ એક કમરબંદકી કીમતહી સિતેર હઝાર અશરફીથી. જીસ શખ્સને દુરફ્શિકાદીયાની યાઅને ઈરાનકા કોમી અલમ જાન પર ખેલકર હાસિલ કીયા થા ઉસકો ઇસકે સિલેહમેં તીસ હઝાર અશરફીયાં દી ગઇ, કયોંકે અલમકો મદીને લે જાના થા. ઓર ઉસકે જવાહિરાતકી કીમતકા અંદાઝા નહીં કિયા જા સકતા થા. લેકિન જબ ઉસ અલમકે જવાહિરાત ઉતાર કર ફરોખ્ત કીયે ગયે તો એક લાખ અશરફીયાં વુસુલ હુઇ. જો બયતુલમાલમેં દાખિલ કી ગઇ. જીન બહાદુરોંને મયદાને જંગમેં હયરતનાક કામ કીયે થે ઉનકો ઇલાવા હિસ્સેકે ઉનકે કામોંકી શાનકે લાયક ઇનઆમ દીયે ગયે ઓર હરએક સિપાહીકો માઅમુલી હિસ્સા છે હઝાર અશરફીયાં મિલા. ઇસ તરાહ કિસરાકે ખઝાને આં હઝરત સલ્લ૦કી ઉમ્મતકે નસીબ હોને શુરૂ હુએ ઓર આપકી પેશીન ગોઇ કે પુરે હોનેકા આગાઝ હુઆ.

એક રિવાયત હયકે લડાઈ ખતમ હોનેકે બાદ શામસે સાતસો સવાર પહોંચે ઓર વોહ દેખકર અફસોસ કરને લગે કે ઉનકે ભાઇયોંને પેશ દસ્તી કરકે દુશ્મનોં પર ફતેહ હાસિલ કરલી ઓર ઉનકો સવાબમેં શરીક હોનેકા મોકા

ન દીયા. સાઅદ રદી૦ ને કહા કે “અભી કઇ માઅરિકે પેશ આનેવાલે હુંય. ઇનશાઅલ્લાહ તુમકો સવાબ હાસિલ કરનેકા પુરા મોકા મિલેગા.” યે કહેકર સાઅદ રદી૦ અપને દિલમેં સોચને લગે કે માલે ગનીમતસે ઉનકો હિસ્સા દિયા જાય યા ન દિયા જાય. કયોંકે વોહ લડાઇમેં શરીક ન થે ઓર હિસ્સા સિર્ફ઼ ઉનહીકો મિલતા થા જો લડાઇમેં શામિલ હોં. સાઅદ રદી૦ ને બડે સોચ બિચારકે બાદ યે ફ઼યસલા કીયા કે ખલીફ઼એ સાની રદી૦ સે ઇસ બારેમેં હુકમ હાસિલ કીયા જાયે. ઓર જો કુચ્છ વોહ લિખે ઉસ પર અમલ કીયા જાય. કયોંકે ઉનકે હુકમમેં કિસીકો ચુંનોચરાકી ગુંજાયશ નહીં રહેગી.

સાઅદ રદી૦કા એહલે હીરા ઓર ઇરાક કે સાથ સુલુક.

એહલે હીરાને તીન મરતબા એહલે અરબકી માતેહતી સે સરકશીકી. જબ વોહ લશ્કરે ઇરાનકી આમદકી ખબર સુનતે તો ફ઼વરન અરબસે મુનહરિફ઼ હો જાતે ઓર જબ લશ્કરે ઇસ્લામકી ફ઼તેહ હોતી તો ફ઼િર એહલે અરબકી ઇતાઅત કર લેતે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને ઇબતિદામેં ઉનકે સાથ નિહાયત નરમ સુલુક કિયા થા બલકે વોહ ઉન પર હિફ઼ાઝતી ટેક્ષ ભી નહીં લગાના ચાહતે થે. ઓર ઉનકો અઝરાહે હમદર્દી યેહ સલાહ દી કે “તુમ ભી અરબ

નસલકે હો ઓર ઇસ્લામ કુબૂલ કર લો ઓર હમારે બરાબર હો જાઓ ઓર બજાયે હિફાઝતી ટેક્ષકે એહલે ઇસ્લામકી તરાહ ઝકાત અદા કીયા કરના" મગર ઉન્હોંને ઇનકાર કીયા કયોંકે ઉનકા દિલ સાફ ન થા ઓર વોહ સમઝતે થે કે ઇરાનકી તાકત બડી મઝબુત હય ઓર અનકરીબ ઇરાની ફોજ આકર એહલે અરબકો નિકાલ દેગી, ઓર કહા કે "હમ ટેક્ષ અદા કરના મંઝુર કરતે હંય મગર ઇસ્લામ લાના કુબુલ નહીં કરતે."

ખાલિદ રદી૦ ને કહા "બડે તઆજ્જુબકી બાત હય કે દો રહેનુમા તુમારે સામને હંય. એક તો અરબ હય જો તમામ રાસ્તાં ઓર હાલાતસે વાકેફ હય ઓર દુસરા અજનબી હય જો ઉન રાહોંસે મેહેઝ બેઇલ્મ હય. તુમ રહેનુમાકો છોડકર અજનબીકી પયરવી કરના ચાહતે હો. કયા યેહ અકલમંદીકી બાત હય?" હીરાકે સરગિરોહોંને કહા કે—"હમ ઇસ્લામ લાને પર તૈયાર નહીં હંય આપ હમકો શરમિંદા ન કરેં" ખાલિદ રદી૦ ઇસકે બાદ ખામોશ હો ગયે ઓર ઉન્હોંને વોહ મશહુર અયલાન જારી કીઆ જીસકી તકલીદ પર આજકી મોહઝઝિબ ઓર શાઇસ્તા ગવરમેન્ટેં નાઝ ઓર ફખ્ર કરતી હંય.

મગર એહલે હીરા ખાલિદ રદી૦ કે શામ જાને પર ઇરાની લશ્કરકી આમદ સુનકર ફેવરન બિગડ ગયે ઓર

મસના રદી૦ કો વહાંસે નિકલકર ફિર રેગીસ્તાને અરબમેં આના પડા.

જબ અબુ ઉબેદા સકફી રદી૦ મદીનેસે લશ્કર લેકર આયે ઓર ઉન્હોંને ચાબાન ઓર નરસીકો પય દર પય શિકસ્તેં દીં તો એહલે હીરા ફિર અરબકે મુતીઅ હો ગયે મગર જુંહી પુલકી લડાઇ પર એહલે અરબકો શિકસ્ત હુઈ તો એહલે હીરા બિગડ બેઠે. ફિર મસના રદી૦ને બવેબકી લડાઇમેં હુરમઝાનકો શિકસ્ત દી તો એહલે હીરા ફિર મસના રદી૦ કે ફરમાં બરદાર બન ગયે. મગર રૂસ્તમકી આમદ સુનતે હી વોહ મસના રદી૦ સે મુનહરિફ હો ગયે ઓર મસના રદી૦ હીરાકો છોડકર ફિર રેગિસ્તાને અરબમેં પનાહ ગુઝીન હુએ.

જબ એહલે હીરાને સુના કે કાદસીઆમેં એહલે ઇરાનકો ફાશ શિકસ્ત હુઇ, રૂસ્તમ મારા ગયા ઓર દુરફિશે કાદીયાની એહલે અરબકે હાથ ચલા ગયા તો વોહ સખ્ત ઘભરાયે. કયોંકે દો મરતબે મસના રદી૦ ને ઉનકા કુસૂર મઆફ કર દીયા થા. અબ ઉનકો ઉમીદ ન થી કે તીસરી મરતબે ઉનકા કુસૂર મઆફ હોગા. વોહ અપની મુતવાતિર એહદ શિકનીયોંકી વજેહસે સઝાવારે કત્લ હો ચુકે થે. ઉનકી આયે દિનકી દગાબાઝી ઉનપર મોતકા ફતવા લગા ચુકીથી. કોમોંકે આઇને જંગીકે બ મુજબ ઉનકો કત્લ

કરકે ઉનકા ઘરબાર લૂટા જાના ઔર ઉનકે અયાલ અત્ફાલકે હમેશાકી ગુલામીમેં લીયા જાના ચાહીયે થા. બુત પરસ્ત અરબ હોતે તો ઉનકે સાથ યેહી સુલૂક કરતે, આતિશ પરસ્ત ઈરાની હોતે તો બિલા તાઅમ્મુલ અયસા કરતે ઔર ઈસાઈ રૂમી હોતે તો અયસા કરને મેં ઝરા ન ઝિચકતે મગર ઇસલામકી તાઅલીમને એહલે અરબકે દિલ નરમ કર દીયે થે. હૂકૂકે ઈન્સાનીકી રિઆયત ઉનમેં કુટ કુટ કર ભરદીથી. ઇન્તિકામકી જગે રહેમ ઔર ખુદા તરસીને લે લીથી ઔર બદલેકી જગે અફ્વ ઔર દરગુઝર આ ગયે થે.

જબ એહલે હીરા સરનિગોં હાલતમેં સાઅદ રદી૦ કે પાસ આયે તો સાઅદ રદી૦ ને ઉનકો કહા કે–" તુમારી શરારત ઔર ગદ્દારી હદસે ઝિયાદા ગુઝર ગઈ. તુમને હમારે નરમ સુલૂકકા મુઆવિઝા નિહાયત બુરા દીયા હય. તુમ અબ સખ્ત સુલૂકકે કાબિલ હો ચુકે હો. મગર અબ ઈસ પરભી તુમકો મઆફ કરતા હું ઔર તંબીહકે તોર પર ખફીફ જુરમાનેકી સઝા પર તુમકો છોડ દેતા હું જાઓ અપને ઘરોંમેં અમનકે સાથ ઝિંદગી બસર કરો. તુમકો સિર્ફ સાલાના ટેક્ષમેં તાઅઝીરકે તોર પર થોડાસા ઈઝાફા હોગા. ઈસકે સિવાયે તુમારા જાનો માલ બદસ્તૂર મહેફુઝ રહેગા." એહલે હીરા સાઅદ રદી૦કા યેહ સુલૂક દેખકર

અશ અશ કર ઉઠે ઓર તમામ ઈરાકમેં ઉસકી ધુમ મચ ગઈ. ઝમીંદાર ઓર જાગીરદાર જીન્હોંને એહલે અરબસે એહેદ શિકની કીથી ઓર જીનમેં ઝિયાદાતર ઈસાઈથે સાઅદ રદી૦ કે પાસ આયે ઓર કહેને લગે.

"વાકેઈ હમારે વોહ ભાઈ બડે દાના ઓર સમઝ દાર થે જીન્હોંને દીને ઈસલામકો હમસે પહેલેહી કબુલ કર લીયા અબ હમભી ઈસ્લામકી અઝમત ઓર ફઝીલત કે કાયેલ હો ગયે હંય ઓર સિદક દિલસે મુસલમાન હોતે હંય."

ઈસતરાહ ઈરાક ઓર હીરાકી બહોતસી અકવામ મુસલમાન હો ગઈ ઓર એહલે અરબકા ખુલ્કે મોહમ્મદી દેખકર ઓર ઉનકો રાસ્તબાઝ, સાદિકુલ કોલ ઓર રિઆયા પરવર પાકર અલ્લાહકી રહેમતમેં શોકકે સાથ દાખિલ હો ગયે.

સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ ને માલે ગનીમતકા અંદાઝા કરકે ઉસકા પાંચવા હિસ્સા ખુમુસ ઓર ખત. (ખુમુસ) અલગ કીયા ઓર એક ખત લિખકર મયે ખુમુસકે ખલીફએ સાની રદી૦કી ખિદમતમેં ઈરસાલ કીયા જીસકા મઝમૂન હસબે ઝેલ થા.

"બિસમિલ્લાહ અરરહેમા નિરરહીમ–યેહ ખત હય બખિદમત અમીરૂલ મોમીનીન ઉમર બિન ખત્તાબ રદી૦. બાદ હમ્દ ખુદાયે ઈઝઝેવજલ વ સલવાત ઉપર ખતમે રસુલકે. સલામ

વ રહેમત ખુદાકી હો આપ પર--તહેકીકમેં હમ્દ વ સના કરતા હું ઉસ ખુદાકી જીસકે સિવાયે કોઈ માઅબૂદ નહીં ઓરમેં દરૂદ ભેજતા હું ઉસકે નબી પર જો મોહમ્મદ મુસ્તફા અલયે હિસ્સલામ હંય. ઓર હાલ યેહ હય કે હમ મુલ્કે ઇરાકમેં જો પહોંચે તો તવફીકે ઈલાહી હમારે પેશ ઓર નુસરતે ઈલાહી હમારી તાઈદમેથી. ઓર તહેકીક હક તઆલા હમારે કુલૂબ ઓર ઝમાઇરિપર મુતતલાઅ ઓર આગાહથા કે હમ અપને દિલોંમેં સિવાયે ઉસકી માઅરેફતકે કુચ્છ નહીં પાતે. ઓર ગેર ઉસકે હમ કીસીકી ઇબાદત નહીં કરતે. ચુનાંચે ઉસને હમારે લીયે અપને વાઅદેકા ઇફા કીયા ઇસ વાસ્તે હમને અપના સિદક એહદે અઝલ વફા કીયા. સો જીસ વક્ત હમને દુશ્મનકા મુકાબિલા કીયા કે વોહ અપને સાઝો સલાહમેં મુસતઅદથે ઓર અપની સરકશી ઓર નખવતસે બાઝ આને વાલે ન થે. ઓર હમપર મુસીબત ઓર બલા ડાલનેપંર તૈયાર થે તો અલ્લાહ તઆલાને હમારી તરફસે ઉનપર હઝીમત ઓર બલા નાઝિલકી. ઓર હમને ઉનકી જમાઅતકો શિકસ્ત દી ઓર ભગા દીયા. ઓર બહોતોંકો નેસ્તો નાબૂદ કીયા ઓર ઉનકે બડે બડે નામી પહેલવાન ઓર સરદાર કત્લ કીયે કયોંકે કઝા વ કદરે ઇલાહી ઓર ઇરાદએ અઝલીમેં અયસાહી લિખાથા. ઓર હમને ઉનકો સખ્ત મુસીબતમેં ગિરફતાર કીયા ઓર બડી સખ્ત ગીરીસે ઉન પર ગલબા પાયા. અબ હમ બિલાદે હીરા ઓર

કાદસીઆ કે માલિક હો ગએ હંય ઓર હકતઆલાને હમારે દુશ્મનોં પર ખ્વારી ઓર ઝિલ્લત નાઝિલકી. ફતેહકે બાદ સાતસો જવાન નબુર્દ આઝમા ઇલાકએ શામસે હમારી ઇમદાદકો પહોંચે. આપસે દરયાફ્ત કરતા હું કે ઇન સાતસો જવાનોંકો જો લડાઇકે બાદ આયે હેં માલે ગનીમતસે હિસ્સા દીયા જાયે યા નહી ? મેં આપકે હુકમકા મુનતઝિર હું. જો હુકમ આપકી તરફસે આયગા બસરોચશ્મ ઉસકી તાઅમીલ કરૂંગા. સલામતી ઓર રહેમત હો આપ પર ઓર તમામ મુસ્લમીન પર. ”

યે ખત લિખકર **સાઅદ** રદી૦ ને માલે ખુમુસકે ગાર્ડકે અફ્સરકો કહા કે-“ માલ તો આહિસ્તા આહિસ્તા મદીને પહોંચેગા ઇસલીયે અપને હમરાહીયોંમેં કીસીકો ખત દેકર આગે રવાના કરદેના. તાકે વોહ જલ્દ પહોંચ કર અમીરૂલ મોમેનીન રદી૦ ઓર મુસલમાનોંકો ફતેહકી ખુશખબરી સુનાદે.”

હઝરત ઉમર રદી૦ કો જંગે કાદસીયાકે નતીજેકા ઇસકદર ઇન્તિઝારથા કે વોહ હરરોઝ મદીનેકે બાહિર ઉસ સડક પર જાયા કરતે જો ઇરાકકો જાતીથી. જબ ઉનકો કોઇ આદમી ઉધરસે આતા હુઆ ન મિલતા તો વોહ વાપિસ આ જાતે. ઉન્હેં હમેશા ફિક્ર લગી રહેતીથી કે દરિયાએ

ફુરાતકે કિનારે અગર કોઇ બકરી ગ્રાયે હોગઈ તો ચરવાહેસે ઉસ્કી બાબત પુરસિશકી જાયગી. એક દિન વોહ હસબે મામૂલ ઈરાકકી સડકપર કિસી આનેવાલેકે મુન્તઝિર ખડેથે કે એક શુતરસવાર ઉનકો આતા હુઆ દિખાઇ દીયા. વોહ હઝરત ઉમર રદી૦ કો ન જાનતા થા. હઝરત ઉમર રદી૦ ને બઢકર ઉસકો સલામ અલયેક કહા ઓર પૂછા "કિધરસે આયે હો" કાસિદને કહા—"મેં મયદાને કાદ-સીયાસે આ રહાહું ઓર ફતેહકી બશારત લાયા હું." હઝરત ઉમર રદી૦ને અલ્લાહકા શુકરીયા અદા કીયા ઓર શુતરસવારકે સાથ પ્યાદા રવાના હુએ ઓર રાસ્તેમેં ઉસસે મયદાને જંગકે હાલાત પૂછતે થે. કાસિદભી ઉનકો મામૂલી મુસલમાન સમઝકર બે તકલ્લુફ જવાબ દીયે જાતાથા. જબ મદીનેકે કરીબ પહોંચે તો લોગોંને હઝરત ઉમર રદી૦કો તઆઝીમદી. કાસિદને શરમિંદા હોકર વહીં ઊંટ બિઠા લીયા ઓર સાઅદ રદી૦ કા ખત નિકાલ કર બડે અદબકે સાથ હઝરત ઉમર રદી૦ કે પેશ કીયા ઓર કહા—

"યા અમીરૂલ મોમેનીન! આપને પહેલેહી મુઝપર અપના ખલીફા હોના કયોં ન ઝાહિર કરદીયા. તાકે મેં ના દાનિસ્તા અયસી બેઅદબીકા મુરતકિબ ન હોતા." હઝરત ઉમર રદી૦ ને જવાબમેં ઈરશાદ ફરમાયા.

"ભાઈ યેહી ઠીક હય, ઇસકા મુઝાયકાહી કયા ઓર હરજહી કયા." સુબહાનઅલ્લાહ યેહ ઉસ શખ્સકી બે નફસી, હિલ્મ ઓર બેરિયા મિસ્કીનીકા અમલી ઈઝહાર હય જો ઉસ વકત કયસર ઓર કિસરાસે ભી ઝિયાદા ઝબર દસ્ત ઓર તાકતવર થા. યહાં તો સર વિલ્યમ મ્યોર સાહબભી અંગુસ્ત બદન્દાંન હુંય મગર મહેરબાની કરકે ઝરા બતાયેં કે યે ઇસ્લામી તાઅલીમકા અસરથા યા કુચ્છ ઓર? કયા યે વોહી હઝરત ઉમર રદી૦ ન થે જો ઇસ્લામ લાનેસે પહેલે બડે મગલુબુલ ગઝબ ઓર સરકશ બુતપરસ્ત થે. ઓર જો ઇનામકે લાલચસે આં હઝરત સલ૦કો કત્લ કરનેકા બીડા ઉઠાકર આયે થે? ઓર કયા યેહ ઈસ્લામકી તાઅલીમ નહીં થી જીસને ઉનકી હાલતમેં ઇસિ કદર તગઈયુર પયદા કર દીયા કે દુનિયાકી તમામ જાહો હશ્મતકી ઉનકે દિલમેં કુચ્છ ભી વકઅત બાકી ન રહી. ઓર કયા યેહ ઈસ્લામી તાઅલીમ ઓર આં હઝરત સલ૦કા બડા ભારી મોઅજેઝા ન થા કે આં હઝરત સલ૦કે ફયઝે સહોબત ઓર ફોકુલ આદત અસરસે ઇસ કિસ્મકે લોગ પયદા હુએ? ઝરા સોચેં ઓર ગોર કરેં.

હઝરત ઊમર રદી૦ ને એહલે મદીનાકો ખત પઢકર સુનાયા. સબ કે સબ સુનકર સિજદેમેં ગિરે ઓર ઇસ નેઅમતકે લીયે અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજાલાયે. ચુંકે ખતમેં એક ઝુરૂરી અમર જવાબ તલબ થા ઇસલીયે હઝરત ઉમર રદી૦ ને સબસે પહેલે ખતકા જવાબ લિખ્ખા જીસકા મઝમૂન હસબેઝેલ થાઃ—

બિસ્મિલ્લાહ અરરહેમા નિરરહીમ–યેહ ખત હય. અબદુલ્લાહ ઉમર અમીરૂલમોમેનીનકી તરફસે બખિદમત સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ આમિલે ઈરાક. તહેકીકમેં તાઅરીફ કરતા હું ઉસ અલ્લાહકી જીસકે સિવાયે કોઈ માઅબૂદ નહીં ઓર દુરૂદ ભેજતા હું ઉસકે નબી સલ૦પર તુઝપર સલામ હો. તુમારા ખત મુઝે પહોંચા મેંને ખુદાકા શુક્ર અદા કીયા ઇસ બાત પર કે ઉસને તુમારે હાથોં પર ફતેહ બક્ષી. ઓર હાલ યેહ કે મેં તુમારે લીયે મુબતિલાએ રંજ વ કલક રહા ઓર તુમ મેરે લીયે મુબતિલાએ રંજ વ કલક રહે. ઓરમેં તુમારે તમામ કામોંસે ખુશ હું. તુમ ખયરકો હાથસે ન દો ઓર લોગોંકે સાથ ભલાઈ કરો ઓર જીન સાહેબે ઈખ્તયાર લોગોં પર શફકત ઓર મહેરબાની કરો તો ઉનકો હિદાયત કર દો કે વોહ ઉસકે શુક્રીયેમેં અપને માતેહતોં પર મહેરબાની ઓર શફકત કરેં ઓર મુલ્કમેં અદલ ઓર ઈન્સાફ કાયમ કરો.

દુસરે અમરકી નિસબત મેરી રાયે યેહ હય કે ગનીમતકા હિસ્સા સિર્ફ ઉસકે લીયે મખસુસ હય જો શરીકે જંગ રહા હો. લેકિન જો લોગ જંગકે બાદ પહોંચે હંય ઉનકે લીયે મરાઆત ઓર મદારાત હંય ઇસલીયે તુમ ઉન લોગોંકો બતોર એહસાન માલે ગનીમતમેં શરીક કરલો. તુમારા યેહ એહસાન અલ્લાહ તઆલાકે ઉસ શુક્રપર સમઝા જાયગા કે અલ્લાહતઆલાને તુમકો દુશ્મનોંપર ફતેહ બક્ષી

ઓર યેહ તુમારી તરફસે અલ્લાહતઆલાકી ખુશનૂદીકા બાઅસ હોગા. સલામતીહો તુમપર ઓર તમામ મુસ્લમીન પર."

યેહ ખત લિખકર હઝરત ઉમર રદી૦ને સાઅદ રદી૦ કી તરફ ભેજ દીયા. ઇતનેમેં ખુમુસ પહોંચા. જબ માલે ગનીમત ખોલ કર રખા ગયા તો લોગોંકી આંખેં ચુંદયાં ગઈ. એહલે મદીના બડે ખુશ હુએ ઓર કહેને લગે કે-

"રસુલુલ્લાહ સલ૦ને જો વાયદે અપની ઉમ્મતકે સાથ કીયે થે વોહ લફ્ઝ બલફ્ઝ સચ્ચે સાબિત હુએ." હઝરત ઉમર રદી૦ને તમામ માલકો તકસીમ કર દીયા ઓર એક પયસા બી અપને લીયે ન રખા. ઇસપર ઉમ્મુલ મોમેનીન હઝરત હફસા રદી૦ને જો આપકી બેટીથીં હઝરત ઉમર રદી૦ કો કહા કે "ઇતના માલે ગનીમત આપકે પાસ આયા મગર આપને સબકા સબ તકસીમ કર દીયા ઓર અપને લીયે કુચ્છ ભી ન રખા. કયા હરજ થા અગર આપ અપને હિસ્સેમેંસે થોડાસા માલ રખ લેતે ઓર ઇસસે કોઈ નઈ પોશાક બનવા લેતે, યા કોઈ લઝીઝ ખાનાહી તઇયાર કરા લેતે ઓર ઇસ તરાહ અપને જીસ્મકો કુચ્છ આસાયશ દેતે તો કયા હરજ થા ?" હઝરત ઉમર રદી૦ને ઇસકે જવાબમેં પૂછા કે-

"આં હઝરત સલ૦ કે વકતમેં ભી માલે ગનીમત આયા કરતા થા; તુમ મુઝે બતાવ કે આં હઝરત સલ૦ને ઉસ માલસે કયા કયા અચ્છી ઓર નફીસ ચીઝેં અપને

લીયે ઝખીરા કીથી' ઔર કિસકદર પોશાક બનવાઇથી' ?"
હઝરત હફ્સા રદી૦ને કહા કે–

"આં હઝરત સલ૦કે પાસ દો લિબાસથે કે બસ ઇન્હી દોનોંકો બારી બારી પહેનતે થે ઔર મહેમાની, જુમાઅ ઔર ઇદકે દિન ભી ઇનહીમેંસે એક ઇસ્તેઅમાલ કરતે થે."
ફિર હઝરત ઉમર રદી૦ને પૂછા કે–

" તુમારે હાં ખાને કયા કયા પકતે થે?" હઝરત હફ્સા રદી૦ને કહા કે–

"કભી કભી જવકી રોટી પકતી થી વરના મહીનોં ખજુર ઔર સત્તુપર ગુઝારા હોતાથા ઔર ચુલેમેં આગ નહીં જલતી થી. અગર કીસી વકત કહીંસે મખ્ખન શહેદ યા ઘી આ જાતા થા તો ખાનેકે સાથ રખ દેતે થે." ફીર હઝરત ઉમર રદી૦ને પૂછા કે–

" આં હઝરત સલ૦કા બિસ્તરા કયસા થા? "
હઝરત હફ્સા રદી૦ને જવાબ દીયા કે–

" આં હઝરત સલ૦કે પાસ એક કમબલ થા જો ગરમીયોંકે દિનોં મેં બિછા લીયા કરતે થે ઔર સરદીયોંમેં ઉપર લે લીયા કરતે થે." ઇસપર હઝરત ઉમર રદી૦ને ફરમાયા કે–

"મેરી બેટી! સુન હમ તીન આદમી થે. હમ મેંસે પહેલા સફરે આફીયતકો રવાના હુઆ મગર ઉસકે પાસ ઝાદેરાહ ચાઅને રાસ્તેકા ખર્ચ ઔર સામાન ઇસિ કસરતકે સાથ થા કે ચોહ બિલા દગદગા બોહોત જલ્દ અપની મંઝીલે મકસૂદપર

પહોંચ ગયા. ફિર દુસરા ચલા ઉસનેભી ઝાદેરાહ કાફી જમા કર રખા થા વોહ ભી અપને રફીકકો જામિલા. અબમેં પીછે રેહ ગયા હું. અગર મેં ઉનકે દોશ ઓર નકશે કદમપર ચલા તો મેંભી ઉનકે સાથ જા મિલુંગા. અગર મેંને લગઝિશ ખાઈ તો ભટકતા ફિરૂંગા. પસ અય મેરી બેટી! તુ અપને બાપકો લગઝિશમેં ન ફંસા ઓર ઉસકો અપને પેશરવોંકે નકશે કદમપર ચલને દે તાકે વોહ અપને રૂફકામેં જામિલે. ઓર ઉસકા હશર ઉનકે સાથ હો. મેરે લીયે જવકી ખુશ્ક રોટી, સત્તુ, ખજુર ઓર નમક નેઅમતે ઉઝમા હુંયં. જબ આં હઝરત સલલલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને બા વુજુદ ઇતને ઇકતિદાર ઓર જલાલ કે અપને લીયે કુચ્છ ન રખા ઓર અબુબકર સિદ્દીક રઝી૦ ને ભી ઉનકી પયરવીમેં કોઇ કસર બાકી ન રખી તો મેં ઇસ દુન્યાવી લાલચમેં આ જાઉં ? મુઝકો દુન્યાકી કોઇ ઝુરૂરત નહીં. મેં સિર્ફ આકેબતકા ખ્વાહિશમંદ હું. અલ્લાહ તઆલા મેરી આકિબત નેક કરે ઓર આખેરતમેં મુઝકો આં હઝરત સલ૦કી હમનિશીનીકી ઇઝ્ઝત અતા કરે જો ઉસને મેહેઝઅપને ફઝલો કરમસે મુઝે ઇસ દુન્યામેં દે રખી થી.”

ફતેહ બાબુલ. હુરમઝાન ઓર ફીરોઝાન બાકી માનદા લશ્કરકો બે સરોસામાનીકી હાલતમેં હમરાહ લેકર ભાગતે હુએ કિલે બાબુલમેં પહોંચે

ઓર વહાં દમ લેને લગે. સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦કોભી ઇસ બાતકી ઇત્તિલાઅ મિલ ગઇ કે શિકસ્ત ખુરદા ઇરાની લશ્કર કિલે બાબુલમેં પનાહ ગુઝીન હુઆ હય. ઈસપર ઉન્હોંને ફિલફૌર કુઅકા બિન ઉમરૂ તમીમી રદી૦કો એક દસ્તાફોજ દેકર બાબુલમેં ભેજા. કુઅકાને જાતેહી કિલેકા મુહાસિરા કર લીયા. હુરમઝાન ઓર ફિરોઝાન શાયદ બાહિર નિકલકર એહલે અરબકા મુકાબિલા કરતે મગર કુઅકાકો અમીરે લશ્કર પાકર ઉનકે અવસાન ખતા હો ગયે. કુઅકાકી શુજાઅત ઓર જુરાઅત વો કાદસિયાકે મયદાનમે દેખ ચુકે થે. ઓર ઉનકે દિલોંમેં ઉનકી દહેશત ઓર હયબત ગાલિબથી. ઈસલીયે ઉનકો કુઅકાકે મુકાબિલેકા હોસલા ન પડા. હુરમઝાન તો રિયાસત યાઅને એહલવાઝમેં ભાગ ગયા ઓર ફિરોઝાન સીધા નિહાવન્દકો હો લીયા. દોનોં બાદશાહકો બાદ ઇસ શિકસ્તકે મુંહ દિખાનેકે કાબિલ ન થે. કિલેપર કુઅકાકા કબઝા હો ગયા. ઓર સાઅદ રદી૦ભી ઝુરૂરી ઉમૂરસે ફારિગ હોકર મયે બાકી માન્દા લશ્કરકે બાબુલમેં આ ગયે. ઓર વહાં અપના હેડકવાર્ટર મુકરર કરકે હઝરત ઉમર રદી૦કે હુકમકે બમુજબ ઇરાક ઓર હીરામેં અદલ ઓર ઇન્સાફ કાયમ કરકે સલ્તનતે અરબકે કદમ મઝબૂત કરનેમેં મસરૂફ હુએ.

છઠ્ઠા હિસ્સા ખતમ હુવા.

નિઝામીઆ બુક ડીપો પુસ્તકાલય તરફથી

નવી પ્રકટ થયેલી સચિત્ર નવલકથાઓ અને

બીજાં ઉપયોગી પુસ્તકોનું સંક્ષપ્તિ

સૂચિપત્ર.

નિઝામીઆ બુક ડીપો,

બુકસેલર્સ એન્ડ પબ્લીશર્સ

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

NIZAMIYA BOOK DEPOT.

BOOKSELLER & PUBLISHER

Three Gates,-AHMEDABAD.

સને ૧૯૧૭. સંવત ૧૯૭૩

અમદાવાદ.

શ્રી ભાગ્યોદય પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં જેઠાલાલ દેવશંકર દવેએ છાપ્યું.

અત્યુત્તમ ઐતિહાસિક નવલકથા

કાશ્મીર અને કેસરી

(બીજી આવૃત્તિ)

લેખકઃ—ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ

જે સમયે યુરોપ-કેસરી નેપોલિયન બોનાપાર્ટ પોતાની વીરતાથી આખા યુરોપને ગજાવી-ધ્રુજાવી રહ્યો હતો, તેજ સમયે હિંદુસ્તાનમાં પંજાબ-કેસરી મહારાજા રણજીતસિંહનું નામ ગાજી રહ્યું હતું. રણજીતસિંહને અફઘાનો સાથે ઘણીવાર ઝપાઝપી થઇ હતી અને કાશ્મીર પ્રાન્તને માટે તો ચાર વાર સ્વારીઓ લઇ જવી પડી હતી, જેમાં છેલ્લી સ્વારીમાં વિજય પ્રાપ્ત થયો હતો, અને તે વિજય એટલો તો દૃઢ હતો કે પુનઃ અફઘાનો રણજીતસિંહના જીવન કાળપર્યંત કાશ્મીર સામે ઉંચું માથું કરીને જોઇ શક્યા નહોતા. રણજીતસિંહની વીરતા, દીવાન હરિદાસની દેશભક્તિ, સહજારામનું શૌર્ય, મહેશ્વરની દીનતા, કનકપ્રભાની કરૂણાજનક સ્થિતિ ઇત્યાદિ આકર્ષણીય ચિત્રોને એવી સુંદર રીતે આલેખવામાં આવ્યાં છે કે વાંચકની જિજ્ઞાસા એક પછી એક પ્રકરણ વાંચવાને ઉશ્કેરાતી જાય તેમ છે. પૃષ્ઠ ૨૫૦ પાકું પૂઠું કીંમત રૂ. ૧.

જોશી ત્ર્યંબકલાલ જીવરાજ કૃત રસિક નવલકથા.

કલન્દરની કટાર અથવા

સંસાર ખાંડાની ધાર.

ભયંકર ખૂનરેજી અને લોહીની નદીઓ વ્હેવડાવનારાં દશ્યોનો આબેહુબ ચિતાર આપે તેવાં કેટલાંક પાત્રો આ નવલકથાની રંગભૂમિપર કામ કરીને વાંચનારને ક્વચિત્ થરથર કમ્પાવી મૂકે છે. નીચ અને શયતાન દોસ્તો કેવી દગાબાજીથી પોતાના દોસ્તનો ઘાત અથવા ખૂન કરે છે, સ્વાર્થને વખતે તેમનાં દશ્ય કેવાં પાષાણ જેવાં બની જાય છે તથા અંતે એવા દુરાત્માઓની કેવી દુર્દશા થાય છે, કોમળ હૃદયની કામિનીઓ પ્રેમને માટે કેટલાં બધાં સાહસો વેઠીને. જીવનનું બલિદાન આપવાની તૈયારી કરીને તે અન્ય પુરૂષના પ્રેમને સંપાદન કરે છે, તથા તે ઉપરાંત મહાત્માઓના ચમત્કાર, પિશાચોની પાપલીલા, પિતાએ પિશાચનું સ્વરૂપ ધારીને કન્યાને ભોંયમાં દટાવવી, દીવાનની દુષ્ટતા, પાપીનો ભયંકર જુલ્મ, જાસુસોની બહાદુરી, શયતાની ચક્કર, ભોંયરામાંનાં ભેદ ભરેલાં કુકર્મો, છુપી કટારીનું પરાક્રમ આદિ સર્વ વિષયો વાંચતાં આ સંસાર એ ખાંડાની ધાર જ છે એવો સર્વને ભાસ થયા વિના રહેશે નહિ. પૃષ્ઠ ૩૦૦ પાકું પૂઠું મૂલ્ય ૧-૮-૦

નિઝામીઆ બુક ડીપો, બુકસેલર,

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ

રાક્ષસોની રતિ ક્રીડા

અથવા

પિશાચોની પાપલીલા

આ માયામય સંસારમાં થતા અનેક પાશવિક અનાચારો, શઠ, શયતાન, હત્યાકારી, નરઘાતક, દગાબાજ આદિનાં અનેક કારસ્થાનોનું આ એક ભીષણ ચિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે. એક તરફ પિશાચપતિ પોતાની પાપવાસનાને તૃપ્ત કરવા માટે નાના પ્રકારનાં ષડયંત્રો રચતો આવે છે, અનેક પતિવ્રતા કામિનીઓના ધર્મનો ભંગ કરવાની ચેષ્ટા કરતો આવે છે તો બીજી બાજૂએ શક્તિ સ્વરૂપિણી નારી પોતાના નારીધર્મનું ગૌરવ જાળવવા માટે સતીના સતીત્વનો પ્રભાવ દર્શાવવા માટે મહાન પ્રયત્નો કરતી આવે છે અને પિશાચની પાથરેલી પ્રપંચ લીલાનો જડમૂળથી નાશ કરી નાંખે છે.

માયાવી માનિનીના ભયંકર ભેદો, ઐયારો અથવા લુચ્ચાઓની લુચ્ચાઇઓ, તિલસ્માતી મકાનોમાં થતાં કારસ્થાનો, એક આર્ય લલનાની આદર્શ શૂરવીરતા, ધર્મપરાયણતા અને પોતાના પતિને પિશાચોના જાળમાંથી મુક્ત કરવાની અજબ યુક્તિઓ વગેરે વાંચીને ખરેખર તબિયત ખુશ થયા વિના રહેતી નથી. શૃંગાર અને હાસ્ય રસ પણ તેટલોજ ઠૂંટી ઠૂંટીને ભરવામાં આવ્યો છે કે જે વાંચતાં દિલ આનંદથી ઉભરાય છે અને મનનો બધો શોક દૂર થાય છે. પૃષ્ઠ ૩૨૫ પાકું પૂઠું ચાર ચિત્રો સહિત મૂલ્ય રૂ. ૧–૮–૦ લખો:—

નિઝામીઆ બુક ડીપો, ઠે. ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ.

કંગાલ કેદી અથવા સ્નેહબંધન. (સચિત્ર)	૧-૧૨-૦
ભાગ્યદેવીની ભયંકરતા ! (સચિત્ર)	૧- ૪-૦
દગાબાજ દુનિયા. (સચિત્ર)	૧—૮-૦
પિશાચિની કે પ્રેમદા ?	૧—૮-૦
સ્વર્ગમાં શયતાન	૧—૮-૦
સંસાર કે નરકાગાર ?	૧—૮-૦
બાગે શયતાન.	૨--૦-૦
સુરાદેવી.	૨—૦-૦
કલંદરની કટાર.	૨...૦-૦
સંતશયતાન અથવા કામાંધનાં કાળાંકામ	૨—૦-૦
રાક્ષસોની રતિક્રીડ અથવા પિશાચોની પાપલીલા.	૧—૮-૦
મધુર મધુરી. (સચિત્ર)	૧—૮-૦
કમનશીબ લીલા. (સચિત્ર)	૧-૧૨-૦
ભકતાણી કે ભામટી ?	૧—૮-૦
સુંદર અને વિદ્યાનંદ (સચિત્ર)	૧—૪-૦
કમળાદેવી	૧—૮-૦
કાશ્મીર અને કેસરી	૧—૦-૦
તરૂણ તપસ્વિની ભાગ ૧—૨	૩—૦-૦
કાળરાત્રિનું ખૂની ખંજર ભાગ ૧—૨	૩--૮-૦
રણઘેલા રજપુતો.	૧—૮-૦
ખૂન કે જાદુ ?—ડિટેકટીવ વાર્તા	૧—૪-૦
ભવાનીનો ભોગ	૧-૧૨-૦
રત્નકંકણ અથવા દસલાખનો દસ્તો	૨—૦-૦
સંસાર સંગ્રામ (સચિત્ર વાર્તા)	૨—૦-૦

મળવાનું ઠેકાણું-નિસ્વાર્થી બુક ડીપો,

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.